

T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN
TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET YAPISINA MUHTEMEL ETKİLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Eda PALYOŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

RİZE 2016

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN
TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET YAPISINA MUHTEMEL ETKİLERİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı

Eda PALYOŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

Tez Savunma Tarihi

24 Kasım 2016

Tez Jürisi Üyeleri

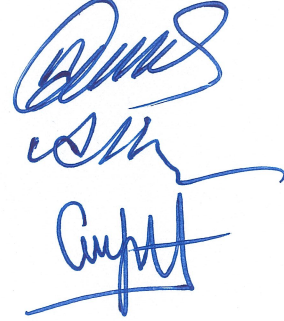
Adı ve Soyadı

Başkan : Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

Üye : Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN

Üye : Doç. Dr. Cemalettin KALAYCI

İmza

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Ahmet İshak Demir

.../.../2016

Onay Tarihi

RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. 08/12/2016 -

Eda PALYOŞ

ÖNSÖZ

Küreselleşen dünyada, uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen ülkeler; ekonomilerini canlı tutabilmek ve ekonomik yapılarındaki büyümenin gelişerek devam etmesi için, politik ve iktisadi amaçlarla bir araya gelmektedirler. Dolayısıyla bütünleşme diye ifade edilen bu süreç ile ülkeler, aralarındaki işbirliğin artmasını sağlarken, kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah seviyelerini maksimum düzeye çıkarmayı hedeflemektedirler.

Bu doğrultuda AB ve ABD dünya ticaretindeki üstünlüklerini kaybetmemek adına, ekonomik kaynaklarını birlikte harekete geçirerek aralarında her türlü konuyu kapsayacak olan transatlantik ticaret ve yatırım ortaklığı için çalışmalara başlamışlardır.

Dünya ticareti üzerinde büyük etkiler uyandırması düşünülen, bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkelerin ise olumsuz yönde etkilenebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla AB ve ABD arasında TTIP'in gerçekleşmesi durumunda üçüncü ülke konumunda olan Türkiye'nin dış ticaret yapısında oluşturabileceği muhtemel etkilerin araştırılması bu ortaklığın Türk dış ticareti açısından öneminin vurgulanması çalışmada amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın geliştirilme ve tamamlanma sürecinde her türlü eleştiri, tavsiye ve katkılarından dolayı değerli danışman hocam, Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR' a; görüş ve önerilerini benimle paylaşarak çalışmama katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN ve Doç. Dr. Cemalettin KALAYCI 'ya teşekkürü bir borç bilir ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca, hayatım boyunca her türlü desteğini benden esirgemeyen değerli ailem ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Rize, 2016

Eda PALYOŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER	5
TABLolar LİSTESİ.....	8
GRAFİKLER LİSTESİ.....	9
KISALTMALAR LİSTESİ.....	10
GİRİŞ	12

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME TEORİLERİ.....	15
1.1.Ekonomik Bütünleşme Tanımı	15
1.2. Ekonomik Bütünleşme Türleri.....	16
1.3.Ekonomik Bütünleşmenin Refah Etkisi	18
1.3.1. Gümrük Birliğinin Statik Refah Etkileri	18
1.3.1.1. Gümrük Birliğinin Üretim Etkileri.....	18
1.3.1.2. Gümrük Birliğinin Tüketim Etkileri	20
1.3.1.3. Gümrük Birliğinin Dış Ticaret Hadleri Üzerindeki Etkileri	21
1.3.2. Gümrük Birliğinin Dinamik Refah Etkisi	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİ	25
2.1.Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi	25
2.2. Türkiye’nin Avrupa Birliği İle Bütünleşme Süreci.....	31
2.3. Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Kurumları	39
2.4.Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Gümrük Birliği	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI (TTIP)	43
3.1. Küreselleşme ve Serbest Ticaret Anlaşmaları Arasındaki İlişkisi	43
3.2. Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın Tarihi Süreci	45
3.3. Transatlantik Ortaklığının Oluşmasına Yol Açan Sebepler	47
3.4. TTIP Müzakerelerinin Kapsamı ve İçeriği	51
3.5. TTIP'in AB, ABD ve Dünya Açısından Önemi	57
3.5.1. Nüfus	58
3.5.2. GSYİH	59
3.5.3. Dış Ticaret	60
3.5.3.1. İhracat	61
3.5.3.2. İthalat	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI ve TÜRKİYE	67
4.1. TTIP'in Türkiye Dış Ticaret Yapısına Muhtemel Etkileri	67
4.1.1. TTIP'in Türk Dış Ticareti Açısından Önemi	67
4.1.2. Türkiye'nin TTIP'e Dâhil Olma İsteğinin Sebepleri	69
4.2. Türkiye'nin TTIP Bölgesi İle Dış Ticaretinin Analizi	73
4.2.1. Mal Grupları Bazında Dış Ticaret Analizi	73
4.2.1.1. Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaretin Analizi	75
4.2.1.1.1. Toplam Dış Ticaret Verileri	75
4.2.1.1.2. BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB Dış Ticareti	77
4.2.1.1.3. SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB Dış Ticareti	80

4.2.1.2. Türkiye-ABD Dış Ticaretinin Analizi	80
4.2.1.2.1. Toplam Dış Ticaret Verileri	81
4.2.1.2.2. BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti	82
4.2.1.2.3. SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti	84
4.2.2. TTIP'in Türkiye'ye Olası Etkilerinin AKÜ İndeksi İle Analizi	86
4.2.2.1. Amaç	86
4.2.2.2. Yöntem	87
4.2.2.3. Veri Seti	91
4.2.2.4. Bulgular ve Yorumlar	91
4.2.3. ABD Gümrük Vergi Oranları ve TTIP	97
4.2.4. Esneklikler ve TTIP	102
SONUÇ	106
KAYNAKÇA	113
ÖZET	121
ABSTRACT	123
ÖZGEÇMİŞ	125

TABLolar LİSTESİ

Tablo1: TTIP Bölgesine Ait Nüfus Verileri.....	58
Tablo 2: TTIP Bölgesine Ait GSYİH Verileri.....	60
Tablo 3: TTIP Bölgesine Ait İhracat Verileri (Milyar ABD \$).....	61
Tablo 4: TTIP Bölgesine Ait İthalat Verileri (Milyar ABD \$).....	64
Tablo 5: SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre 1 Basamaklı Sınıflandırma Listesi.....	74
Tablo 6: Türkiye ve Türkiye-AB Dış Ticaret Verileri (Milyar ABD \$).....	75
Tablo 7: BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB (15) Dış Ticareti (Milyon ABD \$).....	77
Tablo 8: BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB (15) Ortalama Dış Ticaretinin Dağılımı (2000–2015 Dönemi; Milyon ABD \$).....	78
Tablo 9: SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB (15) Dış Ticareti.....	79
Tablo 10: Türkiye ve Türkiye-ABD Dış Ticaret Verileri (Milyar ABD \$).....	81
Tablo 11: BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti (Milyon ABD \$).....	83
Tablo 12: BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Ortalama Dış Ticaretinin Dağılımı (2000–2015 Dönemi; Milyon ABD \$).....	84
Tablo 13: SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti.....	85
Tablo 14: AKÜ İndeksi Yorumu.....	90
Tablo 15: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğe (Avantajlı) Sahip Olduğu Mal Grupları (2000-2015 Dönemi).....	92
Tablo 16: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı (Dezavantajlı) Mal Grupları (2000-2015 Dönemi).....	94
Tablo 17: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Grupları (2000-2015 Dönemi).....	96
Tablo 18: ABD'nin Ürün Grupları İthalatında Uyguladığı Gümrük Vergi Oranları (2014).....	99
Tablo 19: Teklif Eğrilerindeki Kaymalarda Ortaya Çıkabilecek Muhtemel Etkiler.....	104

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: TTIP Müzakere Turları.....	53
Grafik 2: Teklif Eğrilerindeki Kaymalar.....	102

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB: Avrupa Birliği
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu
- AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
- AKÜ: Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler
- ASEAN: Güney Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği Örgütü
- AT: Avrupa Topluluğu
- BEC: Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırması
- BM: Birleşmiş Milletler
- DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
- EFTA: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
- EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
- GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
- GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- HLWG: Büyüme ve İstihdam Konusunda Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu
- NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
- NATO: Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı
- OECD: Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Teşkilatı
- SITC: Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması
- STA: Serbest Ticaret Anlaşması
- TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
- TTIP: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı
- TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
- UNCTAD: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

GİRİŞ

Ekonomik faaliyetlerin temel amacı toplumsal refahı maksimum düzeye çıkartmaktır. Dolayısıyla küreselleşen bir dünya da kaynakların sınırlı olması karşısında, teknolojik gelişmelere bağlı olarak imkânların artarak devam etmesi, ülkeler arasındaki yeni işbirlikleri ve anlaşmaları artırmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ülkeler arasındaki işbirliğin artmasını yaygınlaştıran bu küreselleşme olgusu, dünya ticaretini evrensel boyutlarda serbestleştirmeyi amaçlayarak, ülkelerin karşılıklı çıkarlarının gerçekleştirilmesini gözetmiştir. Bu doğrultuda politik ve iktisadi çıkarlar için bir araya gelmiş olan ülkeler arasında, toplumsal refah seviyelerini ve üretim kapasitelerini artırmak amacıyla aralarındaki mal ve hizmet akımlarının serbest dolaşımının sağlanması açısından ticarete engel olan kısıtlamaların ortadan kaldırılarak bir ortak pazarın oluşturulmasını ifade eden ekonomik bütünleşmeler yaygınlaşmıştır.

Bu ekonomik bütünleşmeler ve küreselleşmenin getirisi olan teknolojik ilerlemeler sayesinde üye ülkelerin üretim kapasiteleri ve kaynak verimliliklerinin artmasıyla, bu ülkelerin ekonomik yapılarında büyümenin gerçekleşmesine böylece zamanla ulusal gelirlerinin, kalkınma hızlarının ve refah seviyelerinin artmasını sağlar. Ayrıca ülkeler bu durumu ya iç dinamiklerle veyahut dış dinamiklerle gerçekleştirmektedirler.

Ekonomik bütünleşme hareketleri bu konuda 20. yüzyılın ortalarından sonra en çok tercih edilen yöntemlerin başında gelmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında aynı yıkımların bir daha yaşanmaması, sorunların barışçıl yöntemlerle çözümlenmesi ve ülkelerin refah seviyelerini artırmak istemeleri ülkeleri ekonomik bütünleşme faaliyetlerine yöneltmiştir. Böylesi bir bütünleşme amacı taşıyan ve birçok alanı kapsayan Avrupa Birliği (AB), bütünleşme sürecine verilebilecek en güzel örnektir.

Ekonomik bütünleşme türünün en ileri boyutu olarak kabul edilen ve üye ülkelerin toplumsal refah seviyelerini maksimum düzeye çıkarmak gibi nice amaçları olan Avrupa Birliği'ne tam üyelik sıfatı kazanması her ülkenin olduğu gibi Türkiye'nin de arzusudur. Ancak 1964 yılında Ankara anlaşmasıyla başlayan Türkiye'nin Avrupa birliğine tam üye sıfatıyla katılma talebi hala daha

Türkiye'nin tam üyelik koşullarını yerine getirmediği gerekçesiyle kabul edilmemektedir.

Avrupa Birliği'ne henüz tam üye olmayan Türkiye, AB ile arasındaki dış ticaret politikasını 1996 yılında aralarında gerçekleştirmiş oldukları gümrük birliği ile şekillendirmişlerdir. Böylece 1996 yılından itibaren Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri serbestçe dolaşmaya başlamıştır (Kalaycı, 2009, s.4).

Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliği, ticareti serbestleştirme açısından olumlu etki doğururken; gümrüklerin sıfırlanması Türk sanayisini yoğun bir rekabetle karşı karşıya bırakarak, Türkiye'nin dış ticaretinin genel yapısında ve dağılımında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Ayrıca gümrük birliği ile Türkiye AB'nin üçüncü ülkelerle yapacağı serbest ticaret anlaşmalarını (STA) da tek taraflı olarak tanımayı kabul etmiştir (Güllü, 2014, s.95). Yani AB ile Türkiye arasında oluşturulan gümrük birliği gereği, Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan AB aynı şekilde faydalanabilmekte iken, AB'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan Türkiye faydalanamamaktadır.

Türkiye, gümrük birliğinin hali hazırdaki dış ticareti üzerindeki olumsuz etkilerine çözüm ararken 2011'de düzenlenen AB-ABD Zirvesi'nde alınan kararla bahsi geçen; AB ile ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı, Türkiye'yi yeni bir sorun ile karşı karşıya bırakmıştır.

Küreselleşen dünyada, uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen dünya ticaretinin iki önemli aktörü olan AB ve ABD aralarında Serbest Ticaret Anlaşması gerçekleştirerek kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah seviyelerini maksimum düzeye çıkarmak için ortak hareket etme kararı alarak çalışmalara başlamışlardır. Hiç kuşkusuz bu durum üçüncü ülkelere biri olan Türkiye üzerinde de olumlu veya olumsuz etkiler oluşturacaktır.

Dolayısıyla bu çalışmada, AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi planlanan TTIP ortaklığının üçüncü ülke konumunda olan Türkiye'nin dış ticaret yapısında oluşabileceği etkiler belirlenmeye çalışılacaktır.

Bu amaçla birinci bölümde; ekonomik bütünleşme teorileri açıklanarak ekonomik bütünleşmelerin refah etkileri incelenirken, ikinci bölümde;

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci ve gümrük birliği ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise; AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünölen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP)'in ne olduğu ve bu ortaklığın oluşum sebepleri kapsamlı bir şekilde incelenerek; TTIP'in AB, ABD ve dünya açısından önemi dış ticaret analizleriyle incelenecektir. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise, TTIP'in gerçekleşmesi durumunda Türkiye'ye olası etkileri analiz edilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME TEORİLERİ

1.1. Ekonomik Bütünleşme Tanımı

Ekonomik bütünleşme genel olarak, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış olan ve ülkelerin refah seviyelerini artırmak için, ortak amaçlarla bir araya gelinerek mal ve hizmet akımları üzerindeki bazı engellerin kaldırılmasının yanı sıra ülkelerin ticaretlerinin serbestleştirilmesini amaçlayan bir kavram olduğu söylenilebilir. Literatürde ekonomik bütünleşmenin farklı tanımları yapılmaktadır:

Timbergen (1965)'e göre; ekonomik bütünleşme, uluslararası ekonomik işbirliğinin en uygun düzeye çıkarılmasıdır. Balassa (1987)'ye göre; ekonomik bütünleşme, politik ve ekonomik unsurların birleşiminden oluşmaktadır. Buna göre ekonomik bütünleşme, farklı ulusal devletlere mensup olan ekonomik birimler arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldırmak için kurulmaktadır (Balassa, 1987, s. 43).

Kindleberger ise, bütünleşme; kapsamı açıklanmadıkça hiçbir anlam ifade etmeyen işbirliği, düzenleme ve örgütlenme gibi çok heceli bir kelimedir (Kindleberger, 1970, s. 210).

Karluk (1996)'ya göre ise, Ekonomik bütünleşme; birleşmeye giden ekonomilerde mal ve hizmetlerin serbest dolaşım sağlayarak bir ortak pazar yaratmaktır (Karluk, 1996, s.328).

En genel şekliyle tanımlayan Oğuz (1969)'a göre, Bütünleşme; bazı ülkelerin kendi refah ve hayat seviyelerini yükseltmek amacıyla bir araya gelerek aralarındaki mal, hizmet, sermaye ve insan hareketlerinin serbest dolaşımını temin etmeleri ve anlaşarak topluluklar meydana getirmeleridir (Oğuz, 1969, s.11).

Yukarıdaki tanımları toparlayacak olursak, ekonomik bütünleşme; politik ve iktisadi amaçlar için bir araya gelmiş olan ülkelerin toplumsal refah seviyelerini ve üretim kapasitelerini artırmak için aralarındaki mal ve hizmet akımlarının serbest dolaşımını sağlayıp, karşılıklı çıkarların oluşması

doğrultusunda ticarete engel olan kısıtlamaların ortadan kaldırılarak bir ortak pazarın oluşturulması olduğu söylenilebilir.

1.2. Ekonomik Bütünleşme Türleri

Ekonomik bütünleşme, farklı şekillerde ve farklı safhalarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

-Tercihli Ticaret Anlaşması: Kapsamı en dar olan ekonomik işbirliği türüdür. Bu anlaşma türünde, anlaşmaya üye olan ülkelerin, tek taraflı ya da karşılıklı olarak belirli mallar üzerindeki gümrük tarifelerinde indirim yapması şeklinde gerçekleşir (Seyidoğlu, 2009, s. 228).

Tercihli ticaret anlaşmaları GATT sözleşmesinin 24'üncü maddesinde yasaklanmıştır. Bunun nedeni, tercihli ticaret anlaşmalarından gümrük tarifeleri ve kotaların tamamen ortadan kaldırılmaması, dış ticaretin kısmi olarak serbestleştirilmesidir (Dura ve Atik, 2007, s.7).

-Serbest Ticaret Bölgeleri: Bu bütünleşme türünde, birliğe üye ülkeler, aralarındaki ticarete gümrük tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırmakta, fakat birlik dışında kalanlara karşı her biri kendi özel tarifelerini uygulamaktadır (Yiğit, 2003, s.9). Yani aynı mal, birlik üyesi bir ülkeden ithal edildiğinde tarife ödenmez, fakat üçüncü ülkelere ithal edildiğinde ulusal gümrük vergisi uygulanır. Dünyadaki en başarılı serbest ticaret bölgesi örneklerinden ikisi EFTA ve NAFTA 'dır (Bakkalcı, 2002, s.8).

-Gümrük Birliği: Serbest ticaret bölgelerinden daha ileri bir bütünleşme şeklidir. Ekonomik bütünleşmenin bu aşamasında birliği oluşturan üye ülkeler, kendi aralarında ticarete konan bütün engelleri kaldırdıkları gibi, üçüncü ülkelere karşıda ortak gümrük tarifesi uygularlar. Bu birliğin ilk örneği 1834 yılında bağımsız Alman Devletleri arasında kurulan Zollverein adını taşıyan birliktir (Ertürk, 2006, s.47). Ayrıca 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) da, gümrük birliğinin örneklerindedir.

-Ortak Pazar: Gümrük birliğinden daha ileri bir iktisadi bütünleşme hareketidir. Bu tür bütünleşmede gümrük birliğinde olduğu gibi üye ülkeler arasındaki gümrük tarifeleri ve kotalar kaldırılmakta; birlik dışında kalan ülkelere

karşı ortak gümrük tarifesi uygulanmaktadır. Ayrıca gümrük birliğinden farklı olarak, emek ve sermaye gibi üretim faktörleri üye ülkeler arasında serbestçe dolaşmaktadır (Kılıç, 2002, s.14). Avrupa Birliği adını taşıyan Avrupa Topluluğu, ortak pazarın en başarılı örneğidir.

-Ekonomik ve Parasal Birlik: Ekonomik birlik, birliğe üye ülke ekonomilerinin tam olarak birleştirilmesidir. Ortak Pazar aşamasına ek olarak ekonomik birlik; ekonomik, parasal ve sosyal politikalar ile kurumların birleştirilmesini öngörür. Özellikle tek para sistemi, Merkez Bankası ve birleştirilmiş mali sistem ile ortak dış ticaret politikalarının uyumlaştırılması iktisadi birliğin temelini oluşturur (Şanlı, 2008, s.16). Ayrıca ekonomik birlik aşaması diğer bütünleşme türleri gibi üyeler arasındaki dış ticarete konan engelleri kaldırmayı amaçlamasının yanı sıra ulusal üstü ekonomik politikaların birlikte alındığı ve her üye ülkede aynen uygulandığı bir ekonomik birleşme türüdür (Ertürk, 2006, s.48). Ekonomik birliğe örnek olarak Avrupa Birliği'ni gösterebiliriz.

Ekonomik birliğin bir diğer şekli olan parasal birlik; üye ülkelerin ulusal paraları arasında sabit kur ilişkisi kurulmasını öngörmekte, bunun için de ulusal para ve maliye politikalarının uyumlaştırılmasını amaçlamaktadır. Ancak iktisadi birlikler bundan çok daha kapsamlı hareketlerdir. Çünkü yalnızca para ve maliye politikalarının değil, tüm ekonomik ve sosyal politikaların birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi ve bazı yetkilerin birlik düzeyinde bir kuruluşa devredilmesidir (Seyidoğlu, 2009, s.229).

-Siyasi Birlik: Ekonomik birlik aşamasından sonra beklenen bir bütünleşme türüdür. Ülkelerin para ve maliye politikalarını uyumlaştırmaları, ekonomik olarak tek bir devlet gibi idare edilmelerine yol açacaktır. Bunun sonucunda ekonomik konularda ortak hareket eden bir birlik, güvenlik ve savunma gibi siyasi konularda da ortak hareket etmeye başlayacaktır (Dura ve Atik, 2007, s.10). Yani siyasi birlik; birliğe üye ülkelerin ekonomik birliği tamamlaması ve sonrasında politika uyumlaştırılmasının tamimiyle tamamlanmasının bir sonucu olarak meydana gelecektir.

1.3.Ekonomik Bütünleşmenin Refah Etkisi

Ekonomik bütünleşme hareketleri, üye ülkeler arasındaki ticari engellerin kaldırılmasını, dünya ticaretinin serbestleşmesi ve küreselleşme yolunda atılan adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak üye ülkeler üye olmayanlarla yaptıkları ticaret üzerindeki kısıtlamaları sürdürdüklerinden dünya ticaretini serbestleştirme girişimleri yine de sınırlı kalmaktadır (Seyidoğlu, 2009, s.230).

Bu bölümde; en yaygın ekonomik bütünleşme türü olan “Gümrük Birliği” ele alınarak, iktisadi bütünleşme hareketlerinin ülke refahına yapacağı etkiler; statik refah etkiler ve dinamik refah etkiler olarak incelenmektedir.

1.3.1. Gümrük Birliğinin Statik Refah Etkileri

Gümrük birliklerinin statik etkileri; teknolojinin ve ekonomik yapının değişmemesi varsayımı altında, üretim faktörlerinin yeniden dağıtılması sonunda ortaya çıkacak etkileri ifade eder. Statik etkiler bir defalıktır. Bunun nedeni, ekonomik yapının ve teknolojinin uzun süre sabit kalamayacağı, yeniliklere açık ve eskimeye mahkûm olmasıdır. (Hobikoğlu, 2007, s.71). Gümrük birliklerinin statik etkilerini; üretim etkileri, tüketim etkileri ve dış ticaret hadleri üzerindeki etkileri olarak üç grupta incelenebilir.

1.3.1.1. Gümrük Birliğinin Üretim Etkileri

Ekonomik bütünleşmelerin üretim üzerindeki statik etkileri; belirli mallara yönelmiş tüketici alımlarının, üçüncü ülke üreticileri ve iç üreticilerden ortak ülke üreticilerine kayması sonucu ortaya çıkmaktadır. J. Viner (1950) ekonomik bütünleşmenin refah üzerindeki etkilerini gümrük birliği ile ilgili bir çalışmada ele alarak, gümrük birliği sorununu ilk kez açıklamaya çalışan iktisatçıdır. Viner’in analizi, daha çok gümrük birliğinin üretim etkileri üzerine odaklanmıştır.

Viner (1950)’e göre; gümrük birliği bölgesel ticaretin serbestleştirilmesi yolunda bir adım olmakla beraber, birlik dışında kalan ülkelerle olan ticareti azalmasına yol açacaktır. Bu nedenle gümrük birliğinin her zaman dünya refahını artırdığı söylenemez. Çünkü J. Viner, gümrük birliği sonucunda serbest ticaretin ve korumacılığın birlikte ortaya çıkmasının etkilerini, “Ticaret Yaratıcı Etkiler” ve “Ticaret Saptırıcı Etkiler” olarak iki ayrı şekilde tanımlamıştır.

-Ticaret Yaratacıcı Etkiler: Viner'e göre bu etki; gümrük birliği öncesi ülke içinde üretilen bir malın, diğer ülkelerde üretilen aynı malın gümrüklü fiyatından daha düşük fiyata sahip olması nedeniyle tüketimi yerli üretim ile karşılanırken, gümrük birlik sonrası daha düşük fiyata üreten birlik ülkesinden ithal edilmeye başlanmasıdır (Viner, 1950, s.43). Böylece üretimin yüksek maliyetli ülkeden düşük maliyetli ülkeye kayması, birlik içindeki ülkelerin ticaret hacimlerinin genişlemesine yol açacaktır. Ayrıca ticaret yaratıcı etki; kaynakların, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu alanlarda kullanılabilmesine olanak sağlamasından dolayı birliğe katılan ülkelerin refahını artıracaktır (Bahçekapılı, 2006, s.26). Dolayısıyla bu ticaret yaratıcı etkinin büyüklüğü gümrük birliği sonucunda birliğe katılan ülkelerin refah artışının da yüksek olacağına bir işaret olabilir.

-Ticaret Saptırıcı Etkiler: Ticaret saptırıcı etki; gümrük birliğinin üyelerinden birinin birlik öncesinde bir malı ucuz üreten üçüncü bir ülkeden ithal ederken, birlik sonrası gümrükler kalktığı için birlikteki bir ülkeden ithal eder duruma gelmesidir (Viner, 1950, s.43). Böylece ülke, malı daha ucuz üreten birlik dışı ülkeden değil de daha pahalı üreten birlik içindeki bir ülkeden ithal etmiş olmaktadır. Ayrıca bu ticaret saptırıcı etki, ortak gümrük tarifeleri yüksek tutularak, birlik dışı ülkelere karşı daha az etkin olan birlik içi üreticilere teşvik sağlamak, onları sübvans etmek amacı ile de kullanılabilir (Conolly, 1999, s.1-7). Dolayısıyla ticaret saptırıcı etki; gümrük birliğinin kurulması ile en verimli üreticinin birlik dışında kalmasına ve birlik ülkelerinin bu ülkeden yapmakta oldukları ithalatlarının sona ermesine yol açar. Bu da ithalatın en verimli ülkeden birliğe üye daha az verimli ülkelere kaymasına neden olacaktır. Böylece kaynakların verimliliği göreceli biçimde azalmış olduğundan refah değişimleri olumsuz yönde etkilenecektir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi gümrük birliğinin kurulmasının üretim üzerindeki refah etkisini belirlemek için ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkilerin birlikte ele alınıp değerlendirilmesi gerekir. Çünkü ticaret yaratıcı etki de birlik içindeki ülkelerin birlik dışındaki ülkelere daha ucuz ithalat yapması, birliğe katılan ülkeler için refah artışı sağlayacaktır. Oysa ticaret saptırıcı etki ile bütünleşme dışındaki daha verimli ülkelere daha ucuz maliyetle ithalat

yapılabilecek olmasına rağmen birliğe üye olan daha az verimli ülkeden daha çok maliyetle ithalat yapılmasına yol açtığı için birliğe katılan ülkelerin kaynak verimlilikleri azalacak ve bu ülkelerin refah düzeyleri artmasından ziyade daha da azalacaktır.

Bu sebeplerden dolayı gümrük birliğinin kurulması, birliğe dâhil olan ülkelerin kaynak verimliliklerinin yükselmesi ve dünya refahının artmasına yol açması için ticaret yaratıcı etkinin, ticaret saptırıcı etkiden nispeten daha büyük bir oranda gerçekleşmesi gerekecektir.

1.3.1.2. Gümrük Birliğinin Tüketim Etkileri

Ekonomik bütünleşme sürecinde ortaya çıkan ticaret yaratıcı etki ve ticaret saptırıcı etkilerin bir sonucu olarak ucuz üretilen mallar birlik piyasasında daha fazla talep edilecektir. Bunun yanı sıra pahalı üretilen malların tüketimleri azalacaktır. Mallar arasında ikame olarak da düşünülen bu etki, tüketim etkileri olarak adlandırılmaktadır.

Gümrük birliğinin tüketim etkilerini ele alan iktisatçılar; Meade (1956), Gehrels (1956) ve Lipsey (1957)'dir. Bu iktisatçılardan daha önce gümrük birliği etkilerine katkı sağlayan Viner (1950) ise, gümrük birliklerinin tüketim üzerindeki etkisine önem vermemiştir (Dura ve Atik, 2007, s.20). Çünkü Viner'e göre gümrük birliği sonrasında malların, gümrük birliği öncesiyle aynı miktarda tüketildiğini kabul eden bir varsayım benimsemiştir.

Gümrük birliklerinin tüketim üzerindeki etkileri iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi gümrük birliğinin olumlu tüketim etkisi, birliğin ticaret yaratması durumunda meydana gelir. Birlik içinde yeni bir ticaret yaratılmasına bağlı olarak birlik üyeleri, daha ucuz bir kaynaktan daha fazla tüketim yapma olanağına kavuşur, böylece olumlu tüketim etkisi refah seviyesinin artmasına katkıda bulunur. Bu yüzden olumlu tüketim etkisi olumlu üretim etkisiyle beraber ortaya çıkartır. Gümrük birliğinin tüketim üzerindeki bir diğer etkisi ise olumsuz tüketim etkisidir. Bu etki ise ticaret saptırıcı sonucunda, ticaretin ucuz ve verimli olan üçüncü ülkeden daha pahalı ve daha az verimli birlik üyesi ülkeyle yapılacağı için tüketici ucuz ürün yerine daha pahalı olan ürünü tüketerek refah kaybına maruz kalacaktır.

1.3.1.3. Gümrük Birliğinin Dış Ticaret Hadleri Üzerindeki Etkileri

Dış ticaret hadleri, ihracat fiyatlarının ithalat fiyatlarına oranını göstermektedir. Bir ülkenin ticaret hadlerinin bozulması, ithal mallarının pahalılaşması veya ihracat mallarının ucuzlaması demektir (Seyidoğlu, 1996, s.390).

İhracat fiyatlarının ithalat fiyatlarına oranı olarak ifade edilen dış ticaret hadleri, birliğe üye ülkeler arasındaki iş bölümünün doğuracağı refah artışından, her üye ülkenin alabileceği payı belirler. Dolayısıyla ticaret hadlerindeki değişimler, refah üzerinde önemli etkilere yol açar. Yani dış ticaret hadlerinde bir iyileşme varsa bu refah artışına etki ederken, dış ticaret hadlerindeki kötüleşme tam tersi bir refah kaybı demektir.

Ayrıca gümrük birliğinin kurulması birlik üyesi ülkelerin ticaret hadlerinde değişmeye yola açtığı gibi birlik dışındaki üçüncü ülkelerinde ticaret hadlerini etkileyerek ülkeler arasında gelirin yeniden dağılmasına yol açacaktır. Buda dünya refahını etkileyecektir.

Gümrük birliğinin ticaret hadleri üzerindeki etkilerini dört başlık halinde sıralayabiliriz: Bunlar;

-Birlik İçinde Verimliliğin Artması: Birlik içinde verimlilikte meydana gelen artışlar, birliğin üretim maliyetinin düşmesine yol açar. Birliğe üye ülkelerin ürettikleri dâhili mallarda meydana gelen üretkenlik artışı, birlik üyesi ülkelerin yararına sonuçlar doğurur.

-Birliğin Pazarlık Gücünde Meydana Gelen Değişmeler: Birleşen ekonomilerin kendi kendilerine yeterli dereceleri eskisine göre daha fazla olup, birlik dışında kalan ekonomilere bağımlılık dereceleri daha azdır. Pazarlık gücünün artması durumunda, ticaret hadlerinin birlik lehine, dışarıda kalanlar aleyhine değişme olasılığı çok fazladır. Kurulan gümrük birliği dünya piyasasının önemli bir kısmını kapsamaması durumunda, birliğin pazarlık gücünün yükselmesi ve buna bağlı olarak dış ticaret hadlerini de lehe çevirmesi mümkündür.

-Birliğin Ekonomik Büyüklüğü: Birliğin ekonomik büyüklüğünden amaç toplam üretim hacmidir. Ekonomik büyüklüğe sahip birlik, arz ve talep şartlarını etkileyerek dünya fiyatlarını değiştirebilir ve bu değişiklikle dış ticaret hadlerini lehine çevirebilir. Ancak birlik küçük ise, dış dünyanın sonsuz esnek arz eğrileri ile karşılaşır ve bundan dolayı dış ticaret hadlerini lehine çeviremez.

- **Birliğin Kurulmasıyla Ticaretin Birlik Dışı Ülkelerden Birlik İçine Kayması:** Gümrük birliği ticaret sapsmasına yol açtığı ölçüde, birlik üyelerinin dış ülkelerle olan ticaret hadleri birlik lehine dönebilir. Eğer birlik yönünden dış talep ve arz esneklikleri sıfır ise, dış ticaret hadleri büyük ölçüde birlik lehine dönecektir; çünkü bu durumda, dış ülkelerin ithalatında bir azalma olmakta, fakat bu ülkelerin ihracatları daha düşük fiyattan eski seviyelerini korumaktadır (Küçükkocaoğlu, 2014, s.18).

1.3.2. Gümrük Birliğinin Dinamik Refah Etkisi

Gümrük birliklerinin statik etkileri, ekonomik yapıda herhangi bir değişiklik olmadan tarifelerin kaldırılması sonunda ortaya çıkan dış ticaret hacmi ve refah seviyesinde meydana gelen değişmelerle ilgilidir.

Ekonomik bütünleşme hareketleri üye ülkelerin ekonomik yapılarında, üretim kapasitesi ve kaynak verimliliklerinde köklü değişiklikler yapar. Bunlar zaman içinde oluşan, ulusal geliri, kalkınma hızını ve ekonomik refahı yakından ilgilendiren değişmelerdir ve bu değişmeler gümrük birliğinin kaynak arzı, üretim organizasyonu, teknoloji gibi konularda ortaya çıkar (Yücel, 2006, s.24). Genel anlamda bunlar dar bir ulusal piyasanın yerine birleşik, geniş bir piyasanın geçmesiyle görülecek dinamik etkilerdir.

Dinamik etkiler uzun dönemde gümrük birliğinin GSYH'nin büyüme hızı üzerinde ortaya çıkardığı etkilerdir (Yıldırım ve Dura, 2007, s.146). Gümrük birliğinin dinamik refah etkileri şöyle sıralanabilir:

-**Dış Rekabetin Artması:** Gümrük tarifeleri, kotalar ve öteki kısıtlamalar monopolleşmeyi ve verimliliği düşük işletmeleri özendirir. Bütünleşmelerde ticareti engelleyen unsurların kaldırılmasıyla rekabet artacaktır. Bu rekabet esnasında verimliliği düşük üreticiler endüstriyi terk ederler ancak verimliliğini artırarak rekabet edebilecek güce gelenler varlıklarını sürdürebilirler.

Büyüyen piyasa hacmi ile ölçek ekonomisinden yararlanamayan, üretim tekniklerini yenilemeyen firmaların piyasadan çekilmesi ile rekabete yenilirler (Uyar, 2000, s.19). Kısaca bütünleşme sonrasında kısıtlamaların kalkmasıyla ortaya çıkan rekabet, etkinliği artırır ve monopollerin gücünü azaltır.

-**Ölçek Ekonomileri:** Firmaların büyüklüğünden kaynaklanan unsurlar, maliyetlerin düşürülmesi, verimlilik ve üretimin artması ve bunun sağladığı

tasarrufların yarattığı olumlu sonuçlara “ölçek ekonomileri” etkileri denmektedir. İş bölümü ve uzmanlaşma, büyüklükten kaynaklanan makine ve donanım bolluğu, elde edilen yeni satış arttırma teknikleri ve kazanılan yeni pazarlar ölçek ekonomileri yaratmaktadır (Küçükkocaoğlu, 2014, s.19).

Gümrük birliğinin kurulmasından sonra büyüyen piyasa hacminin ortaya çıkardığı ölçek ekonomilerinin bireysel firmalara sağladığı yararlar, içsel ölçek ekonomileri ve dışsal ölçek ekonomileri şeklinde incelenebilir. İçsel ölçek ekonomileri firma içinden kaynaklanan yararlar, dışsal ölçek ekonomileri firma dışından sağlanan faydalardır.

İçsel ölçek ekonomileri; üretim hacmindeki genişleme sonucunda firma içinden kaynaklanan maliyet düşürücü etkilerdir. Dışsal ölçek ekonomileri ise; faaliyette bulunulan endüstri dalının genişlemesi sonunda firma dışından kaynaklanan tasarruflardır (Dura ve Atik, 2007, s.24).

-Teknolojik ilerleme: Gümrük birliğinin teknolojik ilerlemeyi artırması, rekabet artışına, ölçek büyümesine, yabancı sermaye yatırımlarının artışına ve teknoloji içeriğine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Yıldırım ve Dura, 2007, s.148).

Teknolojik gelişme, üretim teknolojisini geliştirerek daha az maliyetle daha çok ürün elde edilmesine yardımcı olmakta, ekonomiyi olumlu yönde etkileyerek refaha katkı sağlamaktadır. Bunun sonucu ekonomik yapı, teknolojik gelişme ile canlanmakta ve büyüme hızlanmaktadır. Teknolojik gelişmenin zayıfladığı dönemlerde, azalan verimler kanunu gereğince dünya ekonomisi daralmakta ve ekonomik krizler meydana gelmektedir. Ekonomik bütünleşmede ortaya çıkabilecek dışsal ekonomiler ve rekabetin yoğunlaşması gibi etkiler bir yandan daha sermaye-yoğun tekniklerin kullanılmasını zorunlu hale getirirken, diğer yandan da AR-GE faaliyetlerini teşvik ederek teknolojik gelişmenin hızlanmasına katkı sağlamaktadır (Uyar, 2006, s.44).

-Yatırımları Özendirme: Gümrük birlikleri, kaynakların etkinliğini, dolayısıyla milli geliri yükseltir. Milli gelirdeki büyüme de tasarrufları ve yatırımları arttırır. Gümrük birlikleri tarifelerin yeniden yükseltilmeyeceği konusunda işadamlarına güven sağlayarak yatırımların riskini azaltır ve karlılığı

yükseltir. Bundan başka, piyasa hacminin genişlemesi, birlik içinde üretimin daha etkin ellerde toplanmasına ve bölgeye önemli ölçüde yabancı sermaye yatırımının çekilmesine neden olabilir (Seyidoğlu, 2009, s.236).

Gümrük birliğiyle ortaya çıkan piyasa üye ülkelerin kendi piyasalarından daha büyüktür. Bu piyasalarda faaliyet gösteren firmaları yeni ve kapsamlı yatırımlara yöneltir.

Ancak birlik ülkelerinin birlik dışı ülkelere karşı uygulamış olduğu ortak gümrük tarifesi bu ülkeleri olumsuz yönde etkiler. Birlik dışı ülkeler bu olumsuzluktan kurtulmak için birlik kapsamında doğrudan yatırıma gidebilirler. Böylece birlik kapsamında yatırımlar artış gösterir (Küçükahmetoğlu, 2000, s.84–85).

-Kaynak Hareketliliği: İster gümrük birliği, ister ortak pazar biçiminde olsun, birlik çapında emek ve sermayenin hareketliliğindeki artış, bölge içinde kaynakların daha iyi kullanımına yol açar. Buda verimliliği ve refahı yükseltici bir etkendir (Seyidoğlu, 2009, s.237).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİ

Avrupa Birliği (AB); ekonomi, siyasi, sanayi, dış politika, yurttaşlık hakları gibi birçok alanı kapsayan, ekonomik bütünleşmenin en ileri türüdür. II. Dünya Savaşının ülkeler üzerindeki yıkımlarının bir daha yaşanmaması ve sorunların savaş yerine daha barışçıl bir şekilde çözümlenerek, ülkelerin yüksek refah düzeyine ulaşmak için bütünleşmenin tüm ulusal ilişkilerde düzenli, dengeli ve istikrarlı gelişmelere katkıda bulunacağı inancıyla ülkeler bütünleşme yoluna gitmişlerdir. Bu amaçlar doğrultusunda savaştan sonra Avrupa’da çeşitli ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri örgütler ortaya çıkmıştır (Seyidoğlu, 2009, s.246).

2.1. Avrupa Birliği’nin Tarihsel Gelişimi

Haziran 1948’de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (Organization for European Economic Cooperation), Nisan 1949’da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization) ve Mayıs 1949’da da Avrupa Konseyi (Council of Europe) kurulmuştur. Bu ekonomik, askeri ve siyasi örgütlenmeler Avrupa bütünleşmesi yolundaki ilk önemli adımlardır (Tecer, 2007, s.10).

Avrupa Birliği’nin temel taşı 9 Mayıs 1950 tarihinde zamanın Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman ile Jean Monnet tarafından hazırlanan bir bildiri ile atılmıştır. “Schuman Planı” olarak bilinen bu bildiri de tüm Fransız-Alman kömür ve çelik üretim ve dağıtımının kurulacak bir birliğe, daha doğrusu bir kartelin denetimine verilmesi öngörülüyordu. Ayrıca diğer batı Avrupa ülkeleri de dilerse bu kömür ve çelikle ilgili bu kartele katılabileceklerdi (Seyidoğlu, 2009, s.246). Yani Avrupa’da istikrarın sağlanabilmesi için Fransa ve Almanya arasındaki sebebi, kömür ve çelik olan iki temel hammaddenin yol açtığı savaşın son bulması gerekir. Bu yüzden bir bildiri olarak yayınlanan Schuman Planı ‘da bu konunun çözümü için kömür ve çeliğin üretiminin bağımsız bir kurulmuş gözetimi altında olmasını belirtir. Böylece ortak kömür ve çelik üretimi sağlanacaktır. Ayrıca bildiri de belirtilen; dileyen tüm Avrupa ülkelerinin bu

kartele katılabilmesi ifadesi, bu örgütlenmeyi tüm Avrupa ülkelerinin katılımına açık tutmak demektir.

Schuman Planı'nın bir sonucu olarak Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 1951 yılında imzaladıkları Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kurdular. AKÇT ile kurucu altı ülke sanayisinin en önemli hammaddesi olan kömür ve çeliğin üretiminin, kullanımının uluslararası bir örgütte devredilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca AKÇT ile tarihte ilk kez devletler, ulusal egemenliklerinin bir kısmını uluslar üstü bir kuruma devretmiş oldu (Dura ve Atik, 2007, s.41). Kurucu altı ülke arasında 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu.

EURATOM'un kurulmasının amacı, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla üye devletlerin araştırma programlarını koordine etmek iken; AET'in amacı ise, altı üye devletinin aralarında, malların işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması ve en nihayetinde siyasi bütünlüğe gidilmesiydi (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T: 03.05.2016).

Böylece, AET'in kurulmasıyla, kömür ve çeliğin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomik birliğin kurulması amaçlanmıştır. Nihayet kurucu üyelerin 1965 tarihinde imzalamış oldukları "Birleşme Antlaşması" (Füzyon Antlaşması) sonucunda AKÇT, AET ve EURATOM birleştirilerek tek bir konsey, tek bir komisyon ve parlamento oluşturularak, bütçeleri birleştirilmiş ve bunların tamamına "Avrupa Toplulukları" (AT) adı verilmiştir (Dura ve Atik, 2007, s.41).

AT'nin görevi ise, ortak bir pazarın kurulması ve üye devletlerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması yoluyla topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesini, sürekli ve dengeli bir büyümeyi, daha fazla istikrarı, yaşam standardının hızla yükselmesini ve topluluğun bir araya getirdiği devletlerarasında daha sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamaktır.

Topluluğu kuran ülkeler arasında önce bir gümrük birliğinin ve sonrasında ortak pazarın kurulması öngörülmüştür. Bu kapsamda, gümrük vergilerinin ve

miktar kısıtlamalarının kaldırılmasını hedefleyen Gümrük Birliği 1968 yılında yürürlüğe girmiştir.

Altı ülkenin başarısı sonucunda, 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın da topluluğa katılmasıyla Avrupa Toplulukları'nın üye sayısı dokuzaya yükselmiş oldu. Topluluğun üye sayısı 1981 yılında Yunanistan'ın, 1986'da İspanya ve Portekiz'in katılımı ile on ikiye ulaştı (Ertürk, 2002, s.248).

1970'lerin sonlarında gerçekleşen petrol krizi gibi olumsuz ekonomik nedenlerden dolayı topluluk tek pazara geçiş kararı almıştır. Bunun üzerine Avrupa komisyonu tarafından "Beyaz Kitap" adlı ekonomik olarak bütünleşmiş bir iç pazar stratejisini tanımlayan taslak yayınlanmıştır. Önerilen antlaşma taslağı 17 Şubat 1986 tarihli Lüksemburg Zirvesinde "Avrupa Tek Senedi" adıyla kabul edilmiştir (Tecer, 2007, s.10). Avrupa Tek Senedi, Avrupa Topluluklarını kuran anlaşmalara değişiklik getiren hükümleri ile dış politikada üye devletler arasında işbirliğini öngören hükümleri tek bir belgede toplamıştır.

Bu senet Avrupa Topluluklarının daha aktif hareket etmesini ve topluluğa yeni katılan ülkelerle Avrupa Topluluğunun coğrafi olarak etki ettiği alanı artırmış ve topluluk kendini geliştirmeye ve işlerliğini artırma yoluna gitmiştir (www.tuicakademi.org; E.T: 18.05.2016).

Bütünleşmeye en güçlü ivmeyi kazandıran gelişme ise, Avrupa Tek Senedi'nden sonra üzerinde çalışmalar yürütülen, 1991 sonlarında Hollanda'nın Maastricht kasabasında görüşülüp 1992'de imzalanarak 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren ve "Avrupa Birliği Antlaşması" olarak da bilinen Maastricht Antlaşması'dır. Bütünleşme tarihindeki en önemli kilometre taşı olarak kabul edilen antlaşma, parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa vatandaşlığı, diplomatik işbirliği, ortak güvenlik ve dış politika, adalet ve içişleri konularında işbirliği, kamu sağlığı, vize politikaları, ulaşım ağı, sanayi politikalarında daha etkin işbirliği gibi konularda son derece geniş ve ayrıntılı düzenlemeler getirmiştir (Tecer, 2007, s.15–16).

Maastricht antlaşmasından sonra Avrupa birliğinin demokratikleşme yolculuğundaki bir diğer önemli adımı da, 1993 yılında Kopenhag'da yapılan AB Zirvesinde, yeni üyelik başvurusu yapacak olan ülkelerin taşımaları ve yerine

getirmeleri gerekli görülen kriterler “Kopenhag Kriterleri” adı altında belirlenmesiyle gerçekleşmiştir. Bu kriterler, AB’ye tam üye olmak isteyen ülkeler için zorunlu olarak yerine getirmeleri gereken siyasi ve ekonomik kriterler ile Topluluk mevzuatına uyulması için gerekli kriterleri kapsamaktadır. Yani bu kriterleri yerine getirmeyen ülkelerle AB ilişkileri başlatılmayacaktır.

Kopenhag Zirvesinin siyasi kriterleri; istikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasinin var olması, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlıkların korunması olarak kabul edilmiştir. Kriterler, bir yandan Birliğin demokratikleşme anlayışını somutlaştırırken diğer yandan da Birliğin demokratikleşme anlayışına koşulluluk boyutu kazandırmıştır (Kubicek, 2005, s.273–274; Kubicek, 2011, s.912). Kopenhag Zirvesinin ekonomik kriterleri ise aday ülkede iyi işleyen bir Pazar ekonomisi ve AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına koyabilme kapasitesi bulunması gerektiğidir. Topluluk mevzuatına uyulması kriteri ise; aday ülke, siyasi, iktisadi ve parasal birliklerin amaçlarına uyulması dâhil olmak üzere, Avrupa Birliği mevzuatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesine sahip olmalıdır (İktisadi Kalkınma Vakfı, www.ikv.org.tr, E.T:18.05.2016).

Kopenhag Zirvesi sonrasında Birlik aday ülkelerde bu koşulları aramakta ve bu koşulları yerine getirmeyen ülkelerle AB ile bütünleşme ilişkileri başlatılmayacağı belirtilmiştir.

Birlik, 1 Ocak 1995’ten itibaren Avrupa Birliği (AB) olarak anılmaya başlanmış, aynı yıl Avusturya, Finlandiya ve İsveç’in katılımıyla 15 üyeli hale gelmiştir (İktisadi Kalkınma Vakfı, www.ikv.org.tr, E.T:18.05.2016).

16–17 Haziran 1997 tarihinde Amsterdam da yapılan zirve ile Amsterdam Antlaşması olarak kabul edilmiş, 1999 yılında yürürlüğe girmiştir (Ertürk, 2002, s.262). Amsterdam antlaşmasında; oy hakkı ve topluluk politikaları ele alınmış, AB kurumları ve karar alma prosedüründe uzlaşma sağlanmıştır. Aslında Amsterdam Antlaşması çok fazla değişiklik getirmemekle birlikte, daha çok merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliği için bazı kriterleri getirirken, ayrıca insan hakları sözleşmesini ihlal eden devletlerin topluluk içindeki oy haklarının askıya alınabilecek, kriterleri belirtmiştir (Yıldız, 2008, s.9). Ayrıca antlaşmanın

başlıca hedefi; dış sınır denetimleri, göç, sığınma, suçla mücadeleye ilişkin uygun önlemler olarak, kişilerin serbest dolaşımının garanti edildiği bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratarak Birliği korumak ve geliştirmektir (Tecer, 2007, s.20).

Kısacası Amsterdam Antlaşmasının imzalanmasının asıl amacı, Maastricht Antlaşması'nda hukuki anlamda değişikliklerin yapılmak istenmesidir. Yani adalet ve içişleri alanlarında işbirliği konusunda Maastricht Antlaşması'nda sadece demokrasinin ilkeleri ve temel hakları yer alırken Amsterdam Antlaşması'nda AB'nin özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukuk devleti ilkeleri üzerine kuruludur.

2001'de imzalanıp 2003 tarihinde yürürlüğe giren, kurucu antlaşmalarda değişiklikler yapan Nice Antlaşması'yla nitelikli çoğunluk oylama sistemi ile karar alınacak konuları güçlendirilmiş; işbirliği, genişleme ile ilgili protokol, temel haklar konularında uzmanlaşma sağlanmıştır. Avrupa ülkelerinin üyeliğine hazırlık bağlamında, kurumsal yapının iyileştirilmesi ve kurumlarda ülkelerin temsili gibi konuların çözümlenmesi hedeflenmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, www.diab.gov.tr, ET: 12.05.2016). Bu nedenle Nice Antlaşması, AB kurumlarında karar alma mekanizmalarını yeniden düzenlediği için önem taşımaktadır. Antlaşmanın bir diğer önemi ise kurumsal reformlar gerçekleştirerek AB'yi yeni genişlemelere hazır hale getirmesidir. Ayrıca Nice antlaşması ile Euro ortak para birimi kabul edilmiş ve böylece ekonomik ve parasal birlik, üye ülkelerin 2002 yılında Euro'ya geçilmesi ile sağlanmıştır.

Nice zirvesinin olduğu dönemde, 2001 yılında gerçekleşen Laeken Zirvesi'nde, AB'ye üye ülkeler arasında Avrupa Birliği'nin bir anayasaya gereksinimi olduğu belirtilmiş ve bu anayasanın temel gerekçesi olarak da; Küreselleşme Yönetimi ile Avrupa'nın Yönetimi Arasında Bir Bağlılık İlişkisinin Kurulması olduğu belirtilmiştir. Bu karar sonrasında 2002 yılında AB Anayasası taslağı oluşturulmuş, 2004 yılında Brüksel Zirvesi'nin sonunda bu anayasa kabul edilmiş ve AB'ye üye olmuş olan ve aday ülkeler tarafından Roma'da imzalanmıştır. 2005 yılında AB Anayasası, Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiş ancak anayasanın yürürlüğe girebilmesi için tüm AB'ye üye ülkeler

tarafından onaylanması gerekmektedir. Fransa ve Hollanda'nın anayasayı onaylamaması üzerine 2007 yılında başta kurumsal değişikliklerin yapılması ve karar alma süreçlerinin basitleştirilmesi için Lizbon Antlaşması (Reform Anayasası) çalışmaları başlatılmıştır. Lizbon Antlaşması, AB Anayasasını temelde koruyan ve küçük değişikliklerle tekrardan ülkelerin onayına sunan AB Temel Anlaşmasıdır.

2004 yılında Birlik tarihindeki en büyük çaplı genişleme gerçekleşti ve 10 yeni ülke; Slovenya, Slovakya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Estonya, Letonya Ve Litvanya Avrupa Birliği üyelik statüsüne kavuşmuşlardır (Kerman, 2009, s.275). Bu son gelişmeyle Avrupa Birliğinin üye sayısı 15'ten 25'e, resmi dil sayısı 11'den 20'ye yükselmiştir (Dura ve Atik, 2007, S.42).

2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın da Birliğe katılmasıyla Avrupa Birliği 27 üye devletten oluşan geniş bir yapı haline gelmiştir (Kerman, 2009, s.275).

21-22 Haziran tarihlerinde yapılan AB Konseyi Zirvesi'nde Birliğin kurucu anlaşmalarında değişiklik getiren Reform Anlaşması hazırlanması amacıyla Hükümetler arası Konferans toplanmasına karar verilmiştir. Hükümetler arası konferansın yaptığı çalışmaların ardından 18-19 Ekim 2007 tarihinde Lizbon'da gayri resmi olarak toplanan AB Konseyi Zirvesi'nde AB Reform Anlaşması onaylanmıştır. Lizbon Anlaşması olarak anılan reform anlaşması 14 Aralık 2007 tarihinde Brüksel'de yapılan AB Konseyi Zirvesi'nde Birliğe üye ülkeler tarafından imzalanmıştır (www.tuicakademi.org, E.T: 20.04.2016).

Böylece Avrupa Birliği'nin derinleşme sürecindeki son önemli aşama, 2007 yılında imzalanıp 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile gerçekleşti. Bu antlaşma ile temel olarak AB'nin karar alma mekanizmalarındaki tikanlıkların giderilmesi ve Avrupa Birliği'nin daha demokratik ve etkili işleyen bir yapıya kavuşması hedeflendi. Bu hedef doğrultusunda kapsamlı değişikliklere gidilerek, Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmanın adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" olarak değiştirildi (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T:21.04.2016). Ayrıca Lizbon Antlaşması daha çok kurumsal

ve işleyişe ilişkin değişiklikleri ele alarak yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu yüzdende reform anlaşması olarak bilinen Lizbon antlaşması, Fransa ve Hollanda'nın onay vermediği için yürürlüğe giremeyen AB Anayasasında sadece küçük değişiklikler yaptığı için “Örtülü AB Anayasası” olduğu söylenilebilir.

Son olarak 1 Temmuz 2013 tarihinde Hırvatistan'ın katılımıyla, Avrupa Birliği'ne üye devlet sayısı 28'e ulaşmıştır.

Özetle gümrük birliği olarak kurulan AET, 1987 yılında Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasıyla ortak pazara, 1993 yılında Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte ise ekonomik bütünleşmelerin son aşaması olan ekonomik birliğe dönüşerek Avrupa Birliği ismini almıştır (Kalaycı ve Artan, 2009, s.3).

2.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Bütünleşme Süreci

Türkiye-AB ilişkilerinin temelinde ekonomik ve politik nedenler, hukuki belgeler, bunlara dayanan bir süreç ve örgütlenme yatar (Dura ve Atik, 2007, s.482). Bunların yansısı Türkiye'nin AB'ye üyeliği, birçok açıdan AB için önem arz etmektedir. Örneğin Türkiye'nin coğrafi konumunun dünyada önemli bir yere sahip olması bu önemi daha çok artırmaktadır.

Türkiye AB açısından stratejik önem taşımaktadır, bölgesel bir kavşak noktasında yer alır, tampon bölge konumundadır. Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz toprakları, Asya ile kara ve hava ulaşımı, Rusya ve Ukrayna ile deniz ulaşımı için transit bir konumdadır. Türkiye'nin komşuları AB için oldukça önemli olmaktadır. Aynı zamanda Asya Türk cumhuriyetleri ile olan yakın bağları nedeniyle de Türkiye'nin siyasi ve stratejik önemi vardır (Dura ve Atik, 2003, s.513). Ayrıca ekonomi ve nüfus açısından da Türkiye önemli bir aktördür. Bunun yansısı petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynakları açısından bakıldığında ise transit ülke konumundadır. Türkiye'nin AB'ye üye olması demografik açıdan da önem taşıyan bir konudur.

Türkiye'nin genç ve dinamik olan nüfus etkeni Avrupa Birliği gibi müzakerelerinde ele alınan konular arasında ön planda olmuştur. Bu etken Türkiye açısından önemli ve güçlü bir özelliktir. Örneğin Soğuk Savaş sürecinde

Rusların sıcak denizlere inmesinin önünde bir engel teşkil ederken, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa için hareketliliği olumlu yönde etkileyen bir etmen olmuştur. Demografik açıdan üstünlük sağlayan nüfus doğrudan kültürel zenginliği de etkilemektedir. Sahip olunulan kimlik ve aidiyetlik hissi sabit güçleri aktif güç unsuru haline getirerek, psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik alanlarda da rol oynamaktadır (Davutoğlu, 2013, s. 23.).

Ayrıca Türkiye'nin, Irak ve İran gibi önemli Orta Doğu ülkeleri ile komşu olması siyasi açıdan da önem arz etmektedir. Türkiye, bu bölgede istikrarın sağlanması açısından önemli bir role sahiptir. Türkiye Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyesidir. Türkiye'nin NATO üyeliği bölgede güvenliğin sağlanması açısından önemlidir ve ekonomisindeki yüksek büyüme oranları ve hızla gelişen ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle AB için AB için Türkiye'nin tam üyeliğinin önemli etkiler yaratması beklenmektedir (Pehlivan, 2013, s.86).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra altı ülkenin Roma Antlaşmasını imzalamasıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu(AET)'na; Türkiye, NATO'ya kabul edilmesinin ardından 31 Temmuz 1959'da "ortak üye" olabilmek için başvurması, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri başlangıcı olmuştur (Seyidoğlu, 2009, s.262).

Türkiye'nin AET'ye başvurusunda etkili olan temel faktörler aşağıdaki gibidir (Tecer, 2007, s.163–164):

-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin savaş sonrasında uyguladığı yayılmacı politikanın güvenlik tehdidi oluşturması,

-İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa Konseyi ve NATO gibi siyasi ve askeri amaçlı kuruluşlarda yerini alan Türkiye'nin Avrupa ile siyasi işbirliği ve bütünleşme amacını gerçekleştirmek istemesi,

-Gümrük birliğine dayalı bir ortaklık ilişkisi çerçevesinde Topluluk ülkeleri ile olan dış ticaretin geliştirilmek istenmesi,

-Ortaklık kurulması ile AET'den elverişli koşullarda dış fon kaynağı sağlanabileceği düşüncesi,

-15 Temmuz 1959'da Topluluğa başvuruda bulunan Yunanistan'dan geri kalmak istenmemesidir.

AET tarafından tam üyelik talebi, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı gerekçesiyle geri çevrilmiş ancak tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalamasını önerilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesi yolunu açan Ankara Antlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanıp 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmesiyle Türkiye-AB ortaklık ilişkisi başlamıştır. Ankara Anlaşması ile Türkiye ile AET arasında aşamalı olarak, önce sanayi malları alanında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesi ve sonrada tam üyelik öngörülmüştür (Seyidoğlu, 2009, s.263).

Ankara Antlaşması'nda yer alan hedefler üç aşamadan oluşmaktadır:

1. Hazırlık Dönemi: Avrupa Ekonomik Topluluğunun desteğiyle Türkiye ekonomisinin gelişmesinin desteklenmesi hedeflenmiştir.

2. Geçiş Dönemi: Gümrük Birliği'nin oluşturulması Hedeflenmiştir

3. Son Dönem: Oluşturulacak olan Gümrük Birliği'nin altyapısı üzerinde ekonomik politikaların eş güdümleneceği dönemdir (T.C. İçişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, www.diab.gov.tr, ET:19.05.2016).

Ankara Anlaşması'nın amacı; Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını, Türk halkının çalışma düzeyinin ve hayat şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir (Karluk, 2003, s.546). Anlaşmanın iki temel hedefi vardır. Birincisi, taraflar arasında gümrük birliğinin aşamalı olarak oluşturulması, ikincisi ise, tarafların ekonomi politikalarının birbirine yaklaştırılmasıdır. Söz konusu anlaşma, malların serbest dolaşımının dışında, hizmetlerin ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımını da amaçlamıştır. Ancak bu amaçlar bağlayıcı olmayıp geleceğe yönelik temenni niteliğindedir (Dura ve Atik, 2007, s.484). Ankara Anlaşması'nda, Türkiye ile AET arasında gümrük birliği oluşturmak amacıyla hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üç dönem belirlenmiştir.

Hazırlık dönemi, 1964 yılında başlamış 1972 yılı sonunda bitmiştir. Bu dönemde AET üstleneceği tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve gümrük birliğine geçişe hazır duruma getirmeyi taahhüt etmiştir. Hazırlık dönemi sona ermeden Türkiye'nin başvurusu üzerine iki taraf arasında yapılan görüşmeler sonucu 1970 yılında Katma Protokol imzalanmıştır. Katma Protokol'ün üye ülkelerin parlamentolarınca onay işlemlerinin zaman alacağı düşüncesiyle, ticari hükümleri geçici bir anlaşma ile 1971 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmayla hazırlık dönemi sona ermiş ve geçiş dönemi fiilen başlamıştır. Ancak, geçiş döneminin hukuken başlaması, Katma Protokol'ün yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1973 tarihinde olmuştur. Geçiş döneminde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanarak, gittikçe gelişen bir şekilde sanayi ürünleri ticaretinde gümrük birliğinin kurulmasını hedeflemişlerdir. Avrupa Topluluğu 1971 yılından itibaren; pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç Türk sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırırken, bazı tarım ürünlerine de ithalat kolaylıkları sağlamıştır. Türkiye ise 1973 yılından itibaren, topluluk menşeli sanayi ürünlerine uyguladığı gümrükleri kademeli olarak 12 yılda kaldırmayı öngörmüş, ancak korunması gereken hassas ürünlerde ise bu süre 22 yıla uzatılmıştır (Manisalı, 2001, s.86).

Yani Katma Protokol, geçiş döneminin gerçekleşme koşullarını, usullerini, sıra, süre ve yöntemlerini belirleyen bir anlaşma niteliğindedir. Bu dönemin asıl amacı ise, öngörülen sürede Türkiye ile AET arasında sanayi mallarını kapsayan bir gümrük birliği kurmaktır (Seyidoğlu, 2009, s.264).

Genel olarak baktığımızda ise, Katma Protokolü; Ankara Antlaşması hükümlerini Türkiye ekonomik durumuna uygun olarak yürürlüğe konulmasını sağlayan bir uygulama anlaşmasıdır (Dura ve Atik, 2007, s.485).

Ancak geçiş döneminde Türkiye ve AB ortaklık ilişkisi beklendiği gibi gelişmemiş, 1970'li yıllarda iki petrol krizinin yaşanması ve yarattığı olumsuz etkiler, 1970–1980 yılları arasında siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir seyir izlemiştir. 12 Eylül 1980 Askeri darbesinin ardından Topluluk

Türkiye ile ilişkilerini 6 yıl süreyle resmen askıya almıştır (TC Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T: 19.05.2016).

1983 yılında serbest piyasa ekonomisine geçilmesi, 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikaları hızla terk etmesi ve 1986 yılında Türkiye'nin gümrük indirimine ilişkin programı yeniden uygulamaya koymasıyla ilişkiler yumuşamış ve 1986'da AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Toplantısı yapılmış ve 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren askıya alınan Türkiye-AET ilişkileri yeniden başlamıştır.

14 Nisan 1987'de Türkiye, Avrupa Topluluklarına tam üye olmak üzere müracaat etmiştir (Tecer, 2007, s.173).

Komisyon Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile ilgili raporunu 18 Aralık 1989'da açıklamıştır. Rapora göre Türkiye'nin tam üyelik müzakerelerinin başlaması uygun görülmemiştir. Bunun nedenleri arasında ise Türkiye'nin nüfusunun çok fazla olması nüfus artış hızının çok yüksek olması ve işsizliğin fazlalığı, gelişmişlik düzeyinin Avrupa ortalamasından düşük olması ve insan hakları ve azınlıklara saygı konusunda yeterli düzeyde olmaması gösterilmiştir (Pehlivan, 2013, s.89).

Türkiye, Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde gümrük indirimlerini gerçekleştirmiş ve 1995 yılı sonunda gümrük vergileri sıfırlanmıştır. Türkiye ile AB arasında 1 Ocak 1996 tarihinde gümrük birliğinin gerçekleştirilmesiyle birlikte "Geçiş Dönemi" sona ermiş ve "Son Dönem" başlamıştır. Böylece 1996 yılından itibaren Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri serbestçe dolaşmaya başlamıştır (Kalaycı, 2009, s.4).

22 yıllık geçiş döneminin tamamlanması ve tam üyelik süreci içindeki en önemli adım olan gümrük birliği, Türkiye'nin Avrupa birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından biri olup, bu aşama sayesinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ayrı bir boyut kazanmıştır.

Türkiye ve AB arasında kurulan gümrük birliğinin yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra AB Komisyonu tarafından, AB'nin genişleme sürecini değerlendiren "Gündem 2000" raporu hazırlanmış ve 1997 tarihinde açıklanmıştır.

Gündem 2000’de AB’nin ekonomik ve toplumsal politikasını uygulama yöntemleri yeniden tanımlanmıştır. Buna göre dezavantajlı bölgeler üzerinde daha fazla yoğunlaşma; fonların programlanarak yardım alma prosedürlerinin basitleştirilmesi; ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde ilgili kurumlarla işbirliğinin artırılması hususları benimsenmiştir (Sağbaşı, 2003, s.268). Ayrıca rapor uyarınca Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri ile güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin AB’ye tam üye yapılması öngörülürken Türkiye bu genişlemenin kapsamına alınmadı (Dura ve Atik, 2007, s.502).

Gündem 2000 Raporunda Türkiye için şu perspektifleri çiziyordu: Türkiye’nin gelecekteki üyeliği teyit edildi. Türkiye somut ve kapsamlı politik reformlar gerçekleştirmelidir. Kıbrıs sorununda yapıcı bir rol üstlenmeli, Yunanistan’la sorunlarını çözmelidir. Ekonomik boyutta, çözüm bekleyen temel sorunlar vardır. Gümrük Birliği, ortaya konan yeni önlemlerle güçlendirilmelidir (Tigrel, 1998, s.383). Yani bu raporla Türkiye’nin gelecekteki üyeliği teyit edilmesine rağmen Türkiye’nin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle genişleme sürecine dâhil edilmeyeceği ifade edilerek, Türkiye’nin adaylığı reddedilmiştir.

12–13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Bu Zirvenin temel toplanma amacı Gündem 2000 Belgesi, AB’nin genişleme sürecinin değerlendirilmesi ve Ekonomik ve Parasal Birliktir.

AB’nin genişleme esaslarının belirlendiği Lüksemburg Zirvesi’nde aday ülkeler arasında Türkiye’ye yer verilmemesi AB ile ilişkilerin soğumasına yol açmıştır.

Bu zirvede Avrupa Birliği; Türkiye ile “Yakınlaşma Stratejisi” kapsamında, Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözülmesini, azınlıklara saygı gösterilmesini ve Türkiye’nin Lahey adalet divanının yetkisini kabul etmesini şart koştu (Dura ve Atik, 2007, s.502).Yani bu zirvede Gündem 2000 Raporu’ndakine benzer gerekçeler öne sürülmüş. Konseyin bu yaklaşımı üzerine Türkiye üyelik başvurusunu geri çekmeyeceğini, Gümrük birliği uygulamasını devam ettireceğini ancak AB ile siyasi diyalogu askıya alacağını açıklamıştır.

Avrupa Birliği; daha sonra Lüksemburg Zirvesi’nde Türkiye’yi dışlamanın bir hata olduğunu kabul ettiği izlenimi vererek, 15–16 Haziran 1998 tarihlerinde

Cardiff’te yapılan AB Zirvesinde Türkiye için ilerleme raporu hazırlanması kararının alınması Türkiye’de memnuniyetle karşılanmıştır (Yıldız, 2008, s.72).

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası olan 10–11 Aralık 1999 Helsinki AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde, AB Konseyi Türkiye ile ilgili tutumunda değişikliğe giderek, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylığı resmen onaylanmış ve Türkiye’nin, AB’nin Yeni Genişleme Politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar oluşturulmuştur. Ayrıca Helsinki Zirvesi’nde diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye içinde bir katılım öncesi stratejisi ve katılım ortaklığı belgesi hazırlanacağı ifade edilmiştir (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T: 19.05.2016).

Türkiye’nin Helsinki zirvesinde adaylık statüsü kazanmasıyla beraber üç temel belge hazırlanmaya başlamıştır: Katılım ortaklığı belgesi, ulusal program, ilerleme rapor

2002 Kopenhag Zirvesi’nde, Türkiye’nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşıladığına karar verildiği takdirde müzakerelerin gecikmeden başlatılacağı kararı alınmış. Zirve’de Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin genişletilmesi ve derinleştirilmesi öngörülerek Türkiye’ye yönelik katılım öncesi mali yardımın artırılacağı belirtilmiş.

Ardından birçok Ulusal Programlar ve İlerleme Raporu gerçekleşmiştir. 17 Aralık 2004 Brüksel Avrupa Zirvesi’nde Türkiye’nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtilerek 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye’nin katılım müzakerelerine başlanacağı belirtildi (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T: 20.05.2016).

3 Ekim 2005’te Lüksemburg’da alınan kararla; AB, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlatmıştır. 20 Ekim 2005 tarihinde “Bilim ve Araştırma” faslına ilişkin olarak gerçekleştirilen toplantı ile başlayan tarama süreci, 13 Ekim 2006 tarihinde sona ermiştir. Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde müktesebat uyum çalışmaları devam etmektedir (Dura ve Atik, 2003, s.623).

Türkiye’nin AB Katılım Müzakereleri, Müzakere Çerçeve Belgesi kapsamında, 35 fasıl üzerinden yürütülmektedir ve toplumsal yaşamın hemen her

alanını kapsamaktadır. Müzakere sürecinde fasıllar, aday ülkelerin AB konseyi tarafından belirlenen açılış kriterlerini yerine getirme durumuna göre açılır ve yine her fasıl için Konsey tarafından belirlenen kapanış kriterlerini yerine getirme durumlarına göre geçici olarak kapatılır. Yalnız bir üyenin bile olumsuz görüş beyan etmesi fasılların açılmasını veya kapanmasını engelleyebilmektedir (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T:25.05.2016).

Şuana kadar AB ile katılım müzakerelerinde toplamda 16 fasıl müzakereye açılmış ve ilk olarak 12 Haziran 2006 yılında 25-“Bilim ve Araştırma” faslı müzakereye açılıp geçici olarak kapatılan tek fasıl olmuştur. Son olarak ise 30 Haziran 2016 tarihinde Brüksel’de gerçekleşen Hükümetlerarası Katılım Konferansı’nda 33’üncü fasıl olan Mali ve Bütçesel Hükümler faslı müzakerelere açıldı (İktisadi Kalkınma Vakfı, www.ikv.org.tr, E.T:18.11.2016).

Müzakereye açılan 16 fasıl ve açılış tarihleri şunlardır:

- 25-Bilim ve Araştırma (müzakerelere geçici olarak kapanmıştır) (12.06.2006)
- 20-İşletme ve Sanayi Politikası (29.03.2007)
- 18-İstatistik (26.06.2007)
- 32-mali kontrol (26.06.2007)
- 21-Trans-Avrupa Ağları (19.12.2007)
- 28-Tüketicinin ve Sağlıkın Korunması (19.12.2007)
- 6-Şirketler Hukuku (17.06.2008)
- 7-Fikri Mülkiyet Hukuku (17.06.2008)
- 4-Sermayenin Serbest Dolaşımı (19.12.2008)
- 10-Bilgi Toplumu ve Medya (19.12.2008)
- 16-Vergilendirme (30.06.2009)
- 27-Çevre (21.12.2009)
- 12-Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı (30.06.2010)
- 22-Bölgesel Politika Ve Yapısal Araçların Koordinasyonu (05.11.2013)
- 17-ekonomik ve parasal politika (14.12.2015)
- 33- mali ve bütçesel hükümler(30.06.2016)

Konsey, Türkiye, gümrük birliğini Kıbrıs da dâhil olmak üzere on üye ülkeyi kapsayacak şekilde genişleten AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması'nın Ek Protokolü'nde yer alan taahhütlerini yerine getirene kadar, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne getirdiği kısıtlamalarla ilgili sekiz faslın müzakerelerinin askıya alınmasına ve diğer fasılların kapanmamasına karar vermiştir. Bu doğrultuda;

11 Aralık 2016 tarihli Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi kararı çerçevesinde askıya alınan fasıllar şunlardır (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T: 18.11.2016) :

- 1-Malların Serbest Dolaşımı
- 3-İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
- 9-Mali Hizmetler
- 11-Tarım ve Kırsal Kalkınma
- 13-Balıkçılık
- 14-Taşımacılık Politikası
- 29-Gümrük Birliği
- 30-Dış İlişkiler

Önümüzdeki dönemde açılış kriterlerinin yerine getirilmesi koşulu ile açılması mümkün olabilecek olan 3 fasıl bulunmaktadır. Bu fasıllar şunlardır (İktisadi Kalkınma Vakfı, www.ikv.org.tr, E.T:18.11.2016):

- 5-Kamu Alımları
- 8-Rekabet Politikası
- 19-Sosyal Politika ve İstihdam

Kısaca özetlemek gerekirse; son olarak 30 Haziran 2016 tarihinde 33'üncü fasıl olan Mali ve Bütçesel Hükümler faslının müzakerelere açılmasıyla, AB ile katılım müzakerelerinde toplamda 16 fasıl müzakereye açılmış olmaktadır. Bugün hala daha müzakereler devam etmektedir.

2.3. Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Kurumları

Türkiye'nin, AB'ye Ankara Antlaşması hükümleri uyarınca “ortaklık statüsünde” katılması öngörülmüştür. Bu statü ile Türkiye'nin Birliğin asıl kurumlarına katılması söz konusu değildir. Çünkü Avrupa Birliği'ne üye olmayan “ortak üyeler” AB kurumlarına katılamazlar. Bu yüzden AB kurumlarına benzer

görev yapan ve Türkiye ile AB arasında ortaklık yaratan Ankara Antlaşması'nda taraflar arasındaki ortaklık rejiminin uygulanması ve gittikçe gelişmesini sağlamak amacıyla üç temel kurum oluşmuştur (Karluk, 2003, s.168).

-Ortaklık Konseyi: Türkiye-AB ortaklığının karar organıdır. Görevi Ankara Antlaşması'nın uygulanmasını sağlamak, taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapmaktır. Üye devletlerin, AB konsey ve Komisyonu'nun temsilcilerinden oluşur. Kararlarını oy birliği ile alır. Kararları, üye devletlerce iç hukuk düzenine dâhil edildikten sonra bağlayıcı nitelik kazanır. Yılda en az bir kez bakanlar düzeyinde toplanır (Dura ve Atik, 2007, s.488).

-Ortaklık Komitesi: Ankara antlaşması uyarınca antlaşmanın iyi yürütülmesi için gerekli işbirliğini sağlamak ve ortaklık konseyine yardım amaçlı olarak, Ortaklık konseyinin kararıyla kurulmuştur. Teknisyenlerden oluşan bir yardımcı organdır. Büyükelçiler düzeyinde toplanır (Tecer, 2007, s.177).

-Ortaklık Parlamento Komisyonu: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden ve Avrupa Parlamentosu'ndan seçilen on sekizer üyeden oluşur. Ortaklığın demokratik denetimini yapar, öneri kararları alabilir, bağlayıcı karar alma yetkisi yoktur (Seyidoğlu, 2009, s.266) .

2.4.Türkiye ile Avrupa Birliği Arasındaki Gümrük Birliği

Gümrük Birliği, üye ülkeler arasında karşılıklı ticaretleri üzerindeki herhangi bir gümrük tarifesi, kotalar, ithal ve ihraç yasakları gibi her türlü engel kısıtlamaları kaldırarak ticaret yapılması; üçüncü ülkelere yapılan ithalatlara ortak bir dış tarife uygulanması ve ortak ticaret politikalarının uygulanması demektir (Ertürk, 2002, s.287). Üçüncü ülkelere yönelik olarak aynı ticaret politikaları benimsediğinden gümrük birliği, serbest ticaret alanlarından daha ileri bir ticari bütünleşme modelidir. Genellikle gümrük birliği oluşturmanın nedeni, ekonomik verimliliği ve etkinliği artırmak ve ortak ülkeler arasında daha sıkı bir politik ya da kültürel bağlar oluşturmaktır.

Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin temelleri 1964 tarihli Ankara Antlaşması ve 1973 tarihli Katma Protokol'e dayanmaktadır. Ankara Antlaşması tam üyeliğe giden yolu üç evrede incelemiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı,

www.mfa.gov.tr, E.T:23.04.2016). Bu evrelerin ilki olan “Hazırlık Dönemi”nin tamamlanmasının ardından 1973 Katma Protokol’ünün yürürlüğe girdiği sırada “Geçiş Dönemi”nde Türkiye ve Avrupa Topluluğu arasında Gümrük Birliği’nin oluşturulması hedeflenmiştir. Daha önce Türkiye ve AB ilişkilerinin tarihçesini incelerken bahsedilen gibi Katma Protokolü, Ankara antlaşmasındaki geçiş döneminin hükümlerini ve tarafların üstleneceği yükümlülükleri düzenlemiş ve Türkiye-AB arasındaki gümrük birliğinin kademeli olarak tesisini amaçlamıştır.

Gümrük birliğinin gerçekleşmesi bağlamında AB tarafı, 1971 yılından itibaren gümrük birliğinin kapsadığı sanayi mallarındaki vergilerini Türkiye lehine tek taraflı olarak sıfırlamıştır. Ülkemizin bunu yapması için ise, 1973 yılından itibaren 22 yıllık kademeli bir geçiş süresi benimsenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr, E.T: 23.04.2016).

Türkiye gümrük vergisi indirimlerini 1978 yılına kadar yerine getirmiş ancak Türkiye ile topluluk arasındaki ilişkilerin siyasi ve ekonomik sebeplerle kesintiye uğraması sonucu 1978 yılından sonraki gümrük vergisi indirimleri ertelenmiştir. Türkiye’nin 1978’de yaptığı tam üyelik başvurusu Türkiye ve Topluluk ilişkilerini yeniden başlatmış. Üyeliği kabul edilmemiş ancak ilişkilerin güçlendirilmesi için gümrük birliğinin tamamlanmasına yönelik çalışmalara hız verilmiş. Katma Protokol’ünde öngörülen 22 yıllık “Geçiş Dönemi”nin tamamlanmasından sonra gümrük birliği kararı kabul edilerek Türkiye, AB sanayi mallarına uygulanan gümrük vergilerini kaldırmasının ardından 1 Ocak 1996’da gümrük birliğine dâhil olması ile son bulmuştur. Böylece Katma Protokolde öngörülen Son Dönem ’e girilmiştir.

Türkiye ve AB Gümrük Birliği’nin kapsamına bakarsak, sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamakta geleneksel tarım ürünlerini ise kapsam dışı bırakmaktadır (Seyidoğlu, 2009, s.264). Gümrük birliği kapsamı dışında bırakılan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşmasında yer alan kömür ve çelik ürünleri ise 1996 da imzalanan Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Antlaşması gereği AB, Türkiye’ye karşı gümrük vergilerini sıfırlamış. Türkiye ise AB’ye karşı gümrük vergilerini indirerek 1999 da sıfırlamıştır.

Türkiye ve AB arasında gerçekleşen gümrük birliğinin hem ticareti serbestleştirmesi hem de Türkiye sanayi ürünleri için yoğun bir rekabet ortamı yaratması nedeniyle verimlilik ve üretim üzerinde doğrudan etkileri olmuştur. Gümrük Birliği ile birlikte gümrüklerin sıfırlanması Türk sanayisini yoğun bir rekabetle karşı karşıya bırakmış, yaşanan bu rekabete dayalı ticaret süreci Türkiye'nin dış ticaretinin genel yapısında ve dağılımında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Ayrıca gümrük birliği nedeniyle, AB'nin birlik dışına uyguladığı ortak gümrük tarifesinin de üstlenilmiş olması Türkiye'nin AB dışındaki ülkelerle olan dış ticaretini de etkilemiştir.

Gümrük birliği sonrasında Türkiye, yabancı yatırımcılar için daha tahmin edilebilir, ekonomik ve siyasi bakımından istikrarlı bir ülke haline gelmiştir (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr, E.T: 28.04.2016).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI (TTIP)

3.1. Küreselleşme ve Serbest Ticaret Anlaşmaları Arasındaki İlişkisi

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak; bilgi erişimi, bilgi transferi, ulaşım ve haberleşme gibi imkânların dünyanın her yerinde aynı anda gerçekleşebiliyor olması ve bu imkânların artarak devam etmesi ülkeler arasındaki ilişkiyi daha da artırmıştır. Küreselleşme olgusu olarak tanımlanan bu süreç; II. Dünya Savaşı sonrasında 1980'lerin sonları ve 1990'lerin başlarından itibaren dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Seyidoğlu, 2009, s.216). Bir diğer ifadeyle dünya ticaretini evrensel boyutlarda serbestleştirmeyi amaçlamış olan küreselleşme; teknolojinin sunduğu imkânların yoğun olarak kullanılması, iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel standartlarda ortak bir paydaya yönelme eğilimidir (Ertürk, 2002, s.37).

Küreselleşme, belli bir bölge ve ideolojiyi paylaşan ülkeler arasında olabileceği gibi, her bölgeyi ve ekonomik yapıyı kendisine yaklaştırarak belirli bir sistem ve düzen dâhilinde işbirliklerini sağlamaya yönelik de olabilmektedir. Ülkeler, kendilerinden geri olan ülkelere karşı küreselleşmeyi kullanırken, kendilerine ekonomik, teknolojik bakımdan rakip olan kutuplara karşı birleşerek bütünleşmeler oluşturmaktadırlar (Şanlı, 2004, s. 165).

Dolayısıyla küreselleşme doğrultusunda uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen ülkeler, ekonomik bütünleşmelerin statik ve dinamik etkilerinden faydalanmak amacıyla ekonomilerini birleştirmek istemektedirler. Bu ekonomik bütünleşmeler sayesinde üye ülkeler arasında ticari engellerin kaldırılması sonucunda mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı sağlanarak, bir ortak pazar oluşacak böylece bu ülkelerin refah seviyeleri ve üretim kapasiteleri kendi karşılıklı çıkarları doğrultusunda artacaktır.

Bütünleşmeye gidecek olan ülkelerin faydalanacağı statik ve dinamik etkileri daha önceki bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu etkileri hatırlatmak amacıyla kısaca değinmek gerekirse; bütünleşmelerin statik etkileri; üretim faktörlerinin yeniden dağıtılması sonucunda bir defalık ortaya çıkacak olan

ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkilerdir (Dura ve Atik, 2007, s.12). Ticaret yaratıcı etki; Entegrasyon dâhilindeki ülkenin, ortaklık içindeki diğer bir ülkeden daha ucuza ithalat yapabilmesiyle ortaya çıkarken (Şanlı, 2004, s.164). Ticaret saptırıcı etki; gümrük birliğinin üyelerinden birinin birlik öncesinde bir malı ucuza üreten üçüncü bir ülkeden ithal ederken, birlik sonrası gümrükler kalktığı için birlikteki bir ülkeden daha pahalıya ithal eder duruma gelmesidir (Viner, 1950, s.43).

Bütünleşmenin dinamik etkileri ise; üye ülkelerin ekonomik yapılarında, üretim kapasitesi ve kaynak verimliliklerinde köklü değişiklikler yapar ve bunlar zaman içinde oluşan milli geliri, kalkınma hızını ve ekonomik refahı yakından ilgilendiren değişimlerdir (Seyidoğlu, 2009, s.235). Bu etkiler; dış rekabetin artması, ölçek ekonomileri, teknolojik ilerleme, yatırımların özendirilmesi, kaynak etkinliğinin sağlanması gibi etkilerdir.

Ayrıca uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen ve bu amaçla kendi aralarında ekonomik bütünleşmeyi oluşturan ülkelerin çoğu aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyedir. Dolayısıyla bu kuruluşun aldığı kararlar doğrultusunda tarifelerini ve tarife dışı engellerini çok yanlı biçimde azaltmakla yükümlüdürler. Ancak bu ülkeler kendi aralarındaki ticarete DTÖ'den daha ileri, hatta tam bir serbesti sağlamayı amaçlarlar (Seyidoğlu, 2009, s.216). Fakat DTÖ düzenlemelerinin gereksinimleri karşılayamaması ve çok taraflı ticaret düzeninin yeni pazar açılımları konusunda yetersiz kalması, ülkeleri ikili ve bölgesel ticaret anlaşmaları yapmaya yöneltmiştir. Böylece Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA), gelişmiş ülkeler arasında ticari ve ekonomik ilişkilerini de yaygınlaştırmıştır. Ülkeler arasındaki STA ağının genişlemesi ile birçok ülke mal tedarikini ortaklarından temin ederken, bu ağların dışarısında kalan ülkeler tercihli ticaretin sağladığı imkânlardan mahrum kalmıştır. Domino etkisi yaratan bu durum, tüm ülkelerin artan şekilde STA ağları oluşturmasını beraberinde getirmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, E.T: 06.07.2016).

Bu yüzden uluslararası ticarete üstünlük elde etmek isteyen ülkeler; birleşme sonucunda dış rekabeti, kaynak verimlilikleri, ölçek ekonomileri, teknolojik gelişme gibi bütünleşmenin dinamik etkilerinden faydalanmaya

çalışırken refah seviyelerini ve yeni pazarlara ulaşmayı amaçlamışlardır. Bunları gerçekleştirmek içinde ticaretin önündeki engelleri kaldırarak ticaret hacimlerini geliştirmek amacıyla aralarında “Serbest Ticaret Bölgeleri oluşturmuşlardır. Bu tür oluşumlarda esas amaç, üye ülkeler arasında ticareti tamamen serbest kılmaktır. Ticareti azaltan her türlü kota ve gümrük tarifeleri yavaş yavaş ortadan kaldırılarak, üye ülkeler arasında mal ve hizmetlerin serbestçe yer değiştirilebilmesini sağlamak, diğer bir ifadeyle her çeşit mal ve hizmet için birleştirilmiş bir piyasa, bir müşterek pazar temin etmek bu gibi anlaşmaların esas gayesidir (Üstünel, 1960, s.10).

Bu bütünleşme türünde birliğe dâhil olan ülkeler, aralarındaki ticarete gümrük tarifeleri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmakta ancak birlik dışında kalan üçüncü ülkelere karşı kendi özel tarifelerini uygulamaktadırlar. Yani STA’lar üye ülkeler arasındaki ticareti engelleyen tarife ve tarife dışı engelleri kaldırarak, taraf ülkeler lehine ticaret avantajları yaratmaktadır. Bu yüzden uluslararası ticarete önemli bir paya sahip olmak isteyen ülkeler arasında son yıllarda küreselleşmeyle birlikte STA’lar yaygınlaşmıştır.

Bu STA’ların yaygınlaşmasına ve üstünlük elde etmek isteyen ülkeler arasında, STA’ların önemli bir hale gelmesinin örneği olan; AB ve ABD arasında gerçekleşmesi düşünülen kapsamlı bir ticaret ve yatırım ortaklığı kurulması hedeflenmektedir.

3.2.Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı’nın Tarihi Süreci

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO)¹, AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı anlaşmasıdır.

AB ve ABD uzun yıllardır çok farklı alanlarda stratejik boyutlar içeren bir ortaklığa sahiptir. Bu ortaklığın ekonomik bağlarını daha da kuvvetlendirmeye yönelik düşünce 1990’larda başlamış, 2007 Nisan ayında AB ve ABD arasında

¹ TTYO, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ifadesinin kısaltılması olarak kullanılmaktadır. İngilizce kaynaklardaki kısaltması ise TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership) veya TAFTA (Transatlantic Free Trade Agreement) olarak ifade edilmektedir. Çalışmada Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı’nın kısaltılması olarak TTIP ifadesi kullanılmaktadır.

gerçekleştirilen zirvede böyle bir anlaşmanın stratejik boyutları tartışılmaya başlanmıştır (Öztrak ve Duvan, 2014, s.6).

Yani transatlantik ortaklığı kararı birdenbire ortaya çıkmış bir gelişme değildir. AB ve ABD'nin yaklaşık 20 yıl önce başlattıkları transatlantik ilişkiler çerçevesinde ele alınması ve iki taraf arasında sağlam iktisadi ve siyasi temellere dayanan bir ilişki bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir (Kotzios ve Liacouras, 2006).

Kasım 2011'de düzenlenen AB ve ABD Zirvesi'nde, küresel ekonomik krizden sarsılan Avrupa Birliği ve ABD'de büyümeyi canlandırmak ve istihdam yaratmak için en iyi çözümün iki bölge arasında kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması oluşturarak ticaret ve yatırım ilişkilerinin güçlendirilmesi olacağı yönünde karar alındı. Bu tespit doğrultusunda, Avrupalı ve Amerikalı yetkililer tarafından Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı sürecinin geciktirilmeden başlatılması için yoğun hazırlık çalışmaları yürütüldü (Akses, 2014, s.1).

Bu kapsamda kurulmuş olan “Büyüme ve İstihdam Konusunda Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu”nun (High Level Working Group on Jobs and Growth) 11 Şubat 2013 tarihli raporunda tarafların kapsamlı bir ikili ticaret ve yatırım anlaşması için görüşmelere başlanması yönündeki önerisi HLWG'nin sonuç raporunda açıklanmıştır. Bunun üzerine, 13 Şubat 2013 tarihinde AB ve ABD ortak bir açıklama yaparak aralarında Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı yapmak üzere müzakerelere başlayacağını duyurmuşlardır. Ayrıca müzakerelerin en geç iki yıl içinde bitirilmesi amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda AB-ABD arasındaki transatlantik anlaşmasının kapsamını görüşmek üzere, AB ile ABD'nin müzakere heyetleri arasında gerçekleşen ilk tur görüşmeleri 7–12 Temmuz 2013 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

AB ve ABD arasında imzalanması düşünülen ve sonucunda dünyanın en büyük serbest ticaret ve yatırım bölgesi oluşacak olan bir anlaşma olan TTIP'in son olarak 11–15 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla 14. tur görüşmeleri Brüksel'de meydana gelmiştir. Pazara erişim düzenleyici işbirliği ve kurallar gibi müzakere konularına odaklanılmıştır. Bir sonraki müzakere turu büyük olasılıkla sonbaharda meydana gelecektir (European Commission, Public Report of the 14th Round of

Negotiations, Brussels, 11-15 July 2016, <http://trade.ec.europa.eu; E.T:12.08.2016>).

3.3.Transatlantik Ortaklığının Oluşmasına Yol Açan Sebepler

Kasım 2011’de AB ve ABD arasında kurulan Yüksek Düzey Çalışma Grubu, Şubat 2013’de yayımladığı bir karar ile AB ve ABD arasında kapsamlı bir ticaret ve yatırım ortaklığı anlaşmasının imzalanmasını tavsiye etmiştir. Bu tavsiye kararına olumlu karşılık veren AB ve ABD TTIP müzakerelerini başlatmıştır (Akman, 2014, s.26).

Taraflar arasındaki bu müzakerelerin başlamasının çeşitli nedenleri vardır. Öncelikli neden; 2008–2009 yıllarında yaşanan krizden sonra küresel ekonominin bir türlü normalleşememesi ve özellikle AB’de büyüme ve istihdam yaratma sorununun ağırlaşmasıdır. Dolayısıyla TTIP anlaşmasının gerçekleşmesi durumunda uluslararası ticarete serbestleşmenin gerek büyümeye, gerekse istihdama pozitif katkı sunacağı düşüncesi tarafların görüşmeleri hızlandırmasına neden olmuştur (Öztrak ve Duvan, 2014, s.7).

Bir diğer önemli neden ise; AB ve ABD’nin rekabet gücünün Çin ve Hindistan başta olmak üzere Uzak Doğu Asya ülkeleri gibi gelişen ve yükselen ekonomiler karşısında giderek aşınmasıdır. Her ne kadar ABD ve AB arasındaki bu müzakerelerin herhangi bir ülke veya ülke grubuna karşı olmadığı ifade edilse de, küresel ekonomide ağırlık merkezinin gelişmiş ekonomilerden, gelişen ve yükselen ekonomilere doğru kayması bu iki ortağın ekonomik ve ticari ilişkilerini derinleştirme kararının alınmasında rol oynamış görünmektedir (Akman, 2013,TEPAV, s.4).

AB ve ABD arasında başlatılan müzakereler için önemli bir diğer neden ise; Dünya Ticaret Örgütünün sürdürdüğü çok taraflı ticaret anlaşması görüşmelerinin (Doha Turunun) 2011 yılında resmen tıkanması ve bir türlü ilerlememesidir (Öztrak ve Duvan, 2014, s.7).

Yani ABD’de başlayan ve en çok batı ülkelerinin etkilenmesinin yanında aslında tüm dünyayı etkisi altına alan 2008 Küresel Ekonomik Krizin ’den sonra birçok gelişmiş ülke ekonomisi zayıflarken, aynı zamanda da krize rağmen Çin

gibi gelişen ülke ekonomilerin bu gelişmiş ülkeleri geçmesi, AB ve ABD'yi kaybettikleri ticari gücü güçlendirmek için bir birleşme yoluna itmiştir. Aynı zamanda DTÖ Doha Kalkınma Turu çok taraflı ticaret müzakerelerinin zaman içinde tıkanıklığa uğraması sonucunda ülkeler yeni pazarlara ulaşma ve ticaretin kurallarını belirlemek için kendi aralarında STA'lar imzalamaya başladılar.

Çünkü STA'lar üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyen tarife ve tarife dışı engelleri kaldırarak, taraf ülkeler lehine ticaret avantajları yaratmaktadır (TCMB, Ekonomi Notları, 2013, s.3). Dolayısıyla AB ve ABD arasında gerçekleştirilen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması da bu iki taraf arasındaki gümrük vergilerini sıfırlayacak, aralarında kapsamlı bir ticaret ve yatırım ortaklığı oluşturacak olan STA'lardan daha ileri bir boyutta düzenlemeleri içeren bir anlaşmadır.

AB'nin, ABD'deki temsilcisi Büyükelçi J. Vale de Almeida, Transatlantik girişimi “oyunun kurallarını değiştirecek bir durumdur. Bu tüm serbest ticaret anlaşmalarının da anasıdır diyebiliriz” ifadesi ile dünya ticaret sisteminde yeni düzenleme ve kuralları etkileyecek sürecin bu girişim ile başlayacağını da haberini vermektedir (Akman, 2013,TEPAV, s.12).

Schott ve Climino'ya göre Transatlantik Ortaklığı; tıkanan Doha müzakerelerini aşmak için önemlidir. Getirilecek yeni düzenlemelerin ileride diğer ülkelerin de katılımlarıyla çok taraflı sisteme dâhil edilmesinin dünya ticaret sistemine katkı sağlayacaktır (Schott ve Climino, 2013)

Akman (2014)'e göre; Transatlantik Ortaklığı STA'ların en üst noktasıdır ve tarafların, başta teknik konulara ilişkin standartlar ve çevre konusu olmak üzere, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikası, yatırımlar, insan, hayvan ve bitki sağlığı önlemleri, enerji vb. alanlarında Dünya Ticaret Örgütü düzenlemelerinin çok daha ötesinde ve ortak çıkarlarını gözetten yeni kurallarda uzlaşmaları için de zemin oluşturmasını hedeflemektedir (Akman, 2014, s.33).

Çelebi (2013)'e göre; dünyanın en büyük serbest ticaret bölgesini oluşturacak bir anlaşma olarak TTIP ile AB-ABD, gümrük vergilerini sıfırlamayı, tarım dâhil tarife-dışı engelleri azaltmayı, piyasalara erişimi kolaylaştırma ve genişletmeyi, düzenleyici rejimlerin uyumlaştırılmasını, fikrî mülkiyet haklarına

ilişkin düzenlemeleri güçlendirmeyi ve kamu ihale süreçlerini şeffaflaştırmayı hedeflenmektedir (Çelebi, 2013, s.221). Bu açıdan TTIP, basit bir serbest ticaret anlaşması olmanın çok ötesindedir.

Kısacası TTIP; içeriği, amaçları ve etkileri açısından STA'lerden daha ileri boyutta olan ve AB ile ABD arasındaki ticari engelleri kaldırmanın yanında iki tarafın ticaret hacmini, üretimini, istihdamını artırarak iktisadi büyümelerini geliştirmek ve ortak ekonomik ilişkilerin gerçekleşmesi doğrultusunda üye ülkeler arasında bir TTIP Bölgesi oluşturmaktır. Ayrıca normal serbest ticaret anlaşmalarından farklı olmasının sebebi ise; taraflar arasında sadece ticarete engel tarife dışı engellerin kalkması ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifeleri uygulanmasının yanı sıra, bu iki tarafın istihdamını artırmak için gerekli olan DTÖ kapsamı içine girmeyen ancak bu iki ülkenin çıkarları doğrultusunda önemli gördükleri konuları da STA kapsamına almışlardır.

Dolayısıyla TTIP ticaretin çok ötesinde bir ortaklık olup, üretim standartları, tarım, hizmetler, yatırım, telekom, dijital ekonomi, çevre ve kamu ihaleleri gibi farklı konulara yayılıyor (Uluslararası Politika Akademisi, www.politikaakademisi.org, E.T:14.08.2016). Ayrıca DTÖ kapsamında STA'lar da yer almayan ancak TTIP de yer alan "DTÖ-X (ekstra) Konular" diye ifade edilen konular ise; rekabet politikası, çevre standartları, işgücü standartları, çocuk işçilik, insan hakları, enerji, vize ve göç konuları gibi alanlardır (Akman, 2013,TEPAV, s.11).

TTIP, ilgi alanında bulunan konuların genişliği nedeniyle sadece bir ticaret anlaşması değil, daha çok bir ekonomik ortaklık anlaşmasıdır. Böylesine bir anlaşmanın 21. yüzyılın kural koyucusu olma ihtimali yüksektir (TÜRKONFED, 2016, s.9).

Böylesine geniş detaylı ve iki taraf arasındaki siyasi, sosyal ve ticari olarak her türlü konuyu kapsayan bir anlaşmanın AB ile ABD arasında gerçekleştirilebilecek olması ve tamimiyle iki taraf arasındaki çıkarları tam anlamıyla karşılayan bir anlaşmanın gerçekleşebilecek olma düşüncesi bu iki taraf arasında transatlantik ortaklığının oluşmasına itmiştir. Ayrıca bu ortaklığın oluşmasının sebebi yukarıda da bahsedildiği gibi sadece karşılıklı çıkarların

oluşması, sürdürülebilir büyümeyi ve istihdamı artırmak değil aynı zamanda geçmişteki pazar nüfuzlarını korumak kendilerinden daha çok gelişen ekonomilerin rekabetlerinden korunmaktır.

Özellikle Uzak Doğu Asya ülkeleri ve yükselen ekonomilerin ortaya çıkması AB ile ABD'nin rekabet kaygısını artırmıştır. Başta Çin olmak üzere G. Kore, Tayvan, ASEAN², Brezilya gibi yeni rakiplerin artan rekabetçi baskısı hem AB hem de ABD'yi üçüncü ülkelerle kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ederek yeni pazarlar aramaya sevk etmiştir (Akman, 2014, s.30). Çünkü bu gelişmekte olan ülkelerle rekabeti artırmayı amaçlarken tamamen kendi çıkarlarını göz önünde tutan, AB ve ABD arasında gerçekleşmesi düşünülen TTIP ortaklığı tüm dünya ekonomisi açısından bir tehdit oluştururken bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkeler bu iki ülkenin kabul etmiş olduğu kuralları ve standartları kabul etmek zorunda kalacaklardır.

TTIP'in boyutları ve derinliği itibarıyla, AB ve ABD tarafından müzakere edilecek ve belirlenecek standartlar ve kurallar, küresel bir eşik olacak ve yayılma etkileri ile dünya ekonomisini kökünden değiştirecektir (TÜRKONFED, 2016,s.9)

Yukarıda aktarılan konuyu maddeler halinde özetlemek gerekirse, AB ve ABD arasında gerçekleşmesi düşünülen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının oluşturulmak istenme sebepleri:

-Bu ortaklık ile AB ve ABD arasında gümrük tarifelerinin sıfırlanması ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir politika izlenmek istenmesi,

-Siyasi, sosyal ve ticari olarak her türlü konuyu kapsayan ortak çıkarların gözetildiği bir ilişki kurulmak istenmektedir,

-2008 küresel krizden sonra AB ve ABD'nin kaybetmiş oldukları eski rekabet ve pazar paylarını yeniden kazanmak istemeleri; krizden sonra AB ve ABD ekonomilerinin normalleşmemesi ve kriz döneminde bile gelişen ve yükselen başta Çin olmak üzere Uzak Doğu Asya gibi ülkelerin karşısında rekabet güçlerinin azalması,

² ASEAN “Güney Doğu Asya Ülkeleri İşbirliği Örgütü”; Filipinler, Malezya, Tayland, Endonezya ve Singapur'un 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta kurduğu uluslararası bir örgüttür. Daha sonra örgüte Bruney (1984), Vietnam (1995), Laos ve Myanmar(1997), Kamboçya(1999) dâhil olmuştur.

-DTÖ kapsamındaki Doha Kalkınma Turunun (çok taraflı ticaret anlaşması) tıkanması,

-Dünya ticaret örgütü düzenlemelerinin çok daha ötesinde ortak çıkarları gözeten yeni kuralları belirlemek,

-Küreselleşmenin bir getirisi olarak üretim ve ticaret ağlarındaki değişim; yani bu iki ülkenin üretimi artırmak ve ticaret hacmini geliştirmek,

-Yeni pazarlara ulaşmak ve ticaretin kurallarını belirlemek,

-Sürdürülebilir büyüme ve istihdamlarını artırmak istemeleri,

-Yeni rekabet ortamı yaratmak.

3.4. TTIP'in Müzakerelerinin Kapsamı ve İçeriği

13 Şubat 2013 tarihinde çok kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı kurulması amacıyla müzakere edilmesi kararlaştırılan TTIP, dünya ekonomileri açısından iki temel öneme sahiptir (EU Commission, 2013). Öncelikle bu anlaşma serbest ticaret alanı oluşturulması hususunda atılmış en ciddi girişim olarak göze çarpmaktadır. İkinci önemli husus ise böyle bir anlaşma yoluyla ABD ve AB'nin daha önce ülkeler arası ticarete hiç değinmedikleri konularda derinlemesine düzenleme ve kurallar ortaya koyarak dünya ticaretinde söz sahibi olma girişiminde bulunmasıdır (OECD, 2013).

Çelebi (2013)'e göre; ABD ve AB'nin bu anlaşma kapsamındaki müzakerelerde öncelikle mevzuat alanında işbirliği yaparak ciddi bir ortak zemin ve yakınlaşma sağlayacakları öngörülmektedir. Fikri mülkiyet hakları ve anlayışları konusunda yeni bir düzen kurma hedeflerinin yanı sıra uygun çalışma ortamı için teknik düzenlemeler ve standartlar geliştirilecektir. Mevcut düzenlemeler ileriye götürülerek mal, hizmet ticareti ve pozitif yatırım ortamı oluşturulacaktır. Böylece çok kapsamlı yeni nesil bir STA yürürlüğe girecek ve 2008 yılı sonrasında küresel krizden en çok etkilenen bu iki ülke, yeni bir ekonomik güç ve teknoloji geliştirme potansiyeli kazanacaktır (Çelebi, 2013, s.220).

Bu gibi düşünceler doğrultusunda AB ve ABD arasındaki TTIP sürecinin başlatılması için kurulmuş olan “Büyüme ve İstihdam Konusunda Yüksek Seviyeli Çalışma Grubu (HLWG)”nin 11 Şubat 2013 tarihli raporunda tarafların kapsamlı bir ikili ticaret ve yatırım anlaşması yapılması öngörülmüştür.

Bu 11 Şubat 2013 de yayınlanan HLWG final raporunda, geniş kapsamlı ikili ticaret ve yatırım konularını içeren düzenleyici konular ve küresel gelişeme katkıda bulunacak olan kuralların sağlanması için bu iki ülke için en önemli ortak faydaların sağlanması gerektiği ile ilgili konular yer almıştır. AB ve ABD arasında ortaklaşa hazırlanan bu nihai raporda öne çıkan ve tarafların aralarında öncelikle ele almaları beklenen konular ise şu şekilde sıralanabilir (Akhtar ve Jones, 2014, s.2):

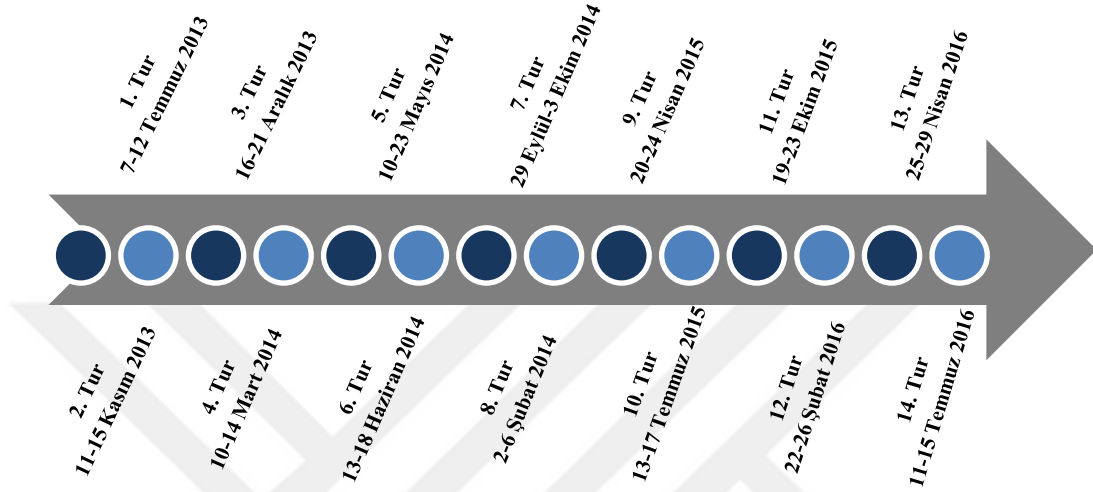
- Fikri mülkiyet haklarının korunması,
- Gümrük tarifelerinin azaltılması ve/veya kaldırılması,
- Düzenleyici konular ve tarife-dışı engeller,
- Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi,
- Yatırımların önündeki engellerin kaldırılması,
- Karşılıklı olarak sanayi ve tarım ürünlerinin gümrük tarifeleri sıfırlanması,
- Tarife dışı engellerin minimize edilmesi,
- Hizmet ticaretinde en geniş serbesti sağlanması ilkesinin benimsenmesi,
- Kamu ihalelerine karşılıklı serbest katılım sağlanması,
- Özellikle Çin’e karşı fikri mülkiyet haklarında ortak hareket ve ihlallere birlikte karşı çıkma anlayışı geliştirilmesidir.

Kısaca belirtmek gerekirse, tarafların TTIP ’den asıl beklentileri yukarıda belirtilen kıstasların karşılıklı olarak sağlanması ve bunun sonucunda AB ve ABD’nin sürdürülebilir büyümelerinin sağlanması dolayısıyla kişi başına düşen gelirin artırılması ve yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkmasıdır.

Eylül 2016 itibarıyla TTIP ortaklığının gerçekleşmesi için toplam 14 müzakere turu gerçekleştirildi. Gerçekleşen müzakere tarihleri ve bu

müzakerelerde hangi konuların ele alındığına ilişkin bilgileri AB müzakere yetki belgesinde belirtilen üç başlık altında anlatılmıştır. Aşağıdaki Grafik 1’de müzakere turları zaman sırasına göre açıklanmıştır.

Grafik 1: TTIP Müzakere Turları

Kaynak: Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur: (European Commission, Round Of Negotiations For The Transatlantic Trade And Investment Partnership (TTIP Round), <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip>, (E.T:12.08.2016).

Bu doğrultuda AB-ABD arasındaki Transatlantik Anlaşmasının kapsamını görüşmek üzere, TTIP müzakerelerinin ilk tur görüşmeleri 7–12 Temmuz 2013 tarihlerinde Washington DC’de gerçekleşti. Müzakerenin ilk turunda amaç tarafları TTIP ortaklığı için bilgilendirmek oldu. Daha sonra müzakerelerin ikinci turu 11–15 Kasım Brüksel’de; hizmetler ve yatırımlar, enerji ve hammaddeler ve düzenleyici işbirliği gibi konular ele alındı. Üçüncü tur görüşmeleri 16–21 Aralık 2013 tarihinde Washington DC’de, dördüncü tur görüşmeleri ise 10–14 Mart 2014’te Brüksel’de, beşinci tur görüşmeleri 19–23 Mayıs 2014’te Virginia, ABD’de, altıncı tur görüşmeleri 13–18 Haziran 2014 Brüksel’de, yedinci tur görüşmeleri 29 Eylül–3 Ekim 2014 tarihleri arasında Chevy Chase ABD de, sekizinci tur görüşmeleri 2–6 Şubat 2015 Brüksel’de, dokuzuncu tur görüşmeleri 20–24 Nisan 2015 New York, onuncu tur görüşmeleri 13–17 Temmuz 2015 Brüksel’de, on birinci tur görüşmeleri 19–23 Ekim 2015 Miami, ABD, on ikinci tur görüşmeleri 22–26 Şubat 2016 Brüksel, on üçüncü tur görüşmeleri 25–29

Nisan 2016 New York, müzakerenin on dördüncü turu 11-15 Temmuz 2016 Brüksel’de gerçekleşmiştir (European Commission, July 2016). Bu turda pazara erişim, düzenleyici işbirliği ve kurallar gibi müzakere konularına odaklanılmıştır. Bir sonraki müzakere turu büyük olasılıkla sonbaharda meydana gelecektir (European Commission, Public report of the 14th round of negotiations, 2016) (Brussels, 11-15 July 2016).

AB, TTIP’i 24 bölüme ayırmış ve bu bölümleri ise 3 başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar; Pazara Erişim, Düzenleyici İşbirliği Politikaları ve Yeni Kurallar’dır. (The European Commission, Contents Of The Transatlantic Trade And Investment Partnership > (About TTIP), how ttip would work, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/contents/>, (E.T:15.08.2016).

Pazara Erişim: TTIP in AB tarafından belirlenen müzakere alanının ilk bölümü olan pazara erişim bölümü, diğer AB ticaret anlaşmaları gibi aynı şekilde çalışır. Bunun anlamı Avrupa şirketlerine daha iyi yardım etmiş olacak ve bu şirketlerin Avrupa dışındaki pazarlara erişimlerini kolaylaştıracaktır.

AB şirketleri, TTIP ’in gerçekleşmesi ile ABD’ye daha çok ihracat ve daha çok mal ve hizmet ithalatı yapabilecek ayrıca ABD’ye daha kolay bir şekilde yatırım yapabileceklerdir.

Pazara giriş bölümünde müzakerelerin alt başlıkları ise:

-Mal ticaretinde gümrük tarifelerinin karşılıklı kaldırılması; ihracat ve ithalatın maliyetlerini düşürerek üretimi artırmak, ekonomiyi canlandırmak ve istihdamı artırmak ayrıca özel yatırımlara tasarruf sağlamak gibi amaçlar içermektedir.

-Hizmet Ticareti: ABD’ye daha kolay hizmet ticaretinin ve yatırımın yapılması, AB mesleki niteliklerin ABD tarafından da tanınması, AB firmalarının ABD’de yerli firmalar gibi faaliyet göstermelerinin sağlanması gibi konuları kapsamaktadır.

-Kamu Alım ve İhaleleri: ABD kamu ihaleleri için AB firmaları tarafından da teklif verilmesi, AB firmalarının ABD yerli firmalarıyla eşit muameleye tabi

tutulmasının istenmesi, kamu ihalelerinde şeffaflık sağlanarak fırsatlara eşit erişim sağlanması gibi konular kararlaştırılmıştır.

-Menşe Kuralları: menşe kurallarının uygulanması, sahteciliğin ve engellerin kaldırılması ve bu sayede ticaretin kolaylaştırılması ifade edilmiştir.

Düzenleyici İşbirliği Politikaları: AB'nin amacı AB ve ABD arasında şu ankinden daha yakın ve birlikte çalışacak düzenlemeler getirmek,

AB ve ABD arasındaki ticarete güvenlik ve eşitlik kuralları belirlenmeli, maliyetleri düşürmek için birlikte çalışılmalı, insanların ve çevrenin korunması birbirlerinin kurallarının tanınması ve karşılıklı yeni kuralların belirlenmesi için ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca bu bölüme ilişkin detaylandırılmış alt başlıklar;

-Mevzuata İlişkin Uyum: İşbirliği içerisinde ortaklaşa yeni kurallar belirlemek ve bu kurallara uymak

-Ticarette Teknik Engeller (TBT): Birbirlerinin standartlarına uyum sağlayacak şekilde ticari engelleri kaldırmak böylece ticari maliyetlerini azaltmak, üretimi ve istihdamlarını artırmak

-Gıda Güvenliği ve Hayvan ve Bitki Sağlığı (SPS) : Karşılıklı ticaretteki gereksiz engellerin kaldırılarak güvenli yiyecek ve hayvan ithalatının yapılması

-Belirli Sanayilerde (kimya, kozmetik, mühendislik, tıbbi cihazlar, bilgi ve iletişim teknolojisi, böcek ilaçları, eczacılık, tekstil, araçlar (motorlu taşıtlar)): AB'nin ABD'den farklı olan maliyetlerinin azaltılmasına ilişkin detaylı düzenlemelere ilişkin başlıklar yer almaktadır (EU Commission, 2016).

Yeni Kurallar: AB-ABD arasında daha kolay ve daha adil ihracat ithalat ve yatırım kurallarının belirlenmesini kapsar.

Bu bölümde AB kendi firmalarını korumayı amaçlamıştır. Dolayısıyla AB firmalarının; özellikle küçük firmaların TTIP'den tamamıyla yararlanabilmelerini, ihtiyaçları olan hammadde ve enerjiye erişebilmelerini, onların fikri mülkiyet haklarını koruyabilmelerini, güvenli yatırım yapabilmelerini ve evrak maliyetlerini azaltmayı ve zamanlarını korumaları için düzenlemeler içermektedir.

Bu bölümde AB sürdürülebilir büyümeyi sağlamayı istediklerini ve bu yüzden çevre ve işyerlerinde insan hakları, sivil toplum örgütü gibi kurumların serbest ve adil çalışması gibi mekanizmalar sayesinde devletlerarasındaki anlaşmazlıkların çözüme kavuşmasını belirtmişlerdir.

Bu bölümün alt başlıkları ise şunlardır:

-Sürdürülebilir Kalkınma: İşte ve çevrede insanları korumak

-Enerji ve Hammaddeler: Firmalara enerji ve hammadde erişiminin sağlanması

-Gümrük ve Ticaretin Kolaylaştırılması: Ticari engellerin kaldırılması, bürokrasi ve evrak maliyetlerinin azaltılması

-Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler: TTIP 'den küçük firmalarında tamamıyla yararlanabilmesi

-Yatırımların Korunması ve Yatırımcı Devletlerin Anlaşmazlığını Halletme: Avrupa'da ABD'nin yatırım yapmasını teşvik etmek

-Rekabet: AB ve ABD firmalarının eşit şartlarda rekabet etmesine imkân vermek

-Fikri Mülkiyet Hakları ve Coğrafi İşaretler: Firmaların araştırmalardan kar elde etmesini sağlamak,

-Hükümet-Hükümet Anlaşmazlıklarının Halledilmesi: Anlaşmazlıkların çözülmesinde hükümetlere yardımcı olmak

Özetle, yukarıda da bahsedildiği gibi ülkeler arasında yaşanan küresel sorunların yanında ABD ve AB açısından ortaya çıkabilecek fırsatların değerlendirilmesini sağlayacak yeni düzenlemeler büyük bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla AB ve ABD arasında karşılıklı çıkarlar üzerine kurulmuş olan TTIP Anlaşması ile bu iki ülke arasında sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve bu ülkelerin istihdam ve refah artışlarının sağlanması için aralarındaki ticaret anlaşmalarından daha kapsamlı ve yeni düzenlemeler içeren bir anlaşma yapılmış olacaktır.

Bu doğrultuda ki görüşmelerde ortak bir noktaya varılması umut edilirken iki ülke arasındaki ilişkilerin bu denli gelişmesi üçüncü ülkelere karşı bir tehdit oluşturacağı ve TTIP'e üye olmayan ülkelerin rekabet güçlerini önemli ölçüde azaltacağı beklenmektedir.

3.5. TTIP'in AB, ABD ve Dünya Açısından Önemi

TTIP, dünyanın iki önemli ekonomik ve teknoloji bölgesi olan AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen kapsamlı bir ticaret ve yatırım ortaklığıdır. Bu ortaklık ticari olmanın yanı sıra daha çok bu iki ülkenin karşılıklı çıkarlarının sağlanmasını amaçlayan stratejik, siyasi ve sosyal ilişkilerin geliştirilerek bir TTIP bölgesi oluşturmayı amaçlamaktadır.

2008 küresel krizinden en çok etkilenen ancak hala dünya sanayisinin iki büyük aktörü olan AB ve ABD; bu ortaklık sayesinde kaybetmiş oldukları ticari güçleri geri kazanmak hatta bu kriz döneminde bile ekonomileri gelişme gösteren Uzak Doğu Asya ülkelerinin pazar payını artırması bu iki ülkenin birbirleri arasında daha güçlü bir pazar bütünleşmesine yönelmelerine yol açmıştır.

Bu TTIP ortaklığı ile dünyadaki en büyük ikili ticaret ağını oluşturacak olan AB ve ABD, tüm dünya ekonomisi açısından bir tehdit oluştururken bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkelerde bu iki ülkenin kabul etmiş olduğu kuralları ve standartları kabul etmek zorunda kalacaklardır.

Dolayısıyla AB ve ABD ortaklığının gerçekleşmesi durumunda bu iki ülkenin dünya nüfusunun, dünya hasılasının ve dünya ticaretinin ne kadarını teşkil ettiklerinin bilinmesi TTIP'in önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu ortaklığın dünya nüfusu, dünya GSYİH ve dünya ticaretindeki yerinin bilinmesi TTIP Bölgesi'nin oluşması halinde bu iki ülkeye ve üçüncü ülkelere karşı sağlayacağı muhtemel faydalar ve zararları da ortaya koyacaktır.

Bu bölümde TTIP bölgesinin oluşması halinde dünya, AB(28)³ ve ABD açısından önemi nüfus, GSYİH, ihracat ve ithalat verileri kullanılarak incelenecektir.

3.5.1. Nüfus

2008 Küresel Ekonomik Krizden etkilenmeyerek gelişmeye devam eden Uzak Doğu ve Asya ülkelerinin Pazar paylarını artırması dolayısıyla, küresel krizden en çok etkilenen ve dünyadaki pazar büyüklüğü paylarını kaybetmekten korkan AB ve ABD aralarında TTIP bölgesi oluşturarak bir nüfus birliği elde etmeyi amaçlamışlardır. Sözü edilen bu TTIP bölgesinin gerçekleşmesi halinde AB ve ABD'nin dünya içindeki nüfus payları artacak ve bu sayede de daha büyük bir pazara hâkim olacaklardır.

Yani, TTIP Bölgesi'nin oluşması halinde AB ve ABD açısından öneminin anlaşılması ayrıca bu oluşum dışında kalan ülkelerin nasıl bir pazar büyüklüğüyle karşı karşıya karışılacağına anlaşılması için nüfus önemli belirleyicidir.

Tablo 1: TTIP Bölgesi'ne Ait Nüfus Verileri

Yıllar	Dünya'nın Toplam Nüfusu (Milyon Kişi)	AB(28)'nin Toplam Nüfusu (Milyon Kişi)	Dünya'nın Toplam Nüfusu İçindeki AB Nüfusunun % Payı	ABD'nin Toplam Nüfusu (Milyon Kişi)	Dünya'nın Toplam Nüfusu İçindeki ABD Nüfusunun % Payı	AB+ABD Nüfusu (Milyon Kişi)	Dünya Nüfusu İçindeki (AB+ABD) Nüfusunun % Payı
2000	6126	488	7,97	286	4,67	774	12,63
2005	6519	496	7,61	300	4,60	796	12,21
2010	6929	504	7,27	313	4,52	817	11,79
2014	7265	506	6,96	323	4,45	829	11,41
2015	7349	507	6,90	325	4,42	832	11,32

Kaynak: UNCTAD Database (unctadstat.unctad.org, E.T:12.07.2016)

Tablo 1'de görüldüğü gibi 2000 yılında 6 milyar 126 milyon olan toplam dünya nüfusu içerisinde aynı yılda AB nüfusunun payı % 7,97 iken ABD'nin payı % 4,67'dir. Tablo 1'deki verilere bakıldığında tablodaki yıllar ve nüfus

³ Bu bölümde ve daha önceki bölümlerde de bahsedilen AB ve AB(28) kısaltmaları, AB üyesi olan 28 ülkeyi kapsamaktadır. Bu 28 üye ülke içerisinde yer alan İngiltere 24.06.2016 tarihinde yapılan referandum ile AB'den ayrılma kararı almıştır. Ancak tablolar bu tarihten önce hazırlandığı için İngiltere'nin AB'den ayrılması dikkate alınmamıştır.

verilerinden de anlaşıldığı gibi AB ve ABD'nin yıllar itibariyle dünya nüfusu içerisindeki payı azalarak devam etmiştir. 2015 yılı verilerine bakıldığında 7 milyar 349 milyon olan toplam dünya nüfusu içerisinde AB nüfusunun payı % 6,90 iken ABD'nin payı % 4,42'dir. 2000 yılında dünya nüfusu içindeki AB ve ABD'nin toplam nüfusunun payı % 12,63 iken 2015 yılında bu pay azalmış ve % 11,32 olmuştur. Ayrıca tabloda verilen yıllarda bu iki tarafın dünya nüfusu içindeki paylarının azalmasına bakıldığında nüfuz ettikleri pazar paylarının da azalmış olduğu yorumu yapılabilmektedir.

Dolayısıyla nüfuz ettikleri pazar paylarını artırmak amacıyla gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP bölgesinin oluşması halinde bu iki tarafın krizden sonra kaybetmiş oldukları pazar büyüklüklerini geri kazanmaya hatta artırmaya ve bu sayede de üçüncü ülkeleri geride bırakacak bir pazar büyüklüğüne sahip olmuş olacaktırlar.

Böylece TTIP'in gerçekleşmesi halinde bu ortaklık, üye ülkelere dünyadaki pazar büyüklükleri açısından daha geniş bir pay sağlayacak bu da, ülkelerin pazar potansiyellerini kullanarak yeni iş olanakları yaratmasına, dolayısıyla sürdürülebilir büyüme ve istihdama olumlu katkıları olacaktır. Ayrıca bu üye ülkelerin büyük bir pazar payına sahip olmaları, uluslararası ticarete büyük bir üstünlük elde etmelerine yol açarken üye olmayan ülkeler üzerinde de söz sahibi olacakları ve üye olmayan ülkelerin, üye ülkelerin koymuş oldukları kurallara ve standartlara uymak zorunda kalacakları beklenmektedir.

3.5.2. GSYİH

GSYH'de nüfus gibi bir ülkenin ekonomik büyüklüğünün bir göstergesidir. Bu yüzden AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP bölgesinin oluşması halinde dünya toplam GSYH'si içindeki bu iki tarafın payı artacak bu da nüfuz ettikleri pazar paylarının artmasına yol açacaktır. TTIP'e üye ülkelerin pazar paylarının artması ise bu ülkelerin yeni iş olanakları yaratmasına bu sayede de sürdürülebilir büyüme ve istihdamlarını artırmalarına yol açacaktır.

Tablo 2: TTIP Bölgesine Ait GSYİH Verileri

Yıllar	Dünya'nın Toplam GSYİH (Milyar ABD Doları)	AB (28) Toplam GSYİH (Milyar ABD Doları)	Dünya'nın Toplam GSYİH'si İçerisinde AB GSYİH'sinin % Payı	ABD Toplam GSYİH (Milyar ABD Doları)	Dünya'nın Toplam GSYİH'si İçerisinde ABD GSYİH'sinin % Payı	AB + ABD Toplam GSYİH (Milyar ABD Doları)	Dünya Toplam GSYİH'si İçerisinde AB+ABD'nin % Payı
2000	33255	8807	26,48	10354	31,14	19160	57,62
2005	47203	14306	30,31	13181	27,92	27488	58,23
2010	65430	16946	25,90	15065	23,02	32011	48,92
2014	77451	18498	23,88	17527	22,63	36025	46,51

Kaynak: UNCTAD Database (unctadstat.unctad.org, E.T:12.07.2016)

Tablo 2'deki TTIP bölgesine ait GSYİH verileri incelendiğinde; 2000 yılında 6126 milyon olan dünya nüfusu içindeki dünyanın toplam GSYİH'si 33255 milyar ABD dolardır. Aynı yıl dünya nüfusu içerisinde % 7,97 milyonluk paya sahip olan AB(28) nüfusunun, dünyanın toplam GSYİH'si içerisinde % 26,48 milyar dolar kadar bir paya sahipken, dünya nüfusu içerisinde % 4,67 milyon paya sahip olan ABD ise dünyanın toplam GSYİH'si içerisindeki payı % 31,14 milyar dolardır. 2005 yılı verilerine göre dünya GSYİH'si 47203 milyar ABD dolardır. Aynı yıl AB(28)'inki 14306 milyar ABD dolar iken ABD'ninki 13181 milyar ABD dolardır ve Avrupa birliği dünya GSYİH'sinin % 30,31'ini oluştururken, ABD dünya GSYİH'sinin % 27,92 sini oluşturmaktadır.

2008 küresel krizinden sonraki yılların verilerine bakıldığında bu, iki ülkenin dünya GSYİH'leri içindeki paylarının azaldığı görülmekte ve böylece nüfuz ettikleri Pazar paylarının da küçülmüş olduğu anlaşılmaktadır.

2014 yılı verilerine göre dünya nüfusunun % 11,41'ini kapsayan TTIP Bölgesi (AB ve ABD'nin toplam payı), dünya GSYİH'sinin % 46,51'ini üretmektedir. Bu durum AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın dünya açısından önemini ortaya koymaktadır.

3.5.3. Dış Ticaret

AB ve ABD küresel ticaretteki yerleri ve etkileri açısından birbirleri için çok önemli aktörlerdir. Küresel krizin ardından yükselen ekonomilerin AB ve ABD'yi geçmiş gibi görünse de bu iki ülke arasındaki ticari ilişkinin dünyadaki en

yüksek ikili ticaret ilişkisini oluşturduğunu söylenebilir. Bu doğrultuda imzalanması düşünülen ve imzalandığı takdirde dünyanın en büyük serbest ticaret ve yatırım bölgesi oluşacak olan TTIP Anlaşması; ekonomik, siyasi ve stratejik açıdan bu iki ülkenin büyümesine ve istihdam artışına yol açacaktır.

Dolayısıyla TTIP anlaşmasının önemini ele alırken bu iki ülke arasındaki ikili ticaretin iyi analiz edilmesi ve bu TTIP bölgesinin oluşması halinde üye ülkelere sağlayacağı avantajlar veya dezavantajlarının öğrenilmesi açısından önemlidir.

3.5.3.1. İhracat

Tablo 3'te TTIP bölgesine ait ihracat verileri sunulmuştur. Tabloda da izleneceği üzere TTIP bölgesi oluşması halinde bu yıllar arasında dünya ihracatının hemen hemen yarısını (yaklaşık %45) kapsadığı görülmektedir.

Tablo 3: TTIP Bölgesine Ait İhracat Verileri (Milyar ABD \$)

Yıllar	Dünyanın Toplam İhracatı	ABD İhracat Verileri				AB (28) İhracat Verileri				Dünya Toplam İhracatı İçerisindeki ABD+AB % Payı
		ABD Toplam İhracatı	Dünyanın Toplam İhracatı İçerisindeki ABD'nin % Payı	ABD'nin AB'ye Toplam İhracatı	ABD Toplam İhracatı İçerisindeki AB'nin % Payı	AB(28)'in Toplam İhracatı	Dünya'nın Toplam İhracatı İçerisindeki AB(28)'in % Payı	AB(28)'in Toplam İhracatı İçerisindeki ABD'nin % Payı		
2001	6114,49	731,01	11,96	163,17	22,32	2426,95	39,69	217,44	8,96	51,65
2005	10342,32	904,34	8,74	187,55	20,74	3986,76	38,55	313,02	7,85	47,29
2010	15058,76	1278,10	8,49	243,27	19,03	5078,44	33,72	325,39	6,41	42,21
2011	18079,75	1481,68	8,20	271,27	18,31	5942,53	32,87	366,98	6,18	41,06
2012	18353,40	1544,93	8,42	266,29	17,24	5691,22	31,01	379,58	6,67	39,43
2013	18855,39	1577,59	8,37	263,66	16,71	5999,56	31,82	387,39	6,46	40,19
2014	18863,88	1619,74	8,59	276,86	17,09	6027,20	31,95	412,08	6,84	40,54
2015	16304,07	1503,87	9,22	273,63	18,19	5349,96	32,81	421,01	7,87	42,04

Kaynak: Trade Statistics For International Business Development Yearly Trade Data, (www.trademap.org; E.T:13.06.2016)

Tablo 3'e göre 2001 yılında 6114,19 milyar ABD doları olan dünyanın toplam ihracatı artarak devam etmiş ve 2015 yılında 16304,07 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

2001 yılında ABD toplam ihracatı 731,01 milyon ABD doları iken dünya ihracatı içerisindeki ABD payı %11,96'dır. 2015 yılında ise ABD toplam ihracatı 1503,87 milyar ABD dolarına ulaşmış ve dünya ihracatı içindeki ABD payı % 9,22 olmuştur. Yine 2001–2015 yılları arasına bakıldığında; ABD'nin AB'ye olan toplam ihracatı 2001 yılında 163,17 milyar ABD doları iken; 2015'te bu ihracat 273,63 milyar ABD dolarına ulaşmış ve ABD'nin toplam ihracatı içerisindeki

AB'nin payı 2001 de %22,32 milyon dolarken 2008 krizi ve sonrası yıllarda ekonomilerin durgunluğa girmesi dolayısıyla bu ihracat verileri %16 milyon dolar civarlarına kadar azalmış ancak TTIP'in konuşulduğu 2013 yılından sonra bu pay artmaya başlamış ve 2015 yılında ABD ihracatı içindeki AB payı %18, 19 milyon dolara yükselmiştir.

Yine Tablo 3'deki verilere göre; 2001 yılında AB(28)'in toplam ihracatı 2426,95 milyar ABD doları, dünya içerisindeki AB payı ise % 39,69'dur. 2001–2015 yılları arasında AB toplam ihracatı artarak devam etmesine rağmen dünya ihracatı içerisindeki AB payı azalarak devam etmiş ve 2015 yılında AB toplam ihracatı 5349,96 milyon ABD dolarına ulaşmışken dünya ihracatı içindeki AB payı ise %32,81'e düşmüştür. 2001 yılında AB'nin ABD'ye toplam ihracatı 217,44 milyar ABD doları olup artarak devam etmiş ve 2015 yılında 421,01 e ulaşmıştır. Ancak AB bu yıllar arasında AB'nin ABD ye olan ihracatı artarak devam etmesine rağmen AB'nin toplam ihracatı içerisindeki ABD'nin payı azalarak devam etmiştir. Yani 2001 yılında AB'nin ABD'ye toplam ihracatı 217,44 milyar ABD dolarken AB'nin toplam ihracatı içinde ABD payı % 8,96 iken azalır bir şekilde (% 6 civarında) seyir izlemiştir. Ancak 2013 yılından TTIP'in gerçekleştirilmesi düşüncesiyle iki ülke arasındaki ilişkilerin iyileşmesi AB'nin ABD ihracatı içindeki payı artmış ve 2015 yılında bu pay % 7,87 ye ulaşmıştır.

Tablo3'e göre veriler incelendiğinde, 2001 yılında 6114,19 milyar ABD dolar olan dünyanın toplam ihracatı içerisinde AB ve ABD'nin ikisinin birlikte ihracat payının %51,65 olduğu görülmektedir. Dünya toplam ihracatı artan bir şekilde devam ederken, dünya toplam ihracatı içerisindeki AB ve ABD'nin toplam payının özellikle 2008 kriz dönemlerinde azaldığını ve % 45 civarlarına düştüğünü ve azalarak devam ettiğini görebilmekteyiz. Buda demek oluyor ki ekonomik krizden etkilenen bu iki ülkenin kriz döneminde ve sonrasında hemen toparlanamadığı ve ekonomilerinin durgunluğa girmiş oldukları söylenebilir. Ayrıca bu dönem içerisinde özellikle Çin gibi yükselen ve gelişen ekonomilerin var olması ve bu ülkelerin kriz döneminde durgunluk yerine ekonomilerinin gelişmesi dünya toplam ihracatı içerisinde onların payının arttığı söylenilebilir. Bu ekonomik durgunluktan çıkmak ve eski rekabet güçlerini geri kazanmak isteyen

AB ve ABD 2013 yılında aralarında kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı oluşturulmasını karar vermesiyle birlikte bu iki ülkenin dünya ihracatı içerisindeki payı 2012 yılında 39,43 iken; 2013 yılında % 40,19; 2014 yılında % 40,54 ve 2015 yılında % 42,04'e ulaşmıştır.

Sonuç olarak Tablo 3'deki verilere bakıldığında da anlaşılacağı gibi AB ve ABD 2008 küresel krizi sonrasında ihracat oranları artmasına rağmen dünya toplam ihracatları içerisindeki payları azalmıştır. Çünkü gelişen ve yükselen ekonomilerin payları artmıştır. Bu durumun üzerine eski rekabet güçlerini kaybeden AB ve ABD aralarında kapsamlı bir ticaret ve yatırım ortaklığı yapmayı düşünmüşler ve bu doğrultuda aralarındaki ticari engellerin kaldırılması, taraflar arasındaki farklılıkların giderilmesi gibi çeşitli ortak işbirliği çerçevesinde düzenleyici kurallar belirlemişlerdir. Bu sayede ticaretlerini karşılıklı ticaretlerini artırmayı, sürdürülebilir büyümeyi sağlayarak istihdamlarını artırmayı amaçlamışlardır. Henüz TTIP'in gerçekleşmemiş olmasına rağmen böyle bir ortaklığın olabilecek olması bile 2013 yılından önce dünya toplam ihracatı içerisinde AB ve ABD'nin toplam payı % 40'larda seyir ederken 2013 yılından sonra artmaya başlamış 2015 yılında bu pay % 42,04' e ulaşmıştır. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi TTIP bölgesi henüz kesin bir şekilde gerçekleşmemesine rağmen bu iki ülkenin ihracatlarının ve dünya ihracatı içerisindeki paylarının olumlu etkilenmiştir. Bu iki ülkenin bu ortaklık için bütün koşulları ve karşılıklı istek ve çıkarları gerçekleştğinde ise ihracat oranlarının kat kat artacağı ve dünya ihracatı içindeki paylarının ise rekabet edilemeyecek boyuta ulaşabileceğini tahmin edebiliriz. Dolayısıyla TTIP'in gerçekleşmesi halinde AB ve ABD eski rekabet güçlerini fazlasıyla kazanmış olacak ve Çin gibi gelişen Uzak Doğu Asya ülkelerinin dünya ihracatı içindeki paylarının azalırken AB-ABD'nin payı artacağı beklenmektedir.

3.5.3.2. İthalat

Tablo 4'te TTIP bölgesine ait ithalat verilerine yer verilmiştir. Tablo 4'teki 2001–2015 dönemine ait AB ve ABD ithalat verileri incelendiğinde, TTIP bölgesi oluşması halinde bu yıllar arasında dünya ithalatının yarısını (yaklaşık %48) kapsadığı görülmektedir.

Tablo 4: TTIP Bölgesine Ait İthalat Verileri (Milyar ABD \$)

Yıllar	Dünya'nın Toplam İthalatı	ABD İthalat Verileri				AB(28) İthalat Verileri				Dünya'nın Toplam İthalatı İçerisindeki ABD+AB(28)'nin % Payı
		ABD'nin Toplam İthalatı	Dünya'nın Toplam İthalatı İçerisindeki ABD'nin % Payı	ABD'nin AB'den Toplam İthalatı	ABD'nin Toplam İthalatı İçerisindeki AB'nin % Payı	AB(28)'in Toplam İthalatı	Dünya'nın Toplam İthalatı İçerisindeki AB'nin % Payı	AB(28)'in ABD'den Toplam İthalatı	AB'nin Toplam İthalatı İçerisindeki ABD'nin % Payı	
2001	6324,50	1180,07	18,66	233,95	19,82	2444,56	38,65	193,14	7,90	57,31
2005	10608,26	1732,32	16,33	320,01	18,47	4078,18	38,44	223,94	5,49	54,77
2010	15309,62	1968,26	12,86	327,40	16,63	5251,53	34,30	272,47	5,19	47,16
2011	18318,32	2263,62	12,36	377,53	16,68	6146,12	33,55	303,85	4,94	45,91
2012	18490,56	2334,68	12,63	390,43	16,72	5741,65	31,05	300,43	5,23	43,68
2013	18879,10	2326,59	12,32	395,60	17,00	5838,80	30,93	300,21	5,14	43,25
2014	18923,72	2410,86	12,74	427,03	17,71	5916,87	31,27	307,45	5,20	44,01
2015	16496,09	2306,82	13,98	435,27	18,87	5193,27	31,48	323,50	6,23	45,47

Kaynak: Trade Statistics For International Business Development Yearly Trade Data, (www.trademap.org; E.T:13.06.2016)

Tablo 4'e göre 2001 yılında dünya toplam ithalatı 6324,50 milyar ABD doları iken yıllar itibariyle artarak devam etmiş ve 2015 yılında 16496,09 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2001 yılında ABD'nin toplam ithalatı 1180,07 iken artan dünya ithalatı gibi ABD'nin de ithalatı artarak devam etmiş ve 2015 yılında 2306,82 milyar ABD dolarına ulaşmış. ABD'nin 2001 den 2015 e ithalat oranları artarak devam etmesine rağmen dünyanın toplam ithalatı içerisindeki ABD'nin payı 2008 krizinden sonra azalma göstermiş ve ekonominin durgun olması dolayısıyla %12 civarlarında devam etmiştir. 2013 yılında AB ve ABD arasındaki transatlantik ortaklığı için düzenleyici adımlar atılması, henüz ttıp müzakere sürecinde olsa bile bu dünya ithalatı içindeki ABD'nin dünya ithalatı içindeki payını olumlu etkilemiş ve 2015 yılında bu pay %13,98'e ulaşmıştır.

2001 yılında ABD'nin AB(28) den toplam ithalatı 233,95 milyar ABD doları iken, artarak devam etmiş ancak bu artış 2013 yılından sonra daha belirgin şekilde artarak devam etmiştir. 2001 yılında ABD'nin toplam ithalatı içerisinde AB'nin payı 19,82 iken yıllar itibariyle özellikle kriz sonrası ekonominin durgunluğa girmesi sonrası bu pay daha da azalmış olup, 2013 TTIP görüşmelerinin başlamasının ve ikili ticaretin gelişmesi için artan ilişkilerin ardından 2015 yılında ABD'nin toplam ithalatı içindeki AB'nin payı %18,87 olmuştur.

2001 yılında AB(28)'in toplam ithalatı 2444,56 milyar ABD doları, dünya ithalatı içindeki AB payı %38,65 milyar ABD dolarıdır. 2001–2015 tarihleri arasındaki yılların verileri göz önüne alındığında dünya ithalatı içerisindeki AB payı 2008 küresel krizine kadar artmış ancak 2008 yılından sonra bu pay 2013

yılına kadar azalarak devam etmiştir. 2013 yılında dünya ithalatı içerisindeki AB payı %30,93 milyar ABD doları iken 2013 TTIP müzakerelerin başlaması ve iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle dünya ithalatı içerisindeki AB payı %31,48 olmuştur.

Yine Tablo 4'teki veriler incelendiğinde; 2001 yılında AB'nin ABD den toplam ithalatı 193, 14 milyar ABD doları iken aynı yıl AB'nin toplam ithalatı içerisindeki ABD'nin payı %7,90 milyar ABD dolarıdır. 2001 yılının ardından 2015 yılına kadar AB'nin ABD'den toplam ithalatı artarak devam etmesine rağmen, AB'nin toplam ithalatı içerisindeki ABD'nin payı bu yıllar arasında azalarak devam etmiş ve 2013 yılında %5,14 milyar ABD doları olan AB'nin toplam ithalatı içerisinde AB'nin payı 2015 yılında % 6.23'e ulaşmıştır. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi TTIP henüz gerçekleşmemesine rağmen bu ortaklığın oluşabilecek olma düşüncesi bile AB ve ABD karşılıklı ithalat paylarında artış sağlamıştır.

2001 yılında dünyanın toplam ithalatı 6324,50 milyar ABD doları iken dünya toplam ithalatı içerisinde AB ve ABD'nin toplam payı %57,31'dir. Bu pay yıllar itibariyle azalarak devam ederken 2013 yılı TTIP görüşmeleri sonrasında artmaya başlamış ve 2015 yılında dünya ithalatı içerisinde AB ve ABD'nin toplam payı yani TTIP bölgesinin payı % 45,47 milyar ABD doları olmuştur. Yani TTIP düşüncesi henüz gerçekleşmeden bile AB ve ABD ithalatını olumlu yönde etkilemiştir.

AB ile ABD arasındaki 2001–2015 yılları arasındaki dış ticaret verilerini yukarıda verilen Tablo 3'te ihracat, Tablo4' te ise ithalat verileri olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Tablolar incelendiğinde belli oluyor ki, 2008 küresel krizinin ardından AB ve ABD ekonomisinin durgunluğa girmesi sebebiyle ihracat ve ithalat verileri bu yıldan sonra azalma göstermiştir. Dolayısıyla dünya ihracatı ve ithalatı içerisindeki payları azalan ve rekabet güçleri azalmaya başlayan AB ve ABD aralarında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP'in 2013 yılında müzakerelerinin başlamasının ardından bu iki ülke arasındaki ticari ilişkiler olumlu etkilenmiştir. Yani 2013 yılının sonrasında AB ve ABD'nin birbirleri arasındaki ticarete ithalat ve ihracat payları karşılıklı olarak artmış ve bu sayede

dünya ithalatı ve ihracatları içindeki bu iki ülkenin payları da artmıştır. Dolayısıyla (AB ve ABD'nin birleşmesi) TTIP bölgesi oluşması halinde AB ve ABD dünya ticaretinde birlikte büyük bir paya sahip olacak ve üçüncü ülkelerin dünya ticaretindeki paylarını ciddi manada düşüreceklerdir. Böylece Çin gibi gelişen ve yükselen ekonomilerin AB ve ABD'nin önüne geçmesi önlenmiş olacaktır. Buda TTIP bölgesiyle dünya ticaretinde rekabet edebilecek gücün olamayacağı gibi düşünceleri de beraberinde getirmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI ve TÜRKİYE

4.1. TTIP'in Türkiye Dış Ticaret Yapısına Muhtemel Etkileri

Bu bölümde; TTIP'in gerçekleşmesi halinde bu ortaklıktan, üçüncü ülke olan Türkiye'nin nasıl etkilenebileceği; olası muhtemel fayda ve zararları üzerine değerlendirmeler yapılacaktır. Bu değerlendirmelerde Türkiye'nin, AB ve ABD ile olan dış ticareti ayrı ayrı veriler dâhilinde ele alınıp hangi mallar üzerinde karşılaştırmalı üstünlüklere sahip oldukları belirlenip TTIP'in gerçekleşmesi halinde bu üstünlüklerin ne yönde değişebileceği gibi varsayımlarda bulunulacaktır.

4.1.1. TTIP'in Türk Dış Ticareti Açısından Önemi

2008 Küresel Ekonomik Krizi'nden etkilenen AB ve ABD krizden önceki ticari rekabet güçlerini geri kazanmak, sürdürülebilir büyümeyi canlandırmak ve istihdam yaratma amacıyla aralarında oluşturulmak istenen kapsamlı Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı için iki ülke başkanlarınca 2013 yılında müzakerelere başlanmıştır (European Commission). Bu müzakerelerin iki yıl sonra yani 2015 yılında sonuçlandırılması öngörülmüştür (Güllü, 2014, s.97).

Ortaklık kapsamında, hizmetler, yatırımlar ve kamu alımları da dâhil olmak üzere, tarafların pazarlarına engelsiz erişim, tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması, fikri mülkiyet hakları, sürdürülebilir kalkınma, çevre ve sosyal haklar gibi birçok farklı alanları kapsayan yeni kurallar ve standartlar yürürlüğe girecektir (Duran, 2014). Dolayısıyla bu kadar geniş kapsamlı, siyasi, sosyal ve ticari her türlü konuyu kapsayan bir anlaşmanın bu iki ülkeye büyük oranda getirileri olacağı gibi ortaklık dışında kalan ülkelerin ise bu etkilerden olumsuz bir şekilde etkilenmesi beklenmektedir.

Ayrıca TTIP, ilgi alanında bulunan konuların genişliği nedeniyle sadece bir ticaret anlaşması değil, daha çok bir ekonomik ortaklık anlaşmasıdır.

Böylesine bir anlaşmanın 21. yüzyılın kural koyucusu olma ihtimali yüksektir (TÜRKONFED, 2016, s.9).

2015 yılı verilerine göre; toplam dünya nüfusunun 507 milyonunu oluşturan AB ve 325 milyon nüfusunu oluşturan ABD nüfusu, birleştiği takdirde toplamda 832 milyon nüfusu ile AB ve ABD, dünya toplam nüfusu içerisinde % 11,32'si kadar pay oluşturmaktadır. Ayrıca bu iki blok birlikte dünya hasılasının yaklaşık olarak yarısını (%51) oluşturmaktadır. AB'nin ABD'ye olan ihracatı 273,63 milyar ABD dolar iken AB'nin ABD'ye olan toplam ihracatı 421,01 milyar ABD dolar, dünya toplam ihracatı içerisinde AB ve ABD'nin toplam payı ise % 42,04 milyar ABD dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD'nin AB'den toplam ithalatı ise 435,27 milyar ABD dolar iken; AB'nin ABD'den toplam ithalatı 323,50 milyar ABD dolar, dünya toplam ithalatı içerisinde AB ve ABD'nin toplam payı ise % 45,47 milyar ABD dolarını oluşturmaktadır.

Bu verilerden de anlaşılacağı gibi ticaretin önündeki engellerin karşılıklı olarak ortadan kaldırılması, ticari işlemlere ilişkin maliyetleri azaltacağından dolayı her iki tarafın ekonomilerinde büyümeyi canlandıracak; AB ve ABD arasındaki dış ticarete sıkı işbirliği tarafların ticarete yönelik kurallarının etkinliğini de artıracak olması (Güllü, 2014, s.98). Söz konusu bu anlaşmanın dünyanın en büyük serbest ticaret ve yatırım alanını oluşturacağı düşüncesini kaçınılmaz kılmaktadır.

Dolayısıyla TTIP'in gerçekleşmesi halinde AB ve ABD, yükselen ekonomilere karşı büyük bir ticari üstünlük elde etmiş olacak; gelişmekte olan ekonomilere ve TTIP'e üye olmayan üçüncü ülkelere karşı üstünlüğü olduğu için bu ülkeler AB ve ABD'nin kabul etmiş olduğu kuralları ve standartları kabul etmek zorunda kalacaklardır.

Yani bu AB ve ABD tarafından müzakere edilecek ve belirlenecek standartlar ve kurallar, küresel bir eşik olacağı ve yayılma etkileri ile dünya ekonomisini kökünden değiştireceği (TÜRKONFED, 2016, s.9) düşüncesi; TTIP'in, Türkiye'nin de dış ticaretini nasıl etkileyeceği konusunda büyük merak uyandırmaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin de, tüm küresel dünyayı etkileyen bu transatlantik ortaklığının dışında kalmaması Türkiye için büyük önem taşımaktadır (İKV, 2014, s.6).

4.1.2. Türkiye'nin TTIP'e Dâhil Olma İsteğinin Sebepleri

Oluşturulması düşünüldüğü ve kamuoyuna duyurulduğu andan itibaren küresel ekonomik dengeleri tamamıyla değiştirmesi düşünülen, AB ve ABD arasındaki gerçekleştirilmesi planlanan TTIP'in, bu ortaklık dışında kalacak olan üçüncü ülkeleri önemli derecede kaygıya düşürmüş olması muhtemeldir. Çünkü dünya ticaretinin iki büyük aktörü olan AB ve ABD'nin birlikte dünya ticaretinin üçte birini gerçekleştirecek olmaları kaygıyı artırmıştır. Bu kaygıya sahip olan üçüncü ülkelerden biride Türkiye'dir. Bu yüzden Türkiye'yi ve üçüncü ülkeleri etkileyecek olan TTIP'in, olumlu etkilerinden daha fazla istifade edebilmek, olumsuz etkilerini sınırlı tutabilmek için Türkiye'nin, TTIP müzakerelerini ve bu doğrultuda ortaya çıkan düzenlemeleri yakından takip etmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'nin, gerçekleştirilmesi düşünülen AB ve ABD arasındaki kapsamlı ticaret ortaklığı üzerine en büyük kaygılarından birisi Türkiye'nin henüz AB'ye tam üye olmaması ve tam üyelik müzakere sürecinin devam etmesidir. Şayet Türkiye, AB'ye tam üye olmuş olsaydı TTIP'in gerçekleşmesinden hiç kuşkusuz çok daha önemli avantajlar elde edecekti.

Türkiye'nin kaygılarından bir diğeri ise; gümrükleri sıfırlayacak bir AB-ABD serbest ticaret anlaşmasının, 1996 yılında AB ile imzalamış olduğumuz gümrük birliği sebebiyle Türkiye'nin rızası dışında yükümlülükler getirmesi mümkündür (Üstün, 2013, s.3). Ayrıca bu gümrük birliği, Türk dış ticareti aracılığıyla ekonomimizi iki bakımdan etkilenmektedir: Gümrük birliği ile sanayi ürünlerinde ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinde gümrük tarifelerinin belli bir tarihe kadar karşılıklı olarak indirilmesi kabul edilirken, tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri bu kapsamın dışında tutulmuştur. Diğer taraftan Türkiye, AB'nin üçüncü ülkelerle yapacağı serbest ticaret anlaşmalarını da tek taraflı olarak tanımayı kabul etmiştir (Güllü, 2014, s.95) .

AB ile Türkiye arasında oluşturulan gümrük birliği gereği, Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan AB aynı şekilde faydalanabilmekte

iken AB'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan Türkiye faydalanmamaktadır. Yani Türkiye, gümrük birliği gereği pazarını üçüncü ülkelere otomatik olarak açmakla mükelleftir. Buna karşın Türkiye, AB üyesi olmadığı için bu ülkelerin pazarlarına aynı şartlarda girememektedir.

Türkiye'nin üçüncü ülkelerle olan ticaretinde doğan zararların engellenebilmesi için AB Komisyonu üçüncü ülkenin Türkiye ile de ikili anlaşmalar imzalamak için müzakerelere başlamasını öngörmüştür. Fakat söz konusu ülkeler zaten Türk pazarlarına tek taraflı erişim imkânı bulduklarından değişik bahanelerle Türkiye ile anlaşma imzalamaktan kaçınmaktadır (Türker, 2015, s.7).

Kısaca ifade etmek gerekirse, AB ve ABD arasında TTIP alanı gerçekleşir ve aralarında buna dayalı bir STA imzalanırsa; ABD ürünlerine AB üzerinden Türk pazarına sıfır gümrükle serbest bir giriş imkânı sağlanırken Türkiye ABD'ye ihracatı sırasında gümrük vergisine tabi olacaktır ve böylece ticaret sapması meydana gelecektir. Daha önceki bölümde ifade edildiği gibi ticaret sapması; gümrük birliğinin kurulması ile en verimli üreticinin birlik dışında kalarak mallarının gümrük tarifesine tabi olması sebebiyle birliğin o üreticiden yaptığı ithalatı durdurması sonucu ortaya çıkmaktadır (Sandalcılar ve Palyoş, 2016, s.766). Böylece verimlilik azalacağından refah değişimi olumsuz yönde etkilenecektir. Buda hem ABD ile mevcut ticaret dengesini olumsuz etkileyecek, hem de Türk ürünlerinin AB ürünleri karşısında ABD pazarındaki rekabet imkânını azaltacaktır. ABD ile yıllık 20 milyar ABD dolarlık dış ticaret hacmimiz olduğu düşünülürse ortaya çıkacak etkinin büyüklüğü daha net olarak anlaşılabilir (Özdemir G., 2013, s.4).

Türkiye'de transatlantik anlaşmasına yönelik olarak artan bir diğer endişe ise; Türk ihraç ürünlerinin ABD pazarında AB menşeli ürünler karşısında aynı şartlarda rekabet avantajını yakalayamayacak olmasıdır. Zira ABD ile Türkiye arasında bir serbest ticaret anlaşmasının olmayışı ve bu nedenle Türk ihraç ürünlerine ABD pazarında korumacılığın devam edecek olması, buna karşın AB menşeli ürünlere benzer uygulamaların kalkacak olması, Türkiye'nin AB karşısında haksız rekabete uğramasına yol açmaktadır (Akman, 2013, s.13).

Bu bahsedilen kaygılar, Türkiye'nin AB'ye henüz tam üye olmamış olması ve AB ile daha öce gümrük birliği anlaşması yapmış olması ve bu anlaşma ile AB'ye tek taraflı olarak taviz vermesinin sonuçlarıdır. Şayet AB-ABD arasında serbest ticaret anlaşması imzalanırsa Türkiye'ye getireceği mevcut ticaret dengesi olumsuz etkilenecek ve büyük oranda pazar payını kaybedecektir. Çünkü AB ile yapmış olduğumuz gümrük birliği ve vermiş olduğumuz tek taraflı taviz sebebiyle ABD Türkiye pazarına gümrüksüz girme hakkına sahip olurken, Türkiye ABD'nin belirlemiş olduğu gümrük tarifesi üzerinden ABD'ye mal satacaktır. Bu gümrük vergileri, Türk mallarının ABD pazarındaki payını azaltmasına yol açarken Türkiye'ye gümrüksüz giren ABD mallarının ülkemizde pazar payı artacaktır.

Türkiye'nin, AB ile ABD arasında gerçekleştirilmesi planlanan transatlantik serbest ticaret anlaşmasından bir diğer kaygısı ise; bu anlaşma ile AB ve ABD'nin ortak düzenlemelerle hareket etmeleri durumunda dünyanın geri kalan ülkeleri için belirleyici olacak küresel yeni kural ve standartları oluşturacak olmalarıdır (Schott ve Ciminio, 2013). Bu demek oluyor ki AB ve ABD arasında transatlantik ortaklık gelişir ve aralarında serbest ticaret anlaşması gerçekleşirse bu ortaklık dışında kalan üçüncü ülkelerden biri olan Türkiye, AB ve ABD'nin belirlemiş olduğu düzenleme ve standartlara uymak zorunda kalacaktır. Yani Türkiye alışık olmadığı bir ticaret düzenlemesine maruz kalacaktır. Bu kurallara uygun yeni üretim süreci gibi dış ticaretini etkileyen konularda olduğu gibi belki de siyasi ve sosyal politikalarını da etkileyecek yeni düzenlemeler getirmek zorunda kalacak ve bazı kuralların dışına çıkamayacaktır. Bu kurallar, Türkiye'nin üretim sürecini, sanayi ve ticaret politikasını ve kendi iç düzenlemelerini bu ülkelerle uyumlu hale getirmesine; Türkiye'nin ihracatı açısından AB ve ABD pazarlarının genişliği düşünüldüğünde olumlu yönde bir etki sağlayacağı düşünülebilir. Ancak, sağlık, tüketici hakları vb. teknik standartlar, gıda güvencesi, rekabet politikası, çevre standartları, emisyon miktarının azaltılmasına ilişkin kurallar ve çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler gibi pek çok alanda maliyetli bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirecektir.

Dolayısıyla bu yukarıda bahsedilen sebepler yüzünden, AB ile ABD arasında bahsedilen serbest ticaret anlaşmasının gerçekleşebilecek olma fikri,

üçüncü ülke olarak Türkiye'nin kaygılanmasını çok normal kılmaktadır. Çünkü Türkiye'nin TTIP bölgesi dışında kalması durumunda 12 milyar ABD doları civarlarında ithalat yaptığı ABD gibi büyük bir pazar fırsatının kaçması beklenmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin, AB ve ABD ile arasındaki mevcut pazar durumunu ve ticaretini sürdürebilmek için bu iki bloğun belirleyeceği yeni düzenlemelere uymak zorunda kalacak hatta çok büyük maliyetlere katlanacaktır. Fakat bu durum karşısında oluşacak olan ticaret sapmasını önlemek ve ikili ticaret dengelerinin sürdürülebilirliğinin devamı için; Türkiye'nin, küresel ekonomik dengeleri tamamıyla değiştirmesi düşünülen TTIP'e katılması önem arz etmektedir.

Türkiye'nin TTIP ortaklığına katılması veya ABD ile arasında bir STA imzalaması mevcut ticaret dengesini korumasını ve hatta pazar payının gelişmesine avantaj sağlayacağı gibi Türkiye'nin bu ortaklıktan pay alması AB ve ABD içinde önemli katkılar yaratacaktır. Bu doğrultuda Kirişçi (2013), Türkiye'nin TTIP'e katılmasının AB ve ABD içinde avantaj sağlayacağını savunmuştur. Ayrıca Kirişçi (2013)'e göre Türkiye ekonomisi son yıllarda çok gelişmiş, dünyada 17. Avrupa da ise 7. en büyük ekonomi haline gelmiştir. Hatta Türkiye son yıllarda Rusya ve İran dışındaki yakın komşuları olan Yunanistan, Gürcistan, Bulgaristan Romanya, Moldovya, Ukrayna, Irak, Azerbaycan, Suriye, Ermenistan, Kıbrıs'tan daha geniş bir ekonomiye sahip olmuş ve yakın komşularıyla olan ticaret hacmini ve doğrudan yabancı yatırım potansiyelini arttırmıştır. Bu yüzden Türkiye'nin TTIP'e katılması sonucunda, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle yaptığı ekonomik işbirliğinden AB ve ABD'nin de faydalanmasına imkân sağlayacaktır. Türkiye'nin komşu ülkelerle oluşturduğu ekonomik ağı AB ve ABD'nin mal ve hizmet ticaretine olan talebi arttırabileceği düşünülmektedir. Türkiye'nin komşu ülkeleri aynı zamanda AB komşuluk politikası içerisinde yer alan ülkeler olduğundan, antlaşmanın, bölgede ekonomik bir işbirliği alanı yaratabileceği, hatta ekonomik işbirliğinin daha uzun vadede politik dayanışmayı ve Transatlantik bağların sıkılaşmasını da beraberinde getireceği düşünülmektedir (Kirişçi, 2013, s.5-7).

4.2. Türkiye'nin TTIP Bölgesi İle Dış Ticaretinin Analiz Edilmesi

Bu bölümde dünya küresel ticaretinin iki büyük devi olan AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP'in, Türkiye için öneminin daha iyi anlaşılması ve mevcut ticari dengeye bakarak Türkiye ile bu bloklar arasında gerçekleşecek olası ticaret dengesi değişikliklerinin öngörülmesi için aralarındaki ikili ticaret ilişkileri incelenmiştir.

4.2.1. Mal Grupları Bazında Dış Ticaret Analizi

Türkiye-AB ve Türkiye-ABD dış ticareti üç farklı türden veri seti kullanılarak incelenmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'den elde edilen 2000–2015 dönemine ait veriler şunlardır:

- Toplam Dış Ticarete Ait Veriler
- Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırması (BEC)'e Ait Veriler
- Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması (SITC)'ye Ait Veriler

Toplam Dış Ticaret; ülkeler arasında gerçekleşen ihracat ve ithalat verileri toplam değer üzerinden analize tabi tutulmaktadır.

Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırma (Broad Economic Classification: BEC) ; Birleşmiş Milletler İstatistik Ofisi tarafından uluslararası dış ticareti özetlemek için hazırlanmıştır. 1971 yılında hazırlanan sınıflama 1976, 1986 ve 1988 yıllarında revize edilmiştir. Malların en son kullanımları dikkate alınarak BEC kategorileri oluşturulmuştur. Buna göre mallar 7 adet ana kategori, 14 adet 2 basamaklı kategori ve 8 adet 3 basamaklı alt kategoriden oluşmaktadır (TÜİK, 2008, s.31). Çalışmada kullanılacak BEC sınıflandırması, malları dört grupta toplamaktadır. Bunlar;

- Yatırım (Sermaye) Malları
- Hammadde (Aramaları)
- Tüketim Malları
- Diğerleri

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırması (Standart International Trade Claassification: SITC) ise; dış ticarete kullanılan malların sınıflandırılmasını sağlayan bir sistemdir (Seyidoğlu, 2002, s.577). Birleşmiş Milletler tarafından hükümetlerin işbirliği ve uzmanların görüşleri alınarak hazırlanmış, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlamak amacıyla 1950 yılından itibaren kullanılması tavsiye edilmiştir. 1960'lara gelindiğinde birçok ülke dış ticaret istatistiklerini SITC ile ilişkili sınıflamalara göre düzenlemeye başlamış, uluslararası kuruluşların birçoğu dış ticaret istatistikleri için SITC'i temel almıştır (TÜİK, 2008, s.30).

Dış ticaret hacminin büyümesi ve teknolojik yenilikler nedeniyle SITC'nin revize edilmesi ihtiyaç haline gelmiş, sınıflama 4 defa revize edilmiştir. Halen 1986 yılına ait SITC Revize 3 (SITC-3) listesi kullanılmaktadır (Sandalcılar, 2011, s.217). Sınıflandırma birden beşe kadar basamaklı bir yapı ile oluşturulmuştur.

SITC Revize 3 sınıflandırma listesi; 10 adet 1 basamaklı, 67 adet 2 basamaklı, 261 adet 3 basamaklı, 1033 adet 4 basamaklı, 3121 adet 5 basamaklı koddan oluşmaktadır. SITC sınıflamasının 4. Revizyonu 2007 yılında yayınlanmakla birlikte veri tabanlarında mevcut bulunmaktadır.

SITC-3 sınıflandırma listesinin, 1 basamaklı kodları Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5: SITC-3'E Göre 1 Basamaklı Sınıflandırma Listesi

Mal Grubu Numarası	Mal Grubu Adı
0	Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri
1	İçki ve Tütün
2	Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Hammaddeler
3	Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler
4	Hayvansal, Bitkisel Katkı ve Sıvı Yağlar, Mumlar
5	Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri
6	Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar
7	Makineler ve Ulaştırma Araçları
8	Çeşitli Mamül Eşya
9	SITC'de Sınıflandırılmamış Mallar

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr.)

4.2.1.1. Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaretin Analizi

Dünya ticaretinin iki büyük bloğunu oluşturan AB ve ABD, aralarında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP Anlaşması ile dünya ticaretinin üçte birini ele almaları ve üçüncü ülkeler üzerinde kural koyucu olarak çeşitli yaptırımlar getirmeleri tahmin edilmektedir. Henüz Avrupa birliğine tam üye olmamış olması sebebiyle Türkiye’de, TTIP’in dışında kalan üçüncü ülke konumunda yer almaktadır. Dolayısıyla daha önceki bölümde detaylı anlatılmış olan bu siyasi, sosyal ve ticari her türlü konuyu içeren bir ortaklık dışında kalması durumunda, Türkiye’nin ticaret dengesinin olumsuz etkilenebileceği tahmin edilmektedir.

4.2.1.1.1. Toplam Dış Ticaret Verileri

Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki mevcut ticaretin incelenmesi, AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi planlanan kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı anlaşmasının gerçekleşmesi durumunda Türkiye’nin bu ortaklıktan nasıl etkilenebileceği konusunda muhtemel izlenimler verecektir. Bu amaçla Tablo 6’da 2000 ve 2015 dönemi, Türkiye ve Türkiye-AB dış ticaret verileri incelenmiştir.

Tablo 6: Türkiye ve Türkiye-AB Dış Ticaret Verileri (Milyar ABD \$)

Yıllar	Türkiye'nin Toplam İhracatı	Türkiye'nin Toplam İthalatı	Genel Dış Ticaret Dengesi	Türkiye'nin AB'ye Toplam İhracatı			Türkiye'nin AB'den Toplam İthalatı			Türkiye-AB Dış Ticaret Dengesi	Türkiye'nin Toplam İhracatı İçindeki AB'nin % Payı	Türkiye'nin Toplam İthalatı İçindeki AB'nin % Payı
				AB15	AB25	AB28	AB15	AB25	AB28			
2000	27,77	54,50	-26,73	14,51	15,09	15,69	26,61	27,39	28,55	-12,86	56,48	52,39
2001	31,33	41,40	-10,06	16,12	16,85	17,58	18,28	18,95	19,84	-2,27	56,09	47,93
2002	36,06	51,55	-15,49	18,46	19,47	20,46	23,32	24,52	25,70	-5,24	56,73	49,85
2003	47,25	69,34	-22,09	24,48	25,90	27,48	31,70	33,49	35,16	-7,68	58,15	50,70
2004	63,17	97,54	-34,37	32,59	34,45	36,70	42,35	45,44	48,13	-11,43	58,10	49,34
2005	73,48	116,77	-43,30	35,87	38,40	41,53	45,47	49,22	52,78	-11,25	56,53	45,20
2006	85,53	139,58	-54,04	40,95	44,02	48,15	50,74	55,05	59,45	-11,30	56,29	42,59
2007	107,27	170,06	-62,79	50,08	54,69	60,75	57,79	63,33	68,47	-7,72	56,64	40,26
2008	132,03	201,96	-69,94	51,78	57,25	63,72	62,65	69,02	74,51	-10,79	48,26	36,89
2009	102,14	140,93	-38,79	39,37	43,43	47,23	47,87	53,13	56,62	-9,39	46,24	40,17
2010	113,88	185,54	-71,66	44,36	48,59	52,93	59,95	67,03	72,39	-19,46	46,48	39,02
2011	134,91	240,84	-105,93	52,25	57,85	62,59	75,89	84,85	91,44	-28,85	46,39	37,97
2012	152,46	236,55	-84,08	49,42	55,02	59,40	73,12	81,46	87,66	-28,26	38,96	37,06
2013	151,80	251,66	-99,86	52,02	58,25	63,04	76,77	85,91	92,46	-29,42	41,53	36,74
2014	157,61	242,18	-84,57	56,29	63,18	68,51	73,79	82,44	88,78	-20,27	43,47	36,66
2015	143,84	207,21	-63,36	53,01	59,26	64,00	65,30	73,68	78,67	-14,67	44,49	37,97

Tablo 6’da, 2000–2015 dönemi Türkiye ve Türkiye-AB dış ticaret verileri yer almaktadır. 2000 yılında Türkiye’nin toplam ihracatı 27,77 milyar ABD dolar, toplam ithalatı ise 54,50 milyar ABD dolar iken, 2015 yılında sırasıyla 143,84 milyar ABD dolar, 207,21 milyar ABD dolardır. Türkiye’nin genel dış

ticaret dengesine bakıldığında ise, 2000 yılında 26,73 milyar ABD dolar dış ticaret açığı varken 2015 yılında bu açık 63,36 milyar ABD dolara ulaşmıştır. Tabloya bakıldığında anlaşıldığı gibi 2000–2015 yılları arasında Türkiye'nin toplam ihracatı 2008 yılına kadar artan bir seyir izlerken 2008 sonrası bir düşüş yaşamış ancak daha sonra artarak devam etmiştir. Toplam ithalatının da aynı şekilde seyir izlemesinden de anlaşılacağı gibi Türkiye'nin 2008 küresel krizinden etkilenmiş olduğu söylenilebilir.

Yine Tablo 6'ya bakıldığında 2000 yılında Türkiye'nin AB(28)'e toplam ihracatı 15,69 milyar ABD dolar iken bu oran 2015 yılında 64 milyar ABD dolar civarına ulaşmıştır. Türkiye'nin AB(28)'den toplam ithalatı ise 2000 yılında 28,55 milyar ABD dolar iken 2015 yılında 78,67 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Türkiye-AB dış ticaret dengesine bakıldığında ise, 2000 yılında 12,86 milyar ABD dolar olan dış açık düzenli bir seyir izlememiş ancak 2010 yılına kadar azalmalar gözükürken, 2010 yılından sonra Türkiye'nin AB'den olan ithalatının AB'ye olan ihracatından fazla olması sebebiyle ciddi bir artış göstererek -28 milyar ABD dolarını aşmıştır. AB ve ABD arasında oluşturulması planlanan TTIP Bölgesi'nin konuşulduğu 2013'den beri Türkiye'nin AB'ye olan ihracatı ve AB'den olan ithalatı artmış ancak bu artış dış ticaret açığının büyük oranda azalmasına yol açmamıştır. 2015 yılında Türkiye'nin AB'ye ihracatı ve AB'den ithalatı 2014 yılına göre azalmış ve Türkiye-AB dış ticaret dengesi 14,67 milyar ABD dolar açık vermiştir.

2000–2015 dönemi Türkiye ve Türkiye-AB dış ticaret verilerinin yer aldığı Tablo 6 'da Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki AB'nin payı, 2000 yılında % 56,48 milyar ABD dolar iken bu oran 2008 küresel krizi sonrası azalarak devam etmiş ancak TTIP Bölgesi'nin oluşturulmasının konuşulduğu 2013 yılından sonra artarak devam etmiştir. 2015 yılında ise Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki AB'nin payı % 44,49'a ulaşmıştır. Yine aynı dönemler içerisindeki Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki AB'nin payına bakıldığında ise 2000 yılında % 52,39 olan bu oran genellikle azalan seyir izlediği söylenilebilir. 2014 yılında Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki AB'nin payı % 36,66 iken 2015 yılında bu pay % 37,97 olmuştur.

4.2.1.1.2. BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB Dış Ticareti

Tablo 7’de BEC sınıflamasına göre 2000–2015 dönemi Türkiye’nin AB(15) ile olan dış ticaret verileri yer almaktadır. Söz konusu yıllar aralığında Türkiye’nin yatırım mallarında artan oranlı bir ihracatının olmasının yanı sıra AB(15)’den daha yüksek bir oranda artarak devam eden ithalatı dolayısıyla Türkiye’nin dış ticaret dengesinin sürekli açık verdiği görülmektedir. Aynı dönem içerisinde hammadde grubuna bakıldığında ise bu mal grubunda yatırım mallarına oranla Türkiye’nin daha çok ve artan bir şekilde AB(15)’e ihracat ve AB(15)’den ithalat yaptığı gözükmemektedir. Ancak bu dönem içerisinde Türkiye’nin hammadde grubunda, yatırım malları grubundan daha yüksek bir oranda ihracat ve ithalat yapması Türkiye-AB(15) arasındaki dış ticareti geliştirmiş olsa da Türkiye’nin dış ticaret dengesinin daha büyük bir oranda açık vermesine yol açmıştır. Çünkü Türkiye bu dönemde hammadde mallarından ne kadar yüksek oranda ihracat yapmış olsa da ihracatının neredeyse iki katından daha fazlası kadar da AB(15)’den ithalat yapmıştır. Bu da Türkiye’nin hammadde grubunda, yatırım malları grubuna oranla iki katından daha fazla oranda dış ticaret açığı verme sebebinin bir göstergesidir.

Tablo 7: BEC’e Göre Türkiye-AB(15) Dış Ticareti (Milyon ABD \$)

Yıllar	Yatırım (Sermaye) Malları			Hammadde (Aramaları)			Tüketim Malları			Diğerleri			Toplam		
	x	m	Denge	x	m	Denge	x	m	Denge	x	m	Denge	x	m	Denge
2000	686,40	7.238,46	-6.552,06	5.196,40	14.323,06	-9.126,66	8.619,92	4.940,78	3.679,15	7,67	108,01	-100,34	14.510,38	26.610,31	-12099,92
2001	949,02	4.188,69	-3.239,67	5.455,18	10.680,24	-5.225,06	9.019,35	2.243,70	6.775,65	6,42	183,24	-176,82	15.429,97	17.295,87	-1865,90
2002	1.299,65	5.311,33	-4.011,68	5.835,40	14.678,62	-8.843,22	11.306,92	2.995,80	8.311,12	16,57	335,28	-318,71	18.458,53	23.321,04	-4862,50
2003	2.169,36	6.958,78	-4.789,42	7.457,15	19.587,48	-12.130,32	14.814,86	4.841,70	9.973,16	42,76	307,97	-265,21	24.484,14	31.695,94	-7211,80
2004	3.471,42	9.871,90	-6.400,48	10.069,34	24.971,61	-14.902,26	18.948,66	7.181,89	11.766,77	99,62	326,94	-227,32	32.589,04	42.352,35	-9763,30
2005	4.139,38	10.695,40	-6.556,02	10.827,02	26.998,11	-16.171,10	20.803,06	7.462,80	13.340,26	102,95	312,12	-209,16	35.872,41	45.468,44	-9596,03
2006	4.757,81	11.906,28	-7.148,47	14.218,45	30.454,77	-16.236,32	21.898,53	8.085,46	13.813,07	70,99	291,85	-220,85	40.945,78	50.738,37	-9792,58
2007	6.959,02	13.226,84	-6.267,82	18.140,16	35.380,34	-17.240,19	24.855,44	8.864,45	15.990,98	126,78	315,37	-188,58	50.081,39	57.787,01	-7705,62
2008	7.873,34	13.276,48	-5.403,14	19.489,25	39.729,06	-20.239,82	24.268,32	9.404,94	14.863,38	150,87	241,33	-90,45	51.781,77	62.651,82	-10870,05
2009	4.426,31	9.566,95	-5.140,64	12.827,87	29.465,39	-16.637,52	21.947,52	8.714,34	13.233,18	167,13	121,51	45,62	39.368,83	47.868,19	-8499,36
2010	5.076,26	11.914,50	-6.838,24	16.199,37	36.799,18	-20.599,81	23.032,38	11.082,03	11.950,35	54,54	150,23	-95,69	44.362,55	59.945,93	-15583,38
2011	5.905,56	16.604,00	-10.698,43	20.924,27	46.280,78	-25.356,51	25.361,03	12.843,89	12.517,14	56,96	164,78	-107,82	52.247,82	75.893,44	-23645,63
2012	5.283,54	14.661,63	-9.378,09	19.655,90	46.964,12	-27.308,22	24.436,32	11.339,48	13.096,84	48,66	154,68	-106,03	49.424,42	73.119,92	-23695,50
2013	5.846,75	15.950,69	-10.103,94	20.662,18	47.920,21	-27.258,03	25.472,76	12.747,09	12.725,67	43,18	148,58	-105,40	52.024,87	76.766,57	-24741,70
2014	6.333,86	15.018,40	-8.684,53	21.899,27	46.919,21	-25.019,94	28.008,05	11.761,04	16.247,02	53,54	91,29	-37,75	56.294,73	73.789,93	-17495,21
2015	6.410,15	14.497,12	-8.086,97	20.779,82	38.296,66	-17.516,84	25.736,36	12.460,74	13.275,62	79,75	62,81	16,94	53.006,08	65.317,34	-12311,26

x: İhracat m: İthalat

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (BEC Sınıflamasına Göre Dış Ticaret) (www.tuik.gov.tr ; E.T:18.06.2016)

Yine Tablo 7’deki 2000–2015 dönemine bakıldığında tüketim malları grubunda Türkiye’nin AB(15)’e artan oranda ihracatının bulunduğu, AB(15)’den ise yarısından daha az bir oranda ithalat yaptığı görülmektedir. Bunun sonucunda da Türkiye’nin dış ticaret dengesinin tüketim malları grubunda dış ticaret fazlası

verdiği görülmektedir. Bu durumda Türkiye'nin tüketim malları grubunda AB(15)' e oranla bir ticaret üstünlüğü bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8: BEC'e Göre Türkiye-AB(15) Ortalama Dış Ticaretinin Dağılımı (2000–2015 Dönemi; Milyon ABD \$)

	TR'nin Dünya'ya Ort. İhracatı	AB'nin % Payı	TR'nin Dünya'dan Ort. İthalatı	AB'nin % Payı	TR'nin AB'ye Ort. İhracatı	% Payı	TR'nin AB'den Ort. İthalatı	% Payı	TR'nin AB ile Ort. Dış Ticaret Hacmi	% Payı	TR'nin AB ile Ort. Dış Ticaret Dengesi
Yatırım (Sermaye) Mallar	10269,04	43,57	23960,22	47,18	4474,24	11,35	11305,47	21,78	15779,70	17,28	-6831,227
Hammadde (Aramallar)	46523,71	30,85	110061,61	28,93	14352,31	36,40	31840,55	61,33	46192,87	50,57	-17488,24
Tüketim Malları	40283,36	50,97	18390,87	46,55	20533,09	52,07	8560,63	16,49	29093,73	31,85	11972,46
Diğerleri	457,90	15,40	565,05	36,68	70,52	0,18	207,25	0,40	277,77	0,30	-136,72

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

2000–2015 dönemi BEC'e göre ortalama dış ticaret değerleri ve bunların yüzde dağılımları Tablo 8'de yer almaktadır. Bu dönem içerisinde mal grupları incelendiğinde Türkiye'nin, dünyaya gerçekleştirdiği ortalama ihracatın en çok olduğu, 46523,71 milyon ABD dolar ile hammadde malları iken; Türkiye'nin, dünyaya gerçekleştirdiği ortalama ithalatın en çok olduğu mal grubunun ise, 110061,61 milyon ABD doları ile yine hammadde malları olduğu görülmektedir. Ancak bu dönemde Türkiye'nin dünyaya ortalama ihracatı içerisinde AB'ye yapmış olduğu ihracatın payının en yüksek olduğu mal grubu ise, %50,97 ile tüketim mallarıdır. Türkiye'nin dünyadan yapmış olduğu ortalama ithalatın içerisinde AB'nin payının en yüksek olduğu mal grubuna bakıldığında ise, Türkiye'nin %47,18 payla AB'den en çok yatırım malı ithal ettiği görülmektedir.

Tablo 8'e göre Türkiye'nin söz konusu dönemde AB(15)'e yaptığı ortalama ihracatın %11,35'i yatırım mallarından; %36,40'i hammaddelerden; %52,07'i tüketim mallarından ve %0,18 ise diğer mal gruplarından oluşmaktadır. Aynı dönemde yapılan ortalama ithalat ise sırasıyla %21,78; %61,33; %16,49; %0,40'dır. Bir diğer ifade ile Türkiye ile AB(15) arasındaki ticaretin %17,28'i yatırım mallarından; %50,57'si hammaddelerden; %31,85'i tüketim mallarından ve %0,30'u diğer mal gruplarından oluşmaktadır.

BEC sınıflandırma yöntemi kullanılarak Türkiye ile AB(15) arasındaki ticaret ana mal grupları itibariyle yukarıda incelenmiştir. Burada ticaret daha ayrıntılı olarak analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla SITC sınıflandırma yöntemi kullanılacaktır.

Tablo 9 : SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB(15) Dış Ticareti

Yıllar	Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri (0)		İçki ve Tütün (1)		Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Hammaddeler (2)		Mineral Yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler (3)		Hayvansal, Bitkisel, Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar (4)		Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri (5)		Başka Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar (6)		Makinalar ve Ulaştırma Araçları (7)		Çeşitli Mamül Eşya (8)		SITC'de Sınıflandırılmamış Eşyalar (televiziyon, el olmaları, paralar, parasal tabanlı altınlar) (9)		Yıl Toplamı	
	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III	X	III
2000	1.461.06	348.47	169.95	25.13	400.12	959.38	1.38.90	837.47	16.04	88.20	353.63	4.688.60	3.899.58	3.941.00	3.083.40	13.996.88	5.217.00	2.003.36	0.00	10.82	14.510.38	28.610.31
2001	1.441.21	222.03	115.11	24.50	371.57	773.26	203.32	207.11	98.10	49.86	391.56	3.967.76	4.168.68	3.219.62	3.940.28	8.037.92	5.374.34	1.497.63	6.06	280.72	16.118.23	18.280.41
2002	1.461.06	323.78	159.43	36.32	415.31	1.229.00	200.39	274.53	33.28	65.03	379.93	4.665.07	3.987.04	3.919.29	4.895.89	9.854.64	6.266.64	1.679.67	7.98	164.58	17.748.69	22.037.95
2003	1.689.18	431.80	144.98	56.72	489.11	1.581.55	212.61	446.20	109.66	74.86	453.68	5.995.35	5.168.14	4.991.36	7.221.73	13.696.47	8.087.39	2.015.71	10.37	513.45	23.585.87	28.804.46
2004	2.284.35	465.71	152.60	97.56	630.69	1.600.67	344.50	516.61	67.24	65.22	681.84	7.906.34	6.724.88	6.332.17	11.096.41	19.854.54	9.372.73	2.579.37	31.67	315.26	31.386.42	38.827.46
2005	3.114.00	531.99	243.43	128.42	996.21	1.980.28	494.29	700.08	203.11	84.22	765.20	9.626.09	7.980.44	7.592.49	12.739.39	21.817.51	10.487.98	3.124.67	49.36	105.70	35.672.41	45.468.44
2006	2.879.04	617.18	261.71	137.05	919.34	2.466.37	1.080.41	1.068.59	94.77	37.17	1.042.65	10.389.12	8.529.83	8.415.73	15.163.45	23.846.30	10.871.57	3.457.56	103.21	161.30	40.945.78	50.738.37
2007	3.210.24	759.03	214.79	139.84	1.121.66	3.177.71	1.169.34	985.23	46.20	46.25	1.175.33	11.951.03	10.496.28	9.854.88	19.504.49	26.705.36	12.787.89	3.967.79	356.07	181.87	50.081.39	57.787.01
2008	3.281.05	904.65	261.86	168.23	1.036.19	3.919.94	1.652.76	2.210.43	33.66	45.53	1.508.61	13.229.66	10.720.30	10.854.55	20.568.33	26.816.40	12.536.22	4.375.93	182.79	126.52	51.781.77	62.851.92
2009	3.033.03	831.56	242.36	198.00	947.28	2.864.05	722.17	1.522.95	27.22	27.59	1.155.90	10.800.22	7.625.80	7.901.88	15.013.82	20.449.00	10.701.03	3.189.75	200.73	85.17	39.368.93	47.888.19
2010	3.359.22	944.65	236.01	188.22	997.12	4.443.72	648.80	2.331.48	38.04	44.88	1.624.77	12.886.62	9.177.41	9.630.99	16.399.41	23.767.34	11.710.27	3.610.09	211.50	96.36	44.362.55	59.945.93
2011	3.726.98	1.513.93	190.35	246.75	1.213.28	4.852.38	1.183.09	4.329.74	21.17	53.71	1.856.22	14.666.56	11.999.64	11.627.03	18.769.88	33.122.29	12.950.39	4.526.32	336.82	352.74	52.247.82	75.893.44
2012	3.619.03	1.535.61	153.62	277.36	1.056.63	5.349.39	1.487.21	6.384.39	24.82	40.06	1.990.48	13.942.51	9.944.13	11.317.36	17.979.71	29.389.54	12.521.28	4.262.68	647.50	621.03	49.424.42	73.119.92
2013	3.851.19	1.328.97	175.62	313.72	1.111.27	4.734.10	1.675.27	5.599.42	122.39	55.71	1.972.00	14.950.54	11.011.80	12.191.25	18.989.75	32.296.75	13.016.06	4.720.12	99.92	695.98	52.024.67	76.765.57
2014	4.411.25	1.270.65	231.01	396.56	1.260.73	4.615.28	1.276.05	5.233.12	17.02	51.41	2.283.20	15.151.81	11.434.63	11.813.09	21.275.16	30.026.28	13.334.07	4.560.05	225.61	711.69	56.294.73	73.789.93
2015	4.528.47	1.380.23	165.58	327.42	1.024.53	3.154.01	1.037.90	2.673.02	16.70	46.27	2.068.69	13.147.31	10.237.68	10.205.27	20.389.41	29.840.38	12.170.77	4.087.79	1.366.35	466.61	53.006.08	65.317.34
Ortalama	2.959.45	838.70	194.71	169.86	836.84	2.978.84	846.06	2.729.65	59.90	54.69	1.228.87	10.506.22	8.255.94	8.361.10	14.192.16	22.832.48	10.500.48	3.354.78	239.62	2.99.99	39.297.51	51.619.22

X: Türkiye'nin İhracatı
III: Türkiye'nin İthalatı
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.gov.tr; E.T. 25.06.2016)

4.2.1.1.3. SITC–3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-AB Dış Ticareti

Tablo 9’da 2000–2015 dönemi ihracat ve ithalat verileri SITC-3’e göre tablolatırılmıştır. Bu dönem arasındaki ihracat ve ithalat verilerini kapsayan SITC–3 tablosuna göre; 0 (Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri) numaralı mal grubunda ihracat ortalaması 2.959,45 iken aynı mal grubundaki ithalat ortalaması 838,70’dir. Tablo 9’a göre en düşük ortalama ihracat oranına sahip olan 1 (İçki ve Tütün) numaralı mal grubunda ortalama 194,71 kadar ihracat yapılmışken yine en düşük ithalat ortalamalarından birine sahip olan bu mal grubunda ortalama 169,86 ithalat yapılmıştır.

Verilen dönem içerisindeki verileri kapsayan Tablo 9’daki ortalama ihracat ve ithalat verileri incelendiğinde; Türkiye’nin, AB(15) ile gerçekleştirdiği ortalama ihracat ve ithalatın en çok yapıldığı mal grubu 7 (Makinalar ve Ulaştırma Araçları) numaralı mal grubudur. Bu mal grubundan sonra Türkiye’nin, AB(15) ile ortalama ihracatın en fazla yapıldığı mal grubu 8 (Çeşitli Mamul Eşya) iken en düşük ortalama ihracatın yapıldığı mal grubu 1 (İçki ve Tütün)’dir. Aynı dönem içerisinde Türkiye’nin, AB(15) ile gerçekleştirdiği ortalama ithalatın en çok yapıldığı 7 numaralı mal grubundan sonra ortalama ithalatının en çok olduğu mal grubu ise 6 (Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar)’dır.

4.2.1.2. Türkiye-ABD Dış Ticaretinin Analizi

Türkiye’nin henüz Avrupa Birliği’ne tam üye olmamış olması, AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP Anlaşması’nın dışında kalması ve ortaklık dışındaki üçüncü ülkelerden biri olarak Türkiye’nin çeşitli kurallara maruz kalması söz konusudur. Ayrıca Türkiye’nin Avrupa birliğine henüz tam üye olmamasına rağmen 1996 yılında Türkiye-AB arasında gerçekleştirilmiş olan gümrük birliği, TTIP’in gerçekleşmesiyle Türkiye’ye dezavantaj yaratacaktır. Çünkü bu gümrük birliği ile Türkiye’nin ABD gibi diğer ülkelerle yapmış olduğu STA’lardan AB üyeleri aynı şekilde faydalanacak hatta Türkiye gibi o pazarlara erişim imkânı sağlayacakken, Türkiye AB’nin ABD ile yapması düşünülen STA’dan faydalanamayacaktır. Yani AB ve ABD arasında bir ticaret anlaşması gerçekleşirse gümrük birliği gereği ABD, Türkiye pazarına gümrüksüz erişim

sağlarken Türkiye, AB'ye üye olmadığı için ABD pazarına, ABD'nin belirlediği gümrük vergisi üzerinden pazara erişim sağlayacaktır. Böylece, Türk mallarının ABD pazarındaki payının azalmasına yol açarken Türkiye'ye gümrüksüz giren ABD mallarının ülkemizde pazar payı artacağı beklenmektedir. Bu yüzden Türkiye ile ABD arasındaki mevcut ticaret dengesinin olumsuz etkileneceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin, AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi planlanan TTIP 'den olumsuz etkilenmemesi için ABD ile bir STA imzalamalı ya da gerçekleşmesi düşünülen TTIP'e katılmalıdır (Sandalcılar ve Palyoş, 2016, s.769).

4.2.1.2.1. Toplam Dış Ticaret Verileri

Tablo 10'da Türkiye-ABD mevcut dış ticaret dengesi ele alınarak Türkiye'nin dış ticaretinin nasıl etkilenebileceği verilerle incelenmiştir.

Tablo 10: Türkiye ve Türkiye-ABD Dış Ticaret Verileri (Milyar ABD \$)

Yıllar	Türkiye'nin Toplam İhracatı	Türkiye'nin Toplam İthalatı	Genel Dış Ticaret Dengesi	Türkiye'nin ABD'ye Toplam İhracatı	Türkiye'nin ABD'den Toplam İthalatı	Türkiye-ABD Dış Ticaret Dengesi	Türkiye'nin Toplam İhracatı İçindeki ABD'nin % Payı	Türkiye'nin Toplam İthalatı İçindeki ABD'nin % Payı
2000	27,77	54,50	-26,73	3,14	3,91	-0,78	11,29	7,18
2001	31,33	41,40	-10,06	3,13	3,26	-0,14	9,98	7,88
2002	36,06	51,55	-15,49	3,36	3,10	0,26	9,31	6,01
2003	47,25	69,34	-22,09	3,75	3,50	0,26	7,94	5,04
2004	63,17	97,54	-34,37	4,86	4,75	0,11	7,69	4,86
2005	73,48	116,77	-43,30	4,91	5,38	-0,46	6,68	4,60
2006	85,53	139,58	-54,04	5,06	6,26	-1,20	5,92	4,49
2007	107,27	170,06	-62,79	4,17	8,17	-4,00	3,89	4,80
2008	132,03	201,96	-69,94	4,30	11,98	-7,68	3,26	5,93
2009	102,14	140,93	-38,79	3,24	8,58	-5,34	3,17	6,09
2010	113,88	185,54	-71,66	3,76	12,32	-8,56	3,30	6,64
2011	134,91	240,84	-105,93	4,58	16,03	-11,45	3,40	6,66
2012	152,46	236,55	-84,08	5,60	14,13	-8,53	3,68	5,97
2013	151,80	251,66	-99,86	5,64	12,60	-6,96	3,72	5,01
2014	157,61	242,18	-84,57	6,34	12,73	-6,39	4,02	5,26
2015	143,84	207,21	-63,36	6,40	11,13	-4,73	4,45	5,37

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı (www.tuik.gov.tr; E.T:16.06.2016)

Tablo 10'da, 2000–2015 dönemi Türkiye ve Türkiye-ABD dış ticaret verileri yer almaktadır. 2000 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 27,77 milyar ABD dolar iken Türkiye'nin ABD'ye toplam ihracatı 3,14 milyon ABD dolar olup aynı yıl Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki ABD'nin payı % 11,29 dur. 2000 yılından 2008 yılına kadar artan bir seyir izleyen Türkiye'nin toplam ihracatı 2008 yılında 132,03 milyar ABD dolara ulaşmıştır. Ancak 2008 yılında gerçekleşen krizden olsa gerek 2009 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 102,14

milyar ABD dolarına düşmüştür. Dolayısıyla Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı da 2009 yılında azalmış ancak sonraki yıllarda artarak devam etmiştir. Ayrıca tabloda verilen dönem aralığı incelendiğinde Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki ABD'nin payı 2009 yılında en düşük seviyeye ulaşmış ve % 3,17 olmuştur. Ancak sonraki yıllarda Türkiye'nin toplam ihracatı içerisindeki ABD'nin payı artan seyir izleyerek 2015 yılında % 4,45 olmuştur.

2000–2015 dönemine bakıldığında 2000 yılında Türkiye'nin toplam ithalatı 54,50 milyar ABD doları iken 2015 yılında 207,21 milyar ABD dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin ABD'den toplam ithalatına bakıldığında ise 2000 yılında 3,91 milyar ABD doları iken Türkiye'nin ABD'den olan ithalatı yıllar itibarıyla artmış ve 2015 yılında 11,13 milyar ABD doları olmuştur. Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki ABD'nin payı 2000 yılında % 7,18 iken 2015 yılında bu pay % 5,37'ye düşmüştür.

4.2.1.2.2. BEC Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti

Tablo 11'de BEC sınıflamasına göre 2000–2015 dönemi Türkiye'nin ABD ile olan dış ticaret verileri yer almaktadır. Söz konusu yıllar aralığında Türkiye'nin yatırım mallarında bazı yıllar haricinde artan oranlı bir ihracatının olmasının yanında bu mal grubundaki ithalatının ihracatından kat kat fazla olması dolayısıyla dış ticaret dengesi çok büyük oranda açık vermiştir. Bu dönem içerisindeki yatırım malları grubundaki dış ticaret dengesine bakıldığında ilk yıllarda ithalatın ihracattan çok yüksek oranda yapılmaması sebebiyle dış ticaret açığı oranı çok büyük değildir. Hatta 2004 yılında yatırım malları grubunda Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı ABD'den olan ithalatını karşılamış ve dış ticaret dengesi ne açık ne de fazla vermiş, 0'a eşit olmuştur. Aynı dönem içerisinde hammadde grubuna bakıldığında ise bu mal grubunda yatırım mallarına oranla Türkiye'nin daha çok ve artan bir şekilde ABD'ye ihracat ve ABD'den ithalat yaptığı gözükmektedir. Ancak bu dönem içerisinde Türkiye'nin hammadde grubunda, yatırım malları grubundan daha yüksek bir oranda ihracat ve ithalat yapması Türkiye ve ABD arasındaki dış ticareti geliştirmiş olsa da Türkiye'nin dış ticaret dengesinin daha büyük bir oranda açık vermesine yol açmıştır. Çünkü Türkiye bu dönemde hammadde mallarından ne kadar yüksek oranda ihracat

yapmış olsa da ihracatından daha fazlası kadar ABD’den ithalat yapmıştır. Bu da Türkiye’nin hammadde grubunda, yatırım malları grubundan daha fazla oranda dış ticaret açığı verme sebebinin bir göstergesidir.

Tablo 11: BEC 'e Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti (Milyon ABD Doları)

Yıllar	Yatırım (Sermaye) Malları			Hammadde (Aramalları)			Tüketim Malları			Diğerleri			Toplam		
	x	m	Denge	x	m	Denge	x	m	Denge	x	m	Denge	x	m	Denge
2000	344,02	1.222,89	-878,87	1.073,34	2.375,33	-1.301,99	1.715,47	269,20	1.446,27	2,33	43,61	-41,27	3.135,16	3.911,02	-775,86
2001	386,67	635,77	-249,10	1.053,40	2.262,45	-1.209,05	1.680,70	254,75	1.425,95	5,00	108,33	-103,33	3.125,77	3.261,30	-135,53
2002	95,03	535,19	-440,16	1.206,27	2.149,63	-943,36	2.046,57	301,88	1.744,69	8,26	112,40	-104,14	3.356,13	3.099,10	257,03
2003	262,60	516,96	-254,36	1.254,17	2.517,14	-1.262,97	2.232,18	385,78	1.846,41	2,60	75,90	-73,30	3.751,55	3.495,77	255,78
2004	210,33	210,33	0,00	2.303,44	2.941,38	-637,94	2.340,09	483,01	1.857,07	6,18	36,41	-30,23	4.860,04	4.745,19	114,85
2005	146,09	964,73	-818,64	2.280,70	3.658,50	-1.377,81	2.471,39	570,76	1.900,63	12,54	181,56	-169,02	4.910,72	5.375,55	-464,83
2006	183,07	1.445,25	-1.262,18	2.728,24	4.116,42	-1.388,18	2.003,37	638,56	1.364,81	146,17	60,64	85,53	5.060,85	6.260,87	-1.200,02
2007	158,34	1.343,31	-1.184,97	2.165,88	6.035,97	-3.870,10	1.827,01	727,02	1.099,99	19,46	59,77	-40,31	4.170,69	8.166,07	-3.995,38
2008	208,77	1.997,08	-1.788,31	2.497,20	8.873,52	-6.376,32	1.574,82	980,15	594,67	19,15	125,18	-106,03	4.299,94	11.975,93	-7.675,99
2009	173,72	1.468,69	-1.294,97	1.593,61	5.848,17	-4.254,56	1.449,98	963,55	486,43	23,29	295,33	-272,04	3.240,60	8.575,74	-5.335,14
2010	181,01	3.229,31	-3.048,31	1.965,76	7.921,38	-5.955,62	1.598,41	935,37	663,04	17,74	232,69	-214,95	3.762,92	12.318,75	-8.555,83
2011	179,58	3.572,47	-3.392,90	2.546,21	11.055,16	-8.508,95	1.801,98	1.098,23	703,75	56,26	308,26	-252,00	4.584,03	16.034,12	-11.450,09
2012	310,76	2.929,19	-2.618,43	3.189,65	9.475,67	-6.286,01	2.050,25	1.059,40	990,85	53,57	666,29	-612,72	5.604,23	14.130,55	-8.526,32
2013	367,61	2.116,35	-1.748,74	3.161,05	9.053,75	-5.892,70	2.023,83	1.179,13	844,70	87,75	246,94	-159,19	5.640,25	12.596,17	-6.955,92
2014	402,27	2.740,97	-2.338,70	4.117,70	8.419,24	-4.301,54	1.781,64	1.376,05	405,59	40,23	191,30	-151,07	6.341,84	12.727,56	-6.385,72
2015	412,47	2.923,99	-2.511,52	3.805,14	6.789,18	-2.984,04	2.123,36	1.209,38	913,98	54,93	205,42	-150,49	6.395,90	11.127,97	-4.732,07

x: İhracat

m: İthalat

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (BEC Sınıflamasına Göre Dış Ticaret) (www.tuik.gov.tr, E.T:18.06.2016)

Yine Tablo 11’deki 2000–2015 dönemine baktığımızda tüketim malları grubunda Türkiye’nin ABD’ye 2007, 2008 ve 2014 yılları haricinde artan oranda ihracatının bulunduğu, ABD’den ise daha az ancak artan bir oranda ithalat yaptığı görülmektedir. Bunun sonucunda da Türkiye’nin dış ticaret dengesinin tüketim malları grubunda ilk yıllarda çok yüksek oranda olan dış ticaret fazlasının 2007 yılından sonra azaldığı ancak hala bu mal grubunda dış ticaret fazlası verildiği görülmektedir. Bu durumda Türkiye’nin tüketim malları grubunda ABD’ye oranla bir ticaret üstünlüğü bulunduğu anlaşılmaktadır.

2000–2015 dönemini gösteren Tablo 11’e göre Türkiye’nin ABD’ye olan ihracatının az olduğu ancak yine de 2006 yılı haricinde artarak devam ettiği söylenilebilir. Aynı dönem içerisinde diğer mal gruplarının dış ticaret dengesine bakıldığında Türkiye’nin ilk dönemler sahip olduğu dış açığının 2006 yılında dış ticaret fazlasına dönüştüğü ancak sonraki yıllarda yeniden dış ticaret açığı vermeye başladığı tablodan çıkartılacak sonuçlar arasındadır.

Tablo 12: BEC'e Göre Türkiye-ABD Ortalama Dış Ticaretinin Dağılımı (2000–2015 Dönemi; Milyon ABD \$)

	TR'nin Dünya'ya Ort. İhracatı	ABD'nin % Payı	TR'nin Dünya'dan Ort. İthalatı	ABD'nin % Payı	TR'nin ABD'ye Ort. İhracatı	% Payı	TR'nin AB'den Ort. İthalatı	% Payı	TR'nin AB İle Ort. Dış Ticaret Hacmi	% Payı	TR'nin AB İle Ort. Dış Ticaret Dengesi
Yatırım (Sermaye) Malları	10269,04	2,45	23960,22	7,27	251,39	5,57	1740,78	20,37	1992,17	15,25	-1489,38
Hammaddeler (Aramaları)	46523,71	4,96	110061,61	5,31	2308,86	51,14	5843,31	68,38	8152,17	62,42	-3534,45
Tüketim Malları	40283,36	4,77	18390,87	4,22	1920,06	42,53	777,01	9,09	2697,08	20,65	1143,052
Diğerleri	457,90	7,58	565,05	32,63	34,72	0,77	184,38	2,16	219,09	1,68	-149,66

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen verilerle hesaplanmıştır.

2000–2015 dönemi BEC'e göre ortalama dış ticaret değerleri ve bunların yüzde dağılımları Tablo 12'de yer almaktadır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere; verilen dönem içerisinde Türkiye'nin ortalama ihracatı ve ithalatı içerisinde ABD payının en yüksek olduğu mal grubu sırasıyla; % 7,58 ve % 32,63 ile "Diğerleri" mal grubuna aittir. Ancak Türkiye'nin, dünyaya ortalama ihracatının ve dünyadan ortalama ithalatının en az gerçekleştiği mal grubu da "Diğerleri" mal grubudur.

Tablo 12'ye göre Türkiye'nin söz konusu dönemde ABD'ye yaptığı ortalama ihracatın %5,57'si yatırım mallarından; % 51,14'ü hammaddelerden; % 42,53'ü tüketim mallarından ve % 0,77 ise diğer mal gruplarından oluşmaktadır. Aynı dönemde yapılan ortalama ithalat ise sırasıyla % 20,37; % 68,38; % 9,09 ; % 2,16'dır. Bir diğer ifade ile Türkiye ile ABD arasındaki ticaretin % 15,25'i yatırım mallarından; % 62,42'si hammaddelerden; % 20,65'i tüketim mallarından ve % 1,68'i diğer mal gruplarından oluşmaktadır.

4.2.1.2.3. SITC–3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti

Tablo 13'de 2000–2015 dönemi ihracat ve ithalat verileri SITC–3 1 basamaklı mal grupları tablolandırılmıştır. Bu tabloya göre; Türkiye-ABD dış ticareti içerisinde en yüksek ortalama ihracatın gerçekleştirildiği 6 (Başlıca Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar) numaralı mal grubunda ortalama 1736,41 milyar ABD doları kadar ihracat gerçekleştirilmiştir. Aynı dönem içerisinde en az ihracatın gerçekleştirildiği mal grubu ise ortalama 27,63 ihracat oranı ile 4 (Hayvansal, Bitkisel, Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar)'dür.

Tablo 13 : SITC-3 Mal Sınıflandırmasına Göre Türkiye-ABD Dış Ticareti

Yıllar	Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri (0)		İçki ve Tütün (1)		Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Hammaddeler (2)		Mineral Yağlar ve Alkali Ürünler (3)		Hayvansal, Bitkisel, Katı ve Sıvı Yağlar, Mumlar (4)		Başka Yente Belirtilmeyen Kimya Sanayi ve Buna Bağlı Sanayi Ürünleri (5)		Başka Sınıflara Ayrılan İşlenmiş Mallar (6)		Makinalar ve Ulaştırma Araçları (7)		Çeşitli Mamül Eşya (8)		SITC'de Sınıflandırılmaması Esas Olmayan, parasal tabanlı altınlar (9)		Yıl Toplamı	
	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m	X	m
2000	96,94	256,66	102,98	224,69	52,95	404,65	53,02	156,86	12,88	94,83	65,61	527,84	911,64	258,64	503,41	1620,01	1335,34	340,89	0,00	24,95	3135,16	3911,02
2001	103,13	178,68	143,51	181,52	45,65	402,28	59,98	74,33	19,53	91,23	62,04	480,16	822,07	179,82	561,75	1288,17	1306,79	311,56	1,02	83,54	3125,77	3261,30
2002	113,34	184,20	108,12	101,15	35,14	583,40	132,40	94,54	10,88	133,70	53,31	488,53	1098,46	180,85	293,14	936,18	1543,88	288,27	2,46	103,83	3356,13	3099,10
2003	135,80	331,03	101,52	84,55	39,28	763,66	124,17	127,20	40,95	134,96	76,47	659,49	1105,05	201,64	491,66	796,66	1635,33	333,47	1,34	73,11	3751,55	3495,77
2004	146,84	277,38	145,34	38,07	46,50	897,45	125,44	148,62	29,61	103,54	80,82	910,96	2118,69	246,58	595,82	1646,34	1638,06	423,64	2,93	52,62	4880,04	4745,19
2005	159,91	184,20	165,44	36,89	59,86	1207,46	517,30	297,16	50,60	132,16	99,17	1031,60	1877,1	363,41	907,75	1505,94	1433,57	557,75	9,40	59,88	4910,72	5375,55
2006	199,69	158,94	140,74	37,82	89,95	1655,71	383,38	276,29	41,60	137,85	115,71	1111,35	2154,57	383,63	772,48	1861,50	1168,41	561,01	6,32	86,76	5080,85	6260,87
2007	220,88	362,83	173,36	33,35	86,68	2262,91	316,87	339,41	39,37	175,57	104,57	1523,18	1544,95	542,27	885,53	1950,70	983,02	637,46	13,46	75,36	4700,69	5166,07
2008	252,37	891,61	96,36	42,21	89,23	3852,64	422,46	1431,94	13,39	220,24	144,88	1801,16	1864,35	655,39	770,03	2674,63	628,59	707,56	16,20	148,57	4299,94	11975,93
2009	232,51	440,69	185,83	37,67	52,60	2109,19	114,33	739,64	26,27	152,42	135,67	1398,94	1001,82	516,71	1044,95	2246,81	431,39	628,16	15,12	305,51	3240,60	8575,74
2010	283,47	596,90	113,33	36,41	94,40	3196,15	193,40	823,12	12,74	143,26	147,65	1635,24	1347,35	741,03	1063,48	4221,13	492,52	706,14	14,58	279,38	3782,92	12318,75
2011	318,68	897,77	110,31	53,01	130,75	4814,65	150,61	1499,81	5,68	156,22	165,51	2189,48	1801,84	839,06	1351,13	4464,28	500,85	810,00	48,67	509,83	4584,03	16034,12
2012	345,80	546,90	169,13	66,59	108,97	4238,39	162,93	1549,88	19,01	128,31	218,53	1912,57	2172,20	777,85	1763,92	3634,64	586,17	792,68	13,57	582,74	5694,23	14130,55
2013	381,70	861,50	151,53	67,06	131,08	3998,36	149,83	1148,15	93,83	76,63	211,77	1914,42	2170,13	895,53	1674,13	2781,69	636,73	873,83	41,11	375,40	5640,25	12986,17
2014	461,66	623,81	193,37	71,39	152,18	3179,58	101,33	1074,46	15,65	70,37	208,09	2015,80	2988,79	863,32	1518,36	3610,39	690,59	928,86	11,80	289,58	6341,84	12727,56
2015	484,84	399,02	152,42	67,36	128,00	2391,00	48,12	688,73	10,76	29,23	225,54	1737,36	2747,94	829,16	1796,90	3354,88	773,94	821,76	27,44	229,48	6395,90	11127,97
Ortalama	245,44	485,38	140,96	73,21	84,08	2222,59	150,97	654,38	27,63	124,53	132,21	1314,26	1736,41	529,68	954,28	2444,00	988,95	607,69	14,09	205,60	4515,04	8612,60

X: Türkiye'nin İhracatı m: Türkiye'nin İthalatı
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu(www.tuik.gov.tr, E.12306.2016)

Verilen dönem içerisindeki verileri kapsayan Tablo 13'deki ortalama ithalat verileri incelendiğinde; Türkiye'nin, AB(15) ile gerçekleştirdiği ortalama ithalatın 2444,00 milyar ABD dolar ile en çok yapıldığı mal grubu 7 (Makinalar ve Ulaştırma Araçları) numaralı mal grubudur. Yine aynı tabloya göre ortalama ithalatın en az gerçekleştirildiği mal grubu ise 73,21 oranı ile 1 (İçki ve Tütün) numaralı mal grubudur.

4.2.2. TTIP'in Türkiye'ye Olası Etkilerinin AKÜ İndeksi İle Analizi

4.2.2.1. Amaç

Bu bölümde AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP bölgesinin oluşturulması halinde, Türkiye'nin ABD pazarında sahip olduğu rekabet gücü analiz edilip, Türkiye'nin ABD'ye karşı avantajlı veya dezavantajlı konumda olduğu mal grupları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bu tespit sonucunda, TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin ABD'ye karşı avantajlı olduğu mal grubunda dezavantajlı konuma gelebileceği tahmin edilebilir. Ancak daha önceki bölümde de bahsedildiği gibi Türkiye'nin, TTIP'e taraf olması durumunda veya ABD ile bir serbest ticaret imzalaması sonucunda ise dezavantajlı olduğu mal grubunda avantajlı konuma gelebileceği veya avantajlı olduğu mal grubunda daha yüksek bir avantaj elde edebileceği gibi öngörüler elde edilebilir.

Belirtmek gerekir ki bu bölümde Türkiye'nin yalnızca ABD pazarında sahip olduğu rekabet gücü analiz edilecektir. Çünkü daha önce bahsedildiği gibi AB ve ABD arasında bir TTIP Bölgesi oluşturulması halinde, Türkiye'nin AB ile 1996 yılında gerçekleştirmiş olduğu gümrük birliği sayesinde AB pazarında Türkiye payının çok etkilenmeyeceği söylenilebilir. Ancak Türkiye'nin AB ile arasında gümrük birliğinin olması, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmamış olması ve Türkiye'nin ABD ile arasında herhangi bir STA'nın olmaması dolayısıyla AB-ABD arasında TTIP bölgesinin gerçekleştirilmesi halinde ABD Türkiye pazarına vergisiz erişebilirken Türkiye ABD pazarında ABD'nin belirlemiş olduğu gümrük vergisi üzerinden erişim sağlayacaktır. Böylece TTIP'in oluşması sonucunda

ABD'nin Türkiye'deki pazar payının artacağı, Türkiye'nin ABD pazarındaki pazarının azalabileceği tahmin edilmektedir.

4.2.2.2.Yöntem

Ülkeler arasındaki rekabet seviyelerini ölçmek ve bu seviyeler üzerinden karşılaştırmalar yapmak için birçok indeks mevcuttur. Bu indekslerden biri olan, ülkelerin rekabet gücünü yani karşılaştırmalı üstünlüğünü ölçmeye yarayan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) Yaklaşımıdır.

Bir ülkenin mal ya da sektör bazında ihracat yapısının ülkenin karşılaştırmalı üstünlüklerini, ithalat yapısının ise karşılaştırmalı dezavantajlarını yansıttığı AKÜ yaklaşımına göre; bir malın ticaret dengesinin pozitif olması durumunda o ülkenin o malın/sektörün ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe, tersi durumda ise karşılaştırmalı dezavantaja (rekabet gücünden yoksunluğa) sahip olduğu söylenebilir (Bekmez, 2008, s.17).

Karşılaştırmalı üstünlükleri ampirik literatüre kazandıran ilk araştırmacı, Liesner (1958)' dir (Liesner, 1958, s. 302–316). İngiltere'nin Avrupa Ortak Pazarı (AET) karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sektörleri belirlemek amacıyla Liesner (1958), aşağıdaki basit RCA (Revealed Comparative Advantage) ölçüsünü kullanmıştır:

$$RCA = X_{ij} / X_{nj}$$

X= ihracat, i= ülke, j= mal (veya sektör), n= ülkeler grubu (örneğin AB), X_{ij} = i ülkesinin j malı ihracatı, X_{nj} = n ülkesinin/ülkeler grubunun j malı ihracatı (Utkulu, İmer, 2008, s.29).

Bu Liesner tarafından kullanılan RCA yaklaşımı Balassa (1965) tarafından geliştirilmiştir. Balassa, gözlemlenebilir ya da gözlemlenmiş ticari ilişkileri temel alıp ölçülen karşılaştırmalı üstünlüğü “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ)” olarak adlandırmıştır (Altay, 2008, s.224–225). Bu AKÜ indeksi literatürde Balassa indeksi olarak da bilinmektedir.

Ülkelerin mevcut ticaret verilerinden yararlanılarak karşılaştırmalı üstünlüğünü gösteren Balassa indeksi, ülkeler arasındaki karşılaştırmalı üstünlüğün nedenine inmeden, görünen bir avantaj farkı olup olmadığını açıklamayı amaçlamaktadır (Seymen, 2009, s.237).

Balassa söz konusu indeksi şu şekilde formüle etmiştir:

$$BI_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{wj}}{X_i/X_w}$$

Denklemden;

BI_{ij} i ülkesinin j mal grubundaki AKÜ indeksini,

X_{ij} i ülkesinin j mal grubundaki ihracatını

X_{wj} j mal grubundan dünya ihracatını,

X_i i ülkesinin toplam ihracatını,

X_w Toplam dünya ihracatını ifade etmektedir.

Balassa indeks değerinin birden büyük olması ($BI > 1$) ülkenin ilgili malda açıklanmış karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sonucuna varılmaktadır (Batra, Khan, 2005, s.4). İndeks değerinin birden küçük olması ($BI < 1$) ise ilgili malda ülkenin açıklanmış karşılaştırmalı dezavantajı olduğunu göstermektedir (Hinloopen, Marrewijk, 2000, s.1). İndeks değerinin bire eşit olması ($BI=1$) ülkenin söz konusu ürünlerdeki uzmanlaşma seviyesinin, dünyanın uzmanlaşmasıyla aynı olması anlamına gelir (Erkan, 2012, s.199).

Balassa (1965)'in geliştirmiş olduğu Balassa İndeksi (BI) ,bir ülkenin bir mal ya da sektördeki ihracatının toplam ihracatı içindeki payını diğer ülkelerinkine karşılaştırmaktadır. Dolayısıyla Balassa İndeksi sadece ihracatı kapsadığı için basit ve karşılaştırmalı üstünlükleri ölçmek açısından yetersiz bulunmuştur. Bu yüzden Balassa (1965) tarafından ortaya atılan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yöntemine Vollrath (1991) tarafından görece ithalat avantajının dâhil edilerek formüle edilmiştir.

Vollrath (1991), Balassa'nın indeksini geliştirmiş ve literatüre yeni indeksler kazandırmıştır ve bu indeksler (Vollrath, 1991, s. 265–279) rekabet gücü ile ilgili araştırmaların uygulama kısımlarında en çok kabul gören yöntemlerdir. Bunlar : “ nispi ticaret avantajı (Relative Trade Advantage- RTA)”, Balassa indeksine eşit olan “nispi ihracat avantajı (Relative Export Advantage- REXA)” , “nispi ithalat avantajı (Relative İmport Advantage RMA)” ile

“açıklanmış rekabet avantajı (The Revealed Competitiveness-RC)”dır (Vollrath, 1991, s.265–279; Utkulu, 2008, s.30; Çakmak, 2005, s. 69–70). Vollrath’ın önerdiği bu üç alternatif ölçünün pozitif değerleri (>1) bir açıklanmış karşılaştırmalı/rekabetçi avantajı ifade ederken; negatif değerleri (<1) ise bir açıklanmış karşılaştırmalı/rekabetçi dezavantajı belirtmektedir (Utkulu, 2005, s.15).

Söz konusu formüller şunlardır:

$$RXA_{ij} = (X_{ij}/X_{it}) / (X_{nj}/X_{nt})$$

$$RMA_{ij} = (M_{ij}/M_{it}) / (M_{nj}/M_{nt})$$

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}$$

$$RC_{ij} = \ln(RXA_{ij}) - \ln(RMA_{ij})$$

Denklemlerde;

RXA_{ij} = j ülkesinin i malında nispi ihracat avantaj indeksini,

RMA_{ij} = j ülkesinin i malında nispi ithalat avantaj indeksini,

RTA_{ij} = j ülkesinin i malında nispi ticaret avantaj indeksini,

RC_{ij} = j ülkesinin i malında nispi rekabet üstünlüğü indeksini

ifade etmektedir (Çakmak, 2005, s.70).

Aşağıda formüle edilen indeks literatürde geliştirilmiş ve yaygın olarak kullanılan AKÜ’yü ölçmeye yarayan bir endekstir. Bu çalışmada da analizler bu denklem yardımıyla yapılacaktır (Sandalcılar, 2011, s.223).

$$AKÜ_{ij} = \ln \left[\frac{X_{ij}/\sum X_{ij}}{M_{ij}/\sum M_{ij}} \right]$$

Denklemden;

$AKÜ_{ij}$ = j ülkesinin i mal grubunda Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük indeksini,

X_{ij} = j ülkesinin i mal grubunda yaptığı ihracatını,

$\sum X_{ij}$ = j ülkesinin i mal grubunda yaptığı toplam ihracatı

M_{ij} = j ülkesinin i mal grubunda yaptığı ithalatı

$\sum M_{ij}$ = j ülkesinin i mal grubunda yaptığı toplam ithalatı

İfade etmektedir.

AKÜ indeksi ne kadar büyükse (küçükse), ülkenin o mal grubundaki ticaret performansı yani ülkenin rekabet üstünlüğü o kadar büyük (küçük) olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla AKÜ' nün alabileceği değerlere göre karşılaştırmalı üstünlüğün veya rekabet gücünün değerlendirilmesi Tablo 14'e göre yapılmaktadır.

Tablo 14: AKÜ İndeksi Yorumu

AKÜ İndeksi	İlgili Mal Grubu
$AKÜ > 0,5$	Ülkenin Söz Konusu Mal Grubunda Rekabet Gücü yüksektir.
$0,5 > AKÜ > -0,5$	Ülkenin Söz Konusu Mal Grubunda Rekabet Gücü Sınırdadır.
$AKÜ < -0,5$	Ülkenin Sözkonusu Mal Grubunda Rekabet Gücü Düşüktür.

Kaynak : (Şimşek ve Diğerleri, 2007, s. 4-7) ; (Sandalcılar,2011, s.223) ; (Adıgüzel, Bakır,2016, s.5)

Bu Tablo 14'e göre AKÜ indeksinin 0,5'den büyük çıkması halinde ülkenin söz konusu mal grubunda avantajlı konumda olduğu yani diğer bir ülkeye karşı karşılaştırmalı/ rekabet üstünlüğü bulunduğu söylenilebilir. İndeksin -0,5' den küçük çıkması durumunda ise, ülkenin söz konusu mal grubunda dezavantajlı olduğu ve bu mal grubu üzerinde rekabet üstünlüğünün bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Eğer AKÜ indeksi ne 0,5'den büyük ne de -0,5'den küçük değilse yani bu iki değer arasında bir değer ise; o zaman ülkeler arasında söz konusu mal grubu üzerinde avantajlılık ya da dezavantajlılık yorumu yapılamadığı için üstünlükten söz etmek mümkün değildir.

4.2.2.3. Veri Seti

Analizde Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) veri tabanından elde edilmiş 2000–2015 dönemlerini kapsayan SITC–3 basamak 2 mal grubuna göre hazırlanmış yıllık ihracat ve ithalat verileri kullanılmıştır. SITC mal sınıflandırmasında basamak sayısı arttıkça daha detaylı bir analiz yapılmıştır. Dolayısıyla çalışmada bütün mal grupları incelendiğinden 2 basamaklı verilerin kullanılması tercih edilmiştir. Ayrıca ihracat ve ithalat verileri ABD Doları cinsinden elde edilmiştir.

4.2.2.4. Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin ABD pazarında SITC–3 mal sınıflandırması bazında sahip olduğu rekabet üstünlüğü yukarıda bahsedilen AKÜ indeksinin hesaplanması yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanından elde edilen 2000–2015 dönemine ait SITC–3 sınıflandırılması 2 basamaklı mal grupları bazında hesaplanmış AKÜ indeks verileri kullanıldı. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğü olan mal gruplarını Tablo 15'de, dezavantajlı olduğu mal grupları Tablo 16'da ve karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal grupları ise Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 15'de 2000–2015 dönemi SITC–3 sınıflandırılması 2 basamaklı mal grupları bazında hesaplanmış olan Türkiye'nin ABD'ye karşı sahip olduğu rekabet üstünlüğünün yüksek olduğu yani avantajlı mal grupları tespit edilmiştir. Ayrıca Tablo 15'de Türkiye'nin ABD'ye oranla pazarda en yüksek avantaja sahip olduğu mal grubundan başlayarak avantajının düştüğü ancak 2 basamaklı mal grupları arasında düşükte olsa en son avantaja sahip olduğu mal grubuna kadar bir sıralama yapılmıştır.

Bu tabloya göre Türkiye'nin ABD'ye karşı karşılaştırmalı üstünlüğünün en yüksek olduğu mal grubu 4,75 AKÜ indeksine sahip olan **27** Hayvansal ve Bitkisel Gübreler, Tuz, Kükürt, Topak, Alçı Gibi Mineral Maddeler'dir. Bu indeks oranına bakıldığında Türkiye'nin, 27 numaralı mal grubunda ABD pazarında avantajlı konumda ve rekabet gücüne sahip olduğu görülmektedir. Yine

tablodaki indeks değerlerine bakıldığında Türkiye'nin ABD'ye göre 4,06 indeks oranı ile ikinci en yüksek avantaja sahip olduğu mal grubu ise **06** şeker, şeker ürünleri ve bal'dır.

Tablo 15: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğe (Avantajlı) Sahip Olduğu Mal Grupları (2000–2015 Dönemi)

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflama (SITC-3 Basamak) Listesi	AKÜ İndeksi
27 Hayvansal ve Bitkisel Gübreler, Tuz, Kükürt, Topak, Alçı Gibi Mineral Maddeler	4,75
06 Şeker, Şeker Ürünleri ve Bal	4,06
84 Giyim Eşyası ve Bunların Aksesuarları	3,58
52 İnorganik Kimyasal Ürünler	3,40
34 Petrol Gazları, Doğal Gaz ve Diğer Mamul Gazlar	2,69
07 Kayve , Çay , Kakao, Baharat ve Ürünleri	2,59
96 Tedavülde Olmayan Metal Paralar (Altın Olanlar Hariç)	2,05
03 Balıklar ve Diğer Deniz Ürünleri	1,89
29 Başka Yerde Belirtilmeyen Hayvansal ve Bitkisel Menşeli Hammaddeler	1,74
83 Seyahat Eşyası, El Çantaları vb. Taşıyıcı Eşya	1,58
78 Motorlu Kara Taşıtları, Bisiklet ve Motosikletler, Bunların Aksam ve Parçası	1,47
67 Demir ve Çelik	1,45
85 Ayakkabılar ve Aksamı	1,37
58 İlk Şekilde Olmayan Plastikler (Boru, Hortum, Levha, Yaprak, Plaka, Şerit, Film vb.)	1,36
05 Meyve ve Sebzeler	1,36
65 Tekstil Ürünleri (İplik, Kumaş, Yer Kaplamaları, Hazır Eşya)	1,20
66 Taş, Alçı, Çimento, Amyant, Cam, Seramik vb. Maddeden Eşya	1,18
56 Mineral Kimyasal Gübreler (272. grubun dışındakiler)	1,16
55 Uçucu Yağlar, Parfüm, Kozmetik, Tuvalet Müstahzarları	0,89
42 Bitkisel Sıvı Yağlar ve Fraksiyonları (Rafine Edilmiş Olsun Olmasın, Kimyasal İşlem Görmemiş)	0,87
26 Dokuma Elyafı ve Bunların Artıkları	0,61
93 Özel İşlemler ve Mallar, Çeşitlerine Göre Sınıflandırılmamış Mallar	0,59
82 Mobilya; Yatak Takımı, Yatak Payandaları ve Yastıklar	0,57
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Olduğu Mal Gruplarındaki İhracatının Payı	64%
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğe Sahip Olduğu Mal Gruplarındaki İthalatının Payı	15%

Kaynak: TÜİK Veri Tabanından Elde Edilen Verilerle Hesaplanmıştır.

27 ve **06** numaralı mal grupları haricinde sırasıyla Türkiye'nin üstünlüğe sahip olduğu mal grupları ise şunlardır;

84 Giyim Eşyası ve Bunların Aksesuarları; **52** İnorganik Kimyasal Ürünler; **34** Petrol Gazları, Doğal Gaz ve Diğer Mamul Gazlar; **07** Kahve, Çay, Kakao, Baharat ve Ürünleri; **96** Tedavülde Olmayan Metal Paralar (Altın Olanlar Hariç); **03** Balıklar ve Diğer Deniz Ürünleri; **29** Başka Yerde Belirtilmeyen

Hayvansal ve Bitkisel Menşeli Hammaddeler; **83** Seyahat Eşyası, El Çantaları vb. Taşıyıcı Eşya; **78** Motorlu Kara Taşıtları, Bisiklet ve Motosikletler, Bunların Aksam ve Parçası; **67** Demir ve Çelik; **85** Ayakkabılar ve Aksamı; **58** İlk Şekilde Olmayan Plastikler (Boru, Hortum, Levha, Yaprak, Plaka, Şerit, Film vb.); **05** Meyve ve Sebzeler; **66** Taş, Alçı, Çimento, Amyant, Cam, Seramik vb. Maddeden Eşya; **56** Mineral Kimyasal Gübreler (272.grubun dışındakiler);**55** Uçucu Yağlar, Parfüm, Kozmetik, Tuvalet Müstahzarları; **42** Bitkisel Sıvı Yağlar ve Fraksiyonları (Rafine Edilmiş Olsun Olmasın, Kimyasal İşlem Görmemiş); **26** Dokuma Elyafı ve Bunların Artıkları; **93** Özel İşlemler ve Mallar, Çeşitlerine Göre Sınıflandırılmamış Mallar ve son olarak 0,57 AKÜ indeksi ile **82** Mobilya; Yatak Takımı, Yatak Payandaları ve Yastıklar içeren mal grubunda Türkiye ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip durumdadır.

2000–2015 dönemi verileri dâhilinde AKÜ indeksine göre hesaplanan; Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunduğu mal gruplarındaki ticareti, Türkiye'nin bu dönem içerisindeki ABD'ye gerçekleştirmiş olduğu; ihracatın % 64'üne, ithalatın ise %15'ine karşılık gelmektedir.

ABD ile AB arasında gerçekleştirilmesi düşünülen TTIP bölgesinin oluşması durumunda Türkiye'nin büyük oranda pazar payını kaybedeceği düşüncesi dâhilinde; Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu Tablo 15'deki mal gruplarında TTIP sonrasında dezavantajlı duruma düşmesi ve bu mal gruplarındaki üstünlüğünü kaybetmesi tahmin edilmektedir. Bir diğer ifadeyle, Türkiye'nin bu mal gruplarındaki dış ticaret hadlerinin kötüleşeceği beklenmektedir. Dış ticaret hadlerindeki kötüleşmelerde Türkiye'nin ABD ile gerçekleştirmiş olduğu bu mal gruplarındaki % 79,8 olan dış ticaretinin azalmasına yol açacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 16'da ise 2000–2015 dönemi SITC–3 sınıflandırılması 2 basamaklı mal grupları bazında AKÜ indeksi ile hesaplanmış olan Türkiye'nin ABD'ye karşı karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı yani dezavantajlı olduğu mal grupları tespit edilmiştir. Ayrıca Tablo 16'da Türkiye'nin ABD'ye oranla pazarda en çok dezavantajlı olduğu mal grubundan başlayarak dezavantajının azaldığı mal grubuna kadar bir sıralama yapılmıştır.

Bu tabloya göre Türkiye'nin ABD'ye karşı hiçbir karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı yani dezavantajının en yüksek olduğu mal grubu -13,09 AKÜ indeksine sahip olan 32 Taş Kömürü, Kok Kömürü ve Biriket Kömürü 'dür. Yani bu mal grubunda Türkiye ABD pazarında hiçbir rekabet gücüne sahip değildir.

Tablo 16: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı (Dezavantajlı) Mal Grupları (2000–2015 Dönemi)

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflama (SITC-3 Basamak) Listesi	AKÜ İndeksi
32 Taş Kömürü, Kok Kömürü ve Biriket Kömürü	-13,09
41 Hayvansal Sıvı ve Katı Yağlar	-12,70
00 Canlı Hayvanlar	-12,47
25 Kağıt Hamuru ve Kullanılmış Kağıt	-11,55
24 Mantar, Odun ve Kereste	-10,18
21 İşlenmemiş Kösele, Deri ve Kürk	-9,79
23 Ham Kauçuk (tabii ve sentetik)	-9,40
43 İşlem Görmüş Bitkisel ve Hayvansal Katı/Sıvı Yağlar, Mumlar	-7,15
08 Hayvanlar İçin Gıda Maddeleri	-5,55
64 Kağıt, Karton ve Kağıt Hamurundan Eşya	-4,40
88 Fotograf, Sinemacılıkta Kullanılan Alet ve Cihazlar ile Optik Eşya vb.	-3,82
87 Başka Yerde Belirtilmeyen Mesleki, İlni, Kontrol Alet ve Cihazlar	-3,54
63 Mantar ve Ahşap Eşya(mobilya hariç)	-3,36
22 Yağlı Tohumlar, Yağ Veren Meyveler	-2,65
75 Büro Makinaları ve Otomatik Veri İşleme Makinaları	-2,41
28 Metal Cevherleri, Döküntüleri, Hurdaları	-2,29
11 İçkiler	-2,22
57 İlk Şekillerde Plastikler	-1,88
59 Başka Yerlerde Belirtilmeyen Kimyasal Maddeler ve Ürünler	-1,84
04 Hububat, Hububat Ürünleri	-1,65
76 Haberleşme, Ses Kaydetme ve Sesi Tekrar Vermeye Yarayan Cihaz ve Araçlar	-1,54
69 Demir, Çelik, Bakır, Nikel, Alüminyum ve Diğer Adı Metallerden Eşya	-1,51
68 Demir İhtiva Etmeyen Madenler	-1,44
61 Başka Yerde Belirtilmeyen İşlenmiş Deri ve Köseleler	-0,76
77 Elektrik Makinaları, Cihazları ve Aletleri, vb. Aksam, Parçaları	-0,68
02 Süt, Süt Ürünleri ve Yumurtalar	-0,67
97 Altın, Parasal Olmayan (Altın Madeni ve Konsantreleri Hariç)	-0,66
01 Et ve ET Ürünleri	-0,56
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı Mal Gruplarındaki İhracatının Payı	6%
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İthalatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Bulunmadığı Mal Gruplarındaki İthalatının Payı	45%

Kaynak: TÜİK Veri Tabanından Elde Edilen Verilerle Hesaplanmıştır.

Ayrıca Tablo 16'ya göre 32 mal grubundan sonra Türkiye'nin ABD'ye göre en dezavantajlı olup rekabet üstünlüğünün bulunmadığı mal gruplarından daha az dezavantajlı olduğu mal gruplarına doğru sıralaması şunlardır;

41 Hayvansal Sıvı ve Katı Yağlar; **00** Canlı Hayvanlar; **25** Kağıt Hamuru ve Kullanılmış Kağıt; **24** Mantar, Odun ve Kereste; **21** İşlenmemiş Kösele, Deri ve Kürk; **23** Ham Kauçuk (tabii ve sentetik); **43** İşlem Görmüş Bitkisel ve Hayvansal Katı/Sıvı Yağlar, Mumlar; **08** Hayvanlar İçin Gıda Maddeleri; **64** Kağıt, Karton ve Kağıt Hamurundan Eşya; **88** Fotoğraf, Sinemacılıkta Kullanılan Alet ve Cihazlar ile Optik Eşya vb.; **87** Başka Yerde Belirtilmeyen Mesleki, İلمي, Kontrol Alet ve Cihazlar; **63** Mantar ve Ahşap Eşya(mobilya hariç); **22** Yağlı Tohumlar, Yağ Veren Meyveler; **75** Büro Makinaları ve Otomatik Veri İşleme Makinaları; **28** Metal Cevherleri, Döküntüleri, Hurdaları; **11** İçkiler; **57** İlk Şekillerde Plastikler; **59** Başka Yerlerde Belirtilmeyen Kimyasal Maddeler ve Ürünler; **04** Hububat, Hububat Ürünleri; **76** Haberleşme, Ses Kaydetme ve Sesi Tekrar Vermeye Yarayan Cihaz ve Araçlar; **69** Demir, Çelik, Bakır, Nikel, Alüminyum ve Diğer Adi Metallerden Eşya; **68** Demir İhtiva Etmeyen Madenler; **61** Başka Yerde Belirtilmeyen İşlenmiş Deri ve Köseleler; **77** Elektrik Makinaları, Cihazları ve Aletleri, vb. Aksam, Parçaları; **02** Süt, Süt Ürünleri ve Yumurtalar; **97** Altın, Parasal Olmayan (Altın Madeni ve Konsantreleri Hariç); ve son olarak -0,56 AKÜ endeksi ile **01** Et ve Et Ürünlerini içeren mal grubunda Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı ancak 2 basamaklı mal grupları bazında en düşük dezavantaja sahip olduğu mal grubudur.

2000–2015 dönemi içerisinde Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı içerisinde; Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı yani dezavantajlı konumda olduğu mal gruplarındaki ihracatın payı % 6'dır.

Türkiye'nin bu dönem içerisinde ABD pazarında dezavantajlı olduğu mal gruplarının, Türkiye'nin ABD'ye gerçekleştirdiği ithalatın içerisindeki payı ise %45'ine karşılık gelmektedir.

TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile bir STA imzalamadığı varsayımı altında; Türkiye'nin, büyük oranda pazar payını kaybedeceği ve ABD pazarında dezavantajlı olduğu Tablo 16'daki

mal gruplarında daha da dezavantajlı konuma gelmesi beklenmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin bu mal gruplarında dezavantajlı konuma gelmesi, Türkiye'nin ABD ile gerçekleştirmiş olduğu bu mal gruplarındaki % 50'den fazla olan dış ticaretinin azalmasına yol açabilecektir.

Tablo 17: Türkiye'nin Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Grupları (2000–2015 Dönemi)

Uluslararası Standart Ticaret Sınıflama (SITC-3 Basamak) Listesi	AKÜ İndeksi
33 Petrol, Petrolden Elde Edilen Ürünler	0,48
81 Prefabrik Yapılar; Sıhhi Su Tesisatı, Isıtma ve Sabit Aydınlatma Cihazları	0,39
71 Güç Üreten Makineler ve Araçlar	0,30
72 Özelliği Olan Belirli Sanayiler İçin Makinalar ve Aksamları	0,20
09 Çeşitli Yenilebilir Ürünler (Yağ, homojenize Ürünler, Sos ,Maya vb.)	0,18
73 Metal İşleme Makineleri	0,17
12 Tütün ve Tütün Mamülleri	0,10
99 Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Eşyalar ve Para	0,04
89 Başka Yerde Belirtilmeyen Çeşitli Mamül Eşyalar	-0,17
74 Diğer Genel Endüstri Makina/Cihazların Aksamları	-0,18
53 Debatat ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasalar, Tanen, Boya, Pigment, Macun, Mürekkep	-0,35
54 Tıp ve Eczacılık Ürünleri	-0,38
51 Organik Kimyasal Ürünler	-0,39
79 Demir, Deniz, Havayolu Taşıtları ile Bunların Aksam, Parçaları	-0,42
62 Kauçuk ve Kauçuktan Eşya	-0,47
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İhracatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Gruplarındaki İhracatının Payı	30%
Türkiye'nin; ABD'ye Olan İthalatı İçerisinde, Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Sınırdaki Olduğu Mal Gruplarındaki İthalatının Payı	40%

Kaynak: TÜİK Veri Tabanından Elde Edilen Verilerle Hesaplanmıştır.

Tablo 17'de 2000–2015 dönemi SITC–3 sınıflandırılması 2 basamaklı mal grupları bazında hesaplanmış olan Türkiye'nin ABD'ye karşı karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırdaki olduğu mal grupları tespit edilmiştir. Yani Türkiye bu mal grupları üzerinde ABD'ye göre ne avantajlı nede dezavantajlı bir konuma sahiptir. Tablo 17'ye bakıldığında bu dönem içerisinde Türkiye'nin ABD pazarındaki rekabet sınırının yani AKÜ indeks değerinin Tablo 14'teki açıklamaya göre 0,5'e en yakın olan 0,48 indeks değeriyle **33** Petrol, Petrolden Elde Edilen Ürünler mal grubudur.

Yine bu tabloya göre Türkiye'nin ABD'ye karşı karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal grupları sırasıyla; **81** Prefabrik Yapılar; Sıhhi Su Tesisatı, Isıtma ve Sabit Aydınlatma Cihazları; **71** Güç Üreten Makineler ve Araçlar; **72** Özelliği Olan Belirli Sanayiler İçin Makinalar ve Aksamı; **09** Çeşitli Yenilebilir Ürünler (Yağ, Homojenize Ürünler, Sos, Maya vb.); **73** Metal İşleme Makineleri ;**12** Tütün ve Tütün Mamulleri; **99** Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Eşyalar ve Para; **89** Başka Yerde Belirtilmeyen Çeşitli Mamul Eşyalar; **74** Diğer Genel Endüstri Makina/Cihazların Aksamları; **53** Debagat ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasalar, Tanen, Boya, Pigment, Macun, Mürekkep; **54** Tıp ve Eczacılık Ürünleri; **51** Organik Kimyasal Ürünler; **79** Demir, Deniz, Havayolu Taşıtları ile Bunların Aksam, Parçaları; **62** Kauçuk ve Kauçuktan Eşya 'dır.

2000–2015 dönemi verileri dâhilinde AKÜ indeksine göre hesaplanan; Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarındaki ticareti, Türkiye'nin bu dönem içerisindeki ABD'ye gerçekleştirmiş olduğu; ihracatın % 30'una, ithalatın ise % 40'ına karşılık gelmektedir.

TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile bir STA imzalamadığı varsayımı altında; Türkiye, ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarında dezavantajlı konuma gelmesi beklenmektedir. Bu da demek oluyor ki Türkiye'nin bu mal gruplarında dezavantajlı konuma gelmesi, Türkiye'nin ABD ile gerçekleştirmiş olduğu bu mal gruplarındaki %70'den fazla olan dış ticaretinin azalmasına yol açabilecektir.

4.2.3. ABD Gümrük Vergi Oranları ve TTIP

TTIP'in gerçekleşmesi halinde Avrupa birliğine üyeliği bulunmadığı için üçüncü ülke konumunda olan Türkiye'nin karşılaştırmalı üstün olduğu, dezavantajlı olduğu ve rekabet gücünün sınırda olduğu mal gruplarını, AKÜ endeksi yardımıyla hesaplanmış olan Tablo 15; Tablo16; Tablo 17'deki veriler incelenmiş ve bu ortaklık sonrasında bu üstünlüklerin nasıl değişebileceği yorumlanmıştır. Ancak bu yorumlarda vergi oranları dikkate alınmamıştır.

Dolayısıyla TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin; avantaja sahip olduğu mal gruplarında dezavantajlı konuma geleceği, dezavantajlı olduğu mal grubunda ise dezavantajlılığının artacağı ya da devam edeceği, üstünlüğünün

sınırdaki olduğu mal gruplarında ise dezavantajlı konuma geleceği tahmin edilmektedir. Çünkü Türkiye, TTIP'e dâhil olmazsa veyahut ABD ile arasında bir STA imzalamazsa; Türkiye'nin AB ile 1996 yılında gerçekleştirdiği gümrük birliği ve henüz AB'ye tam üye olamamış olması dolayısıyla TTIP'in gerçekleşmesi halinde ABD, Türkiye pazarına gümrüksüz girme hakkına sahip olurken, Türkiye'nin, ABD pazarına girmek istediği takdirde gümrük vergisine tabi olacağı bilinmektedir. Bu da Türk mallarının ABD pazarındaki payının azalmasına ve karşılaştırmalı üstünlüğü bulunan mal gruplarında dezavantajlı konuma gelmesine yani dış ticaret hadlerinin kötüleşmesine neden olacağı tahmin edilmektedir.

Bu yüzden ABD'nin arasında serbest ticaret anlaşması bulunmayan ülkelere uygulamış olduğu gümrük vergisi oranlarının bilinmesi TTIP'in Türkiye'nin ABD'ye göre üstün olduğu veya dezavantajlı olduğu mal gruplarında nasıl etkileyebileceği konusundaki tahminleri biraz daha gerçekçi kılacaktır. Bu amaçla Tablo 18'de 2014 yılına ait ABD'nin ithalattan aldığı ortalama gümrük vergi oranı, maksimum gümrük vergi oranı ve toplam ithalat içerisinde gümrük vergisinden muaf olan kısmın yüzdelik oranları verilmiştir.

Tablo 18'de 2014 yılına ait ABD'nin ürün grupları ithalatında uyguladığı gümrük vergisi oranlarına bakıldığında en yüksek ortalama gümrük vergi oranı % 18,6 ile alkollü içecek ve tütün grubu mallarıdır. Alkollü içecek ve tütün grubu mallarından sonra en yüksek ortalama vergi oranı ise % 17,2 ile süt ve süt ürünleri grubudur. ABD'nin uyguladığı en düşük ortalama gümrük vergi oranı % 0,5 ile kereste, kâğıt, vb. orman ürünlerinin yer aldığı mal grubudur.

Yine Tablo 18'deki ABD'nin gümrük vergi oranlarına bakıldığında ABD'nin uyguladığı maksimum gümrük vergisinin en çok alındığı ürün grubu alkollü içecekler ve tütündür. Ayrıca bu ürün grubundan yapılan ithalatın vergi alınmayan kısmını gösteren yani gümrük vergisinden muaf olan oranı % 26,2'dir.

Maksimum gümrük vergi oranının en az alındığı ürün grubu ise % 7 oranı ile kimyasal ürünler grubudur. Toplam ithalat içerisinde ABD'nin gümrük vergisinden muaf tuttuğu oranın en yüksek olduğu mal grubu ise % 90,1 ile kereste, kâğıt, vb. orman ürünlerini kapsayan mal grubudur. Hem bu orandan hem

de tablodan anlaşıldığı gibi ABD'nin almış olduğu en düşük ortalama gümrük vergi oranı da bu mal grubuna aittir.

Tablo 18: ABD'nin Ürün Grupları İthalatında Uyguladığı Gümrük Vergi Oranları (2014)

Ürün Grupları	Ortalama Gümrük Vergisi % Oranı	Maksimum Gümrük Vergisi % Oranı	Gümrük Vergisinden Muaf Olan % Oran
Alkollü İçecekler ve Tütün	18,6	350	26,2
Süt ve Süt Ürünleri	17,2	188	0,3
Giyim Eşyaları	12,0	32	2,8
Şekerler ve şekerli Ürünler	11,7	55	2,7
Tekstil Ürünleri	7,9	41	15,0
Yağlı Tohumlar, Katı ve Sıvı Yağlar	7,3	164	25,9
Pamuk ve Pamuklu Ürünler	4,8	18	38,3
Meyve, Sebze ve Bitkiler	4,7	132	21,1
Deri, Ayakkabı, vb.	3,8	54	39,1
Kahve, Çay	3,3	44	53,5
Taşıma araçları	3,1	25	55,3
Hububat ve Hububat Ürünleri	3,0	44	20,1
Kimyasallar	2,8	7	40,8
Başka Yerde Belirtilmeyen Mamül Eşyalar	2,5	36	44,2
Hayvansal Ürünler	2,2	26	30,8
Mineraller ve Metaller	1,8	38	60,9
Elektirikli Makineler	1,7	15	49,0
Petrol ve petrol ürünleri	1,3	11	0
Elektrikle Çalışmayan Makineler	1,2	10	65,2
Diğer Tarımsal Ürünler	1,0	52	61,0
Balık ve Balık Ürünleri	0,8	35	84,6
Kereste, Kağıt, vb. Orman ürünleri	0,5	14	90,1

Kaynak: WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2015 (www.wto.org/statistics ; E.T. : 05.10.2016)

Tablo 18'deki mal gruplarına göre, TTIP sonrası Türkiye'nin avantajlı olduğu mal gruplarında dezavantajlı konuma geleceği tahmin edilmektedir.

Bu tahminleri verilere göre değerlendirecek olursak; Tablo 15'e göre Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün 4,75 indeks oranı ile en yüksek olduğu hayvansal ürünleri kapsayan 27 numaralı mal grubunun ithalatından ABD, Tablo 18'e göre ortalama %2,2 vergi almaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmaması veya ABD ile herhangi bir STA imzalamaması durumunda Türkiye bu mal grubunda yapmış olduğu ithalat karşılığında ortalama %2,2; maksimum %26 vergi oranına tabi olacak ancak bu

mal grubunda yapılan toplam ithalatın %30,8'inden vergi alınmayacaktır. Bu demek oluyor ki Türkiye'nin, TTIP'e dâhil olmaması veya ABD ile herhangi bir STA imzalamaması durumunda Türkiye'nin, ABD'ye karşı avantajlı olduğu bu mal grubundaki üstünlüğünü devam ettirmek için bu vergi oranlarına katlanması gerekmektedir.

Tablo 15'e bakıldığında Türkiye'nin ABD'ye göre 4,06 indeks oranı ile ikinci en avantajlı olduğu 06 şeker ve şeker ürünleri mal grubunda ABD, Tablo 18'e göre ortalama %11,7 ile yüksek gümrük vergisi oranına tabi tutmaktadır. Yani TTIP sonrası Türkiye TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile STA imzalamadığı takdirde bu kadar yüksek gümrük vergisi oranına katlanamadığı durumda bu mal grubundaki ABD'ye karşı elde etmiş olduğu üstünlüğünü kaybetmesi olasıdır. Yine Tablo 15'te Türkiye'nin ABD'ye göre 3,58 indeks oranı ile üçüncü en avantajlı olduğu 84 giyim eşyası mal grubunda ABD, bu mal grubunun ithalatında Tablo 18'e göre ortalama % 12 ile yüksek gümrük vergisi oranına tabi tutmaktadır. Dolayısıyla TTIP sonrasında Türkiye'nin bu mal grubunda vergi oranlarına katlanamadığı takdirde dezavantajlı konuma geleceğini açıkça göstermektedir.

Tablo 15'te hesaplanmış olan AKÜ endeksine bakılarak Türkiye'nin, ABD'ye göre karşılaştırmalı üstün olduğu diğer mal gruplarında, TTIP sonrasında Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile STA imzalamadığı takdirde bu mal gruplarındaki ithalatta Tablo 18'deki ABD'nin uygulayacağı ortalama vergi oranları incelendiğinde Türkiye'nin avantajının ne yönde değişebileceği ile ilgili yorumlar yapılabilmektedir. Bu yorumlar şunlardır:

2,59 indeks oranı ile kahve ve çay ürünlerinde ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan Türkiye TTIP sonrasında ortalama %3,3 gümrük vergisi oranına; 1,89 indeks oranıyla balıklar ve balık ürünlerinde % 0,8 gümrük vergisi oranına; 1,47 indeks oranıyla taşıma araçları grubunda % 3,1 gümrük vergisine; 1,37 indeks oranıyla ayakkabılar grubunda %3,8 gümrük vergisine; 1,36 indeks oranıyla meyve ve sebzeler grubunda ortalama %4,7 gümrük vergisine; 1,20 indeks oranıyla tekstil ürünlerinde ortalama % 7,9 gümrük vergisine tabi olacaktır.

Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu bu mal gruplarında özellikle meyve sebzeler ve tekstil ürünleri grubunda ABD'ye ödeyecek olduğu vergi oranlarının yüksek olması Türkiye'nin avantajını azaltarak dezavantajlı konuma gelmesine yol açabilir. Ancak balıklar ve balık ürünlerinde ise Türkiye'nin çok düşük bir vergi oranına katlanacak olması dolayısıyla bu mal grubundaki ABD'ye karşı olan üstünlüğünü kaybetmeyeceği tahmin edilmektedir.

Bu bahsedilen mal grupları haricindeki diğer mal gruplarında, Türkiye TTIP sonrası TTIP'e dâhil olmaz veya ABD ile STA imzalamasa dahi Türkiye'nin dezavantajlı olduğu mal gruplarındaki dezavantajlılığının devam edeceği hatta artacağı söylenilebilir. Türkiye'nin rekabet gücünün ABD'ye göre sınırlı olduğu mal gruplarında da gümrük vergisine tabi olacağından dolayı bu mal gruplarında da Türkiye'nin dezavantajlı konuma geleceği tahmin edilmektedir.

Bu tahminleri örnekle açıklamak gerekirse; alkollü içeceklerde -2,22 indeks oranıyla ABD'ye göre dezavantajlı konumda Türkiye TTIP sonrasında ABD ile herhangi bir ortaklığa katılacağı takdirde ortalama % 18,6 yani en yüksek gümrük vergi oranına maruz kalacaktır. Buda Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı takdirde bu mal grubundaki dezavantajının çok daha fazla artacağına bir göstergesidir. Aynı şekilde süt ve süt ürünlerinde ABD'ye göre dezavantajlı konumda olan Türkiye, TTIP'e dâhil olmadığı takdirde ortalama % 17,2 gümrük vergisine maruz kalacak ve böylesi bir durumda dezavantajlılığının artacağı tahmin edilmektedir.

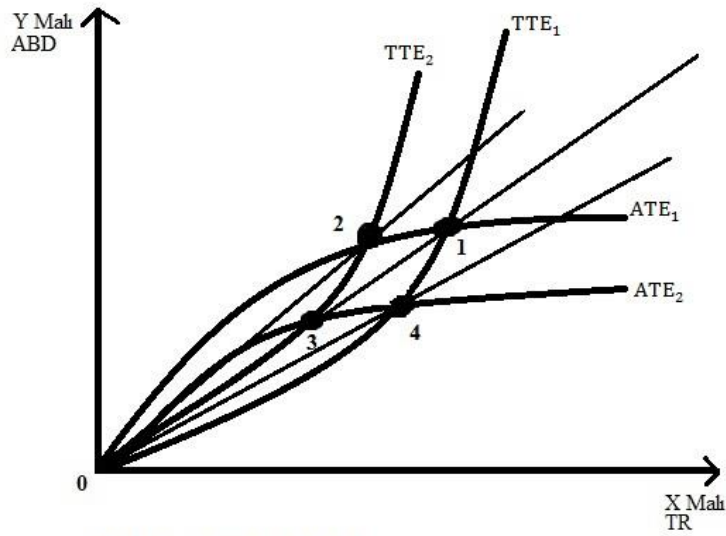
Ancak yukarıdaki tahminlerin tamamı Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmaması veya ABD ile herhangi bir STA imzalamaması varsayımı altında yapılmıştır. Şayet Türkiye TTIP'e dâhil olur veya ABD ile bir STA imzalarsa ABD'ye göre avantajlı olduğu mal gruplarındaki avantajının devam edeceği hatta artabileceği, dezavantajlı olduğu çoğu mal gruplarında avantajlı konuma gelebileceği, rekabet üstünlüğünün sınırlı olduğu mal gruplarında ise avantajlı konuma gelebileceği söylenilebilir. Yani bu durumlar dikkate alındığında Türkiye'nin, AB ve ABD arasındaki bu ortaklığa ya dâhil olması ya da ABD ile bir STA imzalaması gerektiği büyük derecede önem kazanmaktadır.

4.2.4. Esneklikler ve TTIP

Türkiye'nin ABD pazarındaki karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal grupları önceki bölümde AKÜ indeksi yardımıyla tespit edilmiş; TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile herhangi bir STA imzalamadığı varsayımı altında Türkiye'nin bu ortaklıktan nasıl etkilenebileceği yorumları yapılmıştır. Bu doğrultuda TTIP sonrasında bu mal gruplarındaki üstünlüğünün nasıl devam edeceği konusunda ABD'nin mal ticaretinde üçüncü ülkelere uygulamış olduğu vergi oranları da ele alınarak tahminler gerçekleştirilmiştir. Ancak TTIP sonrasında ABD Türk pazarına (%0) sıfır gümrük vergisiyle girme imkânı sağlarken, Türkiye'nin ABD pazarına gümrük vergisine tabi olarak erişmesinin Türkiye'ye nasıl etkiler doğuracağını bilmesi için; Türkiye'nin dış ticaret hadlerinin bu vergi oranlarından nasıl etkileneceği ve üstün olduğu bu mal gruplarının talebinin fiyat esnekliklerinin bilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla, bu bölümde Türkiye'nin ve ABD'nin karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğu mal gruplarındaki TTIP sonrasında ABD'nin bu mal gruplarına uygulayacağı gümrük tarifesi sonucunda iki ülkenin de dış ticaret hadlerinin ve dış ticaret hacimlerinin nasıl etkilenebileceği incelenmiş ve toplam etki yorumlanmıştır.

Grafik 2: Türkiye ve ABD'nin Teklif Eğrileri

TTE: Türkiye'nin Teklif Eğrisi

ATE: ABD'nin Teklif Eğrisi

TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye ve ABD teklif eğrilerinde gerçekleşebilmesi beklenen kaymalar Grafik 2 yardımıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Grafikte yatay eksen Türkiye'nin ihraç malı, dikey eksen ise ABD'nin ihraç malı yer almaktadır. Buna göre;

İlk durumda (Denge 1); yani iki ülkenin teklif eğrilerinin kesiştiği 1 numaralı durum iki ülke arasında karşılıklı serbest ticaretin gerçekleştiği ve dış ticaret hadlerinin dengede olduğu durumdur. Ayrıca bu iki ülke arasında karşılıklı olarak vergi alınmadığı bir durumdur.

İkinci durumda (Denge 2); yani Türkiye'nin 1 numaradaki ticaret hadlerindeki dengesi sonrasında Türkiye'nin ABD malları üzerine bir gümrük vergisi koyması üzerine ticaret hacmi daralacak, teklif eğrisi sola kayacak ve yeni dış ticaret dengesi ise 2 numaralı noktada gerçekleşecektir. Yani denge noktası 1 numara iken 2 numara olmuş ve ticaret hadleri artarak Türkiye'nin lehine değişmiştir.

Üçüncü durumda (Denge 3) ise; Türkiye'nin ABD malları üzerine bir gümrük vergisi koyması üzerine 2 numaralı denge noktasında gerçekleşen ticaret dengesi sonrasında, ABD'nin buna misilleme yaparak gümrük vergisi koymasıyla yeni denge noktası 3'e gelmiştir. Yani dış ticaret hadleri ABD lehine iyileşir. 3 numaralı denge noktası aynı zamanda TTIP öncesi durumu belirtmektedir. Yani Karşılıklı gümrük vergisinin alındığı durumdur.

Dördüncü durum (Denge 4) ise; Türkiye'nin bu ortaklığa dâhil olmadığı veya ABD ile bir STA imzalamadığı varsayımı altındaki, TTIP sonrası durumdur. Yani Türkiye Gümrük vergisi almaya devam ederken TTIP sonrasında, TTIP ile AB pazarına serbest giriş hakkı elde edecek olan ABD, Türkiye ile AB arasında gerçekleşmiş olan gümrük birliğinin bir sonucu olarak, Türkiye pazarına direkt olarak gümrüksüz giriş hakkı elde etmiş olacaktır. Literatürde bu durum ticaret sapması olarak adlandırılmaktadır.

Dolayısıyla TTIP sonrasında Türkiye'nin ABD pazarında gümrük vergisine tabi olurken ABD'nin Türk pazarına gümrüksüz erişimi Türkiye'nin teklif eğrisini tekrar sağa kaydıracak ve yeni denge noktası 4 nolu noktada

oluşacaktır. Ayrıca TTIP sonrası bu durumda Türkiye'nin dış ticaret hadlerinde kötüleşme ortaya çıkarken, dış ticaret hacmi artacaktır.

Grafik 2'nin incelenmesi sonucunda Türkiye ve ABD açısından oluşacak toplam etkinin değerlendirilmesi aşağıdaki TTIP Sonrası Ortaya Çıkacak Etkiler tablosunda belirtilmiştir.

Tablo 19: Teklif Eğrilerindeki Kaymalarda Ortaya Çıkabilecek

Muhtemel Etkiler

ETKİLER	Dış Ticaret Haddi Etkisi	Dış Ticaret Hacmi Etkisi	Toplam Etki
Türkiye	Kötüleſir (-)	Artar (+)	Belirsiz (-/+)
ABD	İyileſir (+)	Artar (+)	Olumlu (+)

TTIP sonrası oluşun, yani dış ticaret dengede iken, dış ticaret hadleri Türkiye için kötüleşirken dış ticaret hacmi ise artacaktır. Ancak Türkiye'nin toplam etkisine bakıldığında bir belirsizlik söz konusudur. Çünkü toplam etki, olumluluk veya olumsuzluk etkileri açısından hangisinin daha büyük olduğuna bağlı olacaktır.

Bu durumda ise Türk mallarının ABD pazarındaki talep esnekliğinin bilinmesi, sonucu belirleyen temel faktördür. Eğer Türkiye'nin ABD'ye ihraç ettiği malların ABD'deki talep esnekliği inelastik ise TTIP sonrası Türkiye'nin her ne kadar dış ticaret hadleri kötüleşmiş olsa da dış ticaret hacmi olumlu etkilendiğinden toplam etkinin olumsuz olması beklenmemektedir. Yani,

$$e_{tABD} < 1 \text{ ise toplam etki olumlu}$$

Türkiye'nin ABD'ye ihraç ettiği malların ABD'deki talep esneklikleri yüksek ise bu durum Türkiye'yi olumsuz etkileyeceğinden toplam etkinin olumsuz olması beklenmektedir.

$$e_{tABD} > 1 \text{ ise toplam etki olumsuz}$$

TTIP sonrasında Türk pazarına gümrüksüz erişim sağlayacak olan ABD açısından bakıldığında ise, yukarıda açıklanan hem dış ticaret hadleri hem de dış

ticaret hacmindeki değişimin olumlu etkiler doğuracağı ve bu yüzden toplam etkinin olumlu olacağı beklenmektedir.

SONUÇ

Ekonomik faaliyetlerin temel amacı toplumsal refahı maksimum seviyeye ulaştırmaktır. Son yıllarda küreselleşmenin getirisi olan teknolojinin sunduğu imkânların dâhilinde dünya ekonomisinde gerçekleşen sürekli gelişim beraberinde ülkeler arasındaki işbirlikleri artırmıştır. Dolayısıyla toplumsal refah seviyelerini artırmak isteyen ülkeler, kendilerinden geri kalmış ülkelere karşı küreselleşmeyi kullanarak üstünlük elde ederken; kendilerine ekonomik, teknolojik bakımdan rakip olan kutuplara karşı ise birleşerek bütünleşmeler oluşturmaktadır.

Özellikle 2008 küresel ekonomik kriz ortamında birçok gelişmiş ekonomisi zayıflarken, bu kriz döneminde bile gelişmekte olan yükselen ekonomilerin, küreselleşmenin getirileri sayesinde gelişmiş ülkeleri geçtiği gözlemlenmektedir.

Küresel kriz dönemi ve sonrasında başta Çin olmak üzere Uzakdoğu Asya ülkelerinin küresel ticarete gelişme göstermeleri, küresel krizden ekonomileri olumsuz etkilenen AB ve ABD'yi birlikte hareket ederek bu ülkelere karşı blok oluşturma hedefine itmiştir. Bu çalışmanın konusu olan AB ve ABD arasında gerçekleşmesi planlanan kapsamlı ticaret ve yatırım ortaklığı da bu sebepten ötürü meydana çıkmış olan bir bloklaşmadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; ekonomik bütünleşme teorileri açıklanarak, gümrük birliklerinin refah üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ülkeler toplumsal refah seviyelerini ve üretim kapasitelerini artırmak için bir araya gelerek aralarındaki mal ve hizmet akımlarının serbestini sağlayıp ticarete engel olan kısıtlamaları kaldırarak bütünleşmeler oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla bu bütünleşmeler doğrultusunda ülke refahı statik ve dinamik olarak etkilenecektir.

Yani bütünleşmenin statik refah etkisi, üye ülkelerde verimliliğin ve üretimin artmasıyla ekonomik büyümenin gerçekleşmesine yol açarken; bütünleşmenin dinamik refah etkilerindeki değişimler, zaman içinde üye ülkelerde oluşan ulusal geliri, kalkınma hızını ve ekonomik refahı etkiler.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Türkiye'nin 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile AB'ye tam üyelik sıfatıyla katılma talebiyle başlayan ve hala daha tam üyelik koşullarını yerine getirmediği gerekçesiyle tam üyeliğe kabul edilmeyen Türkiye'nin, Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci ve gümrük birliği ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, TTIP'in tarihi süreci, kapsam ve içeriği, oluşum sebepleri değerlendirilerek TTIP'in ne olduğu detaylı bir şekilde anlatılarak; TTIP'in AB, ABD ve Dünya açısından önemi dış ticaret analizleriyle incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise bu ortaklığın gerçekleşmesi durumunda Türkiye'ye olası etkilerinin nasıl olabileceğinin tahmini adına analizler gerçekleştirilmiştir.

Analiz kısmında öncelikle Türkiye-AB ve Türkiye-ABD'nin, Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflandırması (BEC) ve Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması (SITC) kullanılarak mal grupları bazındaki dış ticaret analizleri yapılmıştır. Daha sonra AKÜ indeksi yardımıyla Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu bir diğer ifadeyle rekabet gücünün yüksek oldu, karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı ve karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırdaki olduğu mal grupları tespit edilmiştir.

Analiz sonrasında, Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile eş zamanlı bir STA imzalamadığı varsayımı altında; TTIP sonrasında Türkiye'nin ABD pazarında üstünlüğü bulunduğu mal gruplarındaki üstünlüğü kaybetmemek için katlanmak zorunda olacağı gümrük vergi oranlarının tahmini adına, ABD'nin mal ticaretinde üçüncü ülkelere uygulamış olduğu vergi oranları incelenmiştir. Bu vergi oranlarına bakılarak hangi mal grubundaki avantajlılığının, dezavantaja dönebileceği konusunda tahminler yapılmıştır.

Ancak TTIP sonrasında ABD Türk pazarına (%0) sıfır gümrük vergisiyle girme imkânı sağlarken, Türkiye'nin ABD pazarına gümrük vergisine tabi olarak erişmesinin Türkiye'ye nasıl etkiler doğuracağı tam olarak bilinmesi için; Türkiye'nin dış ticaret hadlerinin bu vergi oranlarından nasıl etkileneceği ve üstün olduğu bu mal gruplarının talep esnekliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu

amaçla bu bölümde son olarak, Türkiye'nin ve ABD'nin karşılaştırmalı üstünlüklerinin bulunduğu mal gruplarındaki TTIP sonrasında ABD'nin bu mal gruplarına uygulayacağı gümrük tarifesi sonucunda iki ülkenin de dış ticaret hadlerinin ve dış ticaret hacimlerinin nasıl etkilenebileceği incelenmiş ve toplam etki yorumlanmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ve tahminler şöyledir:

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP)'in gerçekleşmesi halinde dünya ticaretinin bu durumdan etkilenmemesi kaçınılmazdır. Dünya dış ticaretinin en önemli iki aktörünün oluşturacağı bir serbest ticaret bölgesi dünya nüfusunun yaklaşık %11,32'sini, dünya GSYİH'sinin % 46,51'ini, dünya toplam ihracatının % 42,04'ünü, dünya ithalatının ise % 45,47'sini kapsamaktadır. TTIP, üçüncü ülkelerin ticaretini olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Aynı şekilde bu süreç başarıya ulaşırsa TTIP bölgesinde uygulamaya konulacak ortak kurallarında dünya ticaretine yansımaları ortaya çıkacak bir diğer etkidir.

Türkiye, TTIP 'den olumsuz etkilenmesi beklenen ülkelerin başında yer almaktadır. Şöyle ki, 1996 yılında Türkiye ile AB arasında oluşturulan gümrük birliği tahsis edilmiştir. AB ile Türkiye arasında oluşturulan gümrük birliği gereği, Türkiye'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmalarından (STA) AB aynı şekilde faydalanabilmekte iken, AB'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu STA'lardan ise Türkiye faydalanamamaktadır. Yani Türkiye, pazarını üçüncü ülkelere otomatik olarak açmakla mükelleftir. Buna karşın Türkiye, AB üyesi olmadığı için bu ülkelerin pazarlarına aynı şartlarda girememektedir.

TTIP'in gerçekleşmesi halinde Türkiye'nin TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile bir STA imzalamadığı varsayımı altında; Türkiye'nin, büyük oranda pazar payını kaybedeceği düşüncesi dâhilinde; Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal gruplarında TTIP sonrasında dezavantajlı duruma düşmesi ve bu mal gruplarındaki üstünlüğünü kaybetmesi tahmin edilmektedir. Bir diğer ifadeyle, Türkiye'nin bu mal gruplarındaki dış ticaret hadlerinin kötüleşeceği beklenmektedir.

SITC-3 basamak 2 mal sınıflandırılması bazında AKÜ indeksiyle yapılan analizde Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğünün en yüksek olduğu

mal grubu; 4,75 AKÜ indeksine sahip olan **27** Hayvansal ve Bitkisel Gübreler, Tuz, Kükürt, Topak, Alçı Gibi Mineral Maddeler'dir. İkinci en yüksek avantaja sahip olduğu mal grubu ise 4,06 indeks oranıyla **06** şeker, şeker ürünleri ve bal'dır. Türkiye'nin ABD'ye karşı rekabet üstünlüğe sahip olduğu diğer mal gruplarında üstünlük derecesi en yüksekte en düşüğe doğru sırasıyla şunlardır; 84, 52, 34, 07, 96, 03, 29, 83, 78, 67, 85, 58, 05, 66, 56, 55, 42, 26, 93 ve avantajının en düşük olduğu mal grubu 82 mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar'dır.

Analizde dezavantajlılık sırasıyla; 32, 41, 00, 25, 24, 21, 23, 43, 08, 64, 88, 87, 63, 22, 75, 28, 11, 57, 59, 04, 76, 69, 68, 61, 77, 02, 97 ve 01 numaralı mal gruplarında ise Türkiye'nin, ABD'ye karşı üstünlüğünün bulunmadığı yani dezavantajlı konumda olduğuna ulaşılmaktadır. Analiz sonucuna göre Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal grupları numaraları ise; 33, 81, 71, 72, 09, 73, 12, 99, 89, 74, 53, 54, 51, 79, 62'dir.

2000–2015 dönemi verileri dâhilinde AKÜ indeksine göre hesaplanan; Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunduğu mal gruplarındaki ticareti, Türkiye'nin bu dönem içerisindeki ABD'ye gerçekleştirmiş olduğu; ihracatın % 64'üne, ithalatın ise %15'ine karşılık gelmektedir.

Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı içerisinde; Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunmadığı yani dezavantajlı konumda olduğu mal gruplarındaki; ihracatın payı % 6 iken, ithalatın payı ise %45'e karşılık gelmektedir.

Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarındaki ticareti, Türkiye'nin bu dönem içerisindeki ABD'ye gerçekleştirmiş olduğu; ihracatın % 30'una, ithalatın ise % 40'ına karşılık gelmektedir.

TTIP sonrası, ABD mallarının Türk pazarına kısmen veya tamamen gümrük vergisiz girmesi; Türkiye'nin büyük oranda pazar payını kaybedeceğine, Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğü bulunan mal gruplarındaki üstünlüğünü kaybetmesi ve dezavantajlı duruma düşmesine neden olacağı beklenmektedir. Bir diğer ifadeyle, Türkiye'nin bu mal gruplarındaki dış ticaret hadlerinin

kötüleceği beklenmektedir. Türkiye'nin ABD pazarında mevcut durumda dezavantajlı konumda olduğu mal gruplarında ise dezavantajlılığının daha da artacağı, karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarında ise ABD pazarında dezavantajlı konuma geleceği tahmin edilmektedir. Türkiye'nin mal gruplarında dezavantajlı konuma gelmesi yani dış ticaret hadlerinin kötüleşmesi sonucunda, Türkiye'nin ABD ile gerçekleştirmiş olduğu mal gruplarındaki dış ticaretinin azalacağı tahmin edilmektedir.

Tabi ki ABD'nin Türk mallarına uyguladığı gümrük vergisi oranı durumun ana belirleyicisi olacaktır. Bu yüzden çalışmada tahminleri daha gerçekçi kılmak için ABD'nin mal ticaretinde üçüncü ülkelere uygulamış olduğu vergi oranları incelenmiş, TTIP sonrasında Türkiye'nin ABD pazarında üstünlüğü bulunduğu mal gruplarındaki üstünlüğü kaybetmemek için katlanmak zorunda olacağı gümrük vergi oranlarının tahminleri şöyle yorumlanmıştır:

2014 yılına ait ABD'nin ürün grupları ithalatında uyguladığı gümrük vergisi oranlarına bakıldığında en yüksek ortalama gümrük vergi oranı % 18,6 ile alkollü içecek ve tütün grubu mallarıdır. Alkollü içecek ve tütün grubu mallarından sonra en yüksek ortalama vergi oranı ise %17,2 ile süt ve süt ürünleri grubudur. ABD'nin uyguladığı en düşük ortalama gümrük vergi oranı %0,5 ile kereste, kâğıt, vb. orman ürünlerinin yer aldığı mal grubudur.

Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğünün 4,75 indeks oranı ile en yüksek olduğu hayvansal ürünleri kapsayan 27 numaralı mal grubunun ithalatından ABD, ortalama %2,2; maksimum %26 vergi almaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin, TTIP'e dâhil olmaması veya ABD ile herhangi bir STA imzalamaması durumunda Türkiye'nin, ABD'ye karşı avantajlı olduğu bu mal grubundaki üstünlüğünü devam ettirmek için bu vergi oranına katlanması gerekmektedir.

Ancak burada bakıldığında TTIP sonrası için, ABD'nin alacak olduğu gümrük vergisi oranının yani %2,2 vergi oranının belki de Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğünü hiç etkilemeyeceği ya da çok fazla etkileyerek dezavantajlı konuma geleceği gibi kesin bir tahmin yürütmek yanlış olacaktır. Çünkü Türkiye'nin ABD pazarında avantajlı veya dezavantajlı olduğu mal

grupları hakkında, gümrük vergisi oranlarıyla karşılaştırma yaparak TTIP sonrasında bu avantajlılık veya dezavantajlılığının kesin tahmininin yapılabilmesi için; bu mal gruplarının ABD pazarındaki talebinin fiyat esnekliklerinin bilinmesi gerekmektedir.

Eğer bir mal grubunun ABD pazarındaki talebinin fiyat esnekliği düşük yani inelastik ise, o mal grubundaki satışlar vergi oranlarından etkilenmeyecektir ve şayet bu mal grubunda Türkiye'nin bir üstünlüğü bulunuyorsa o üstünlük aynı şekilde devam edecektir. Ancak Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğü bulunan mal grubunun ABD pazarındaki talebinin fiyat esnekliği yüksek ise bu mal grubu ithalatına ABD'nin koyacağı vergi oranından satışların etkileneceği ve Türkiye'nin avantajlı olduğu bu mal grubundaki avantajını kaybederek dezavantajlı konuma geleceğini söylemek mümkündür.

Ayrıca bu analizin daha iyi yapılabilmesi için hem Türk mallarının ABD pazarında talep esneklikleri hem de ABD mallarının Türk pazarındaki talep esnekliklerinin hesaplanması gerekmektedir.

İleride yapılacak çalışmalarda talep esnekliklerinin de hesaplanarak, analizlerin yapılması daha sağlıklı sonuçların elde edilmesine imkân sağlayacaktır.

Çalışma sonucunda, TTIP Türkiye açısından değerlendirildiğinde, Türkiye'nin bu süreçte ortaya çıkabilecek olumsuzlukları azaltabilmesi için şu öneriler yapılabilmektedir:

- Türkiye'nin direkt olarak TTIP bölgesine dâhil edilmesi ve TTIP'in kurucu üyelerinden biri olması,
- Ya da Türkiye, AB ile arasındaki mevcut gümrük birliğinin koşullarını yeniden müzakere ederek; AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı STA'lara, Türkiye'nin otomatikman dâhil olması koşulu eklenmeli,
- Veyahut eş zamanlı ABD ile oluşturulacak bir STA aracılığıyla TTIP'in olumsuz etkileri ortadan kaldırmaya çalışılmalı,
- Ayrıca bu konuda hükümetin ve diplomasinin daha aktif bir tutum içerisinde olması gerekmektedir. Hükümet tarafından yapılmış ve yapılacak olan girişimler netice verirse önümüzdeki dönemde Türk sanayicilerinin önünde yeni

pazarlar açılması beklenilmektedir. Böylece Türkiye ile ABD arasında yapılacak bir serbest ticaret anlaşması, Türk dış ticaretine yeni bir ivme kazandırabilecek ve ABD pazarındaki payını artırabilecektir.

Aksi takdirde, Türkiye'nin ABD ile olan önemli ticareti ve zaten mevcut durumda bile açık veren dış ticaret dengesinin; Türkiye'nin, AB ve ABD arasında gerçekleştirilen bu kapsamlı serbest ticaret anlaşması dışında kalması durumunda veya AB ile gümrük birliği kapsamını düzenlemediği takdirde, daha da kötüye gitmesi muhtemel olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, M. ve Bakır, Z. (2016). “Uluslararası Rekabet Gücü ve Türkiye Hazır Giyim Sektörü İle İlgili Bir Değerlendirme”, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Working Paper Series, Tartışma Metinleri, WPS NO/ 13 / 2016–01.
- Akhtar, S. and Vivian, C. (June 11, 2014). “Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (T-TIP): In Brief” Congressional Research Service Report 7-5700, www.crs.gov, R43158.
- Akman, M. (2013). “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye”, TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Raporu/R201305, (www.tepav.org.tr).
- Akman, M. (2014). “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Ortaya Çıkarılan Etkiler, Kapsamı, Etkileri ve Güçlükleri”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:36, Sayı:2, ss. 25–45.
- Akses, S. (2014). “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri: Son Durum”. İKV Değerlendirme Notu: 83.
- Altay, H. (2008). “Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi Kapsamında Türk Endüstrilerinin Avrupa Birliği(15) Pazarındaki Rekabet Gücü Düzeylerinin İncelenmesi: 1995–2007”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, ss.215–239.
- Bahçekapılı, K. (2006). *Gümrük Birliği Teorisi ve Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bakkalcı, A.C. (2002). *Gümrük Birliğinin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri Açısından Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Analizi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Balassa, B. (1965). Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage, The Manchester School, No:33, p.99–123.

- Balassa, B. (1987). “*Economic Integration*”. The New Palgrave: A Dictionary of Economics, Edited by John Eatwell, Murray Milgate, Peter Newman.
- Batra, A. ve Khan, Z. (2005). “Revealed Comparative Advantage: An Analysis for India and China”, Indian Council for Research on International Economic Relations, Working Paper No. 168, p.1–85.
- Bekmez, S. ve Rezioglu, M. (2008). “*Rekabet, Rekabet Gücü ve Rekabet Gücünü Ölçme Yöntemleri, Türkiye Avrupa Birliği Sektörel Rekabet Analizleri*”, Nobel Yayını, Ankara.
- CONOLLY, M. (1999). “*Mercosur Implications For Growth In Member Countries*”, Current Issues In Economics And Finance, Vol: 5, p.1–7.
- Çakmak, A. (2005). “Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama”, *Ege Üniversitesi Ege Akademik Bakış*, Cilt:5, Sayı:1–2, s.65–76.
- Çelebi, I. (2013). “ ABD ve AB’nin Yeni Ekonomik İşbirliği Stratejileri Ve Türkiye’ye Etkileri”, *Marmara Avrupa Araştırma Dergisi*, Cilt:21, Sayı:2, ss.217–229.
- Davutoğlu, A. (2013). “*Stratejik Derinlik*”. Küre Yayınları, 83.Basım, İstanbul.
- Dura, C. ve Atik, H.(2007). “*Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*”. Nobel Yayını, 3.Baskı, İstanbul, Türkiye.
- Duran, A. (2014). “Türkiye TTIP Anlaşmasının İçinde Olmalı”. Deutsche Welle Ekonomi, www.dw.com/tr/türkiye-ttip-anlaşmasının-içinde-olmalı/a-17890018.
- Erkan, B. (2012). “Ülkelerin Karşılaştırmalı İhracat Performanslarının Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayılarıyla Belirlenmesi: Türkiye- Suriye Örneği”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, sayı 15, ss.196–218.
- Ertürk, E. (2006). “*Uluslararası İktisadi Birleşmeler*”. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, 3. Baskı, Bursa, Türkiye.
- Ertürk, E. (2002). “*Uluslararası İktisadi Birleşmeler*”. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, 3. Baskı, Bursa.

European Commission, “Contents Of The Transatlantic Trade And Investment Partnership>(About TTIP), how ttip would work”, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/contents/>, (E.T:15.08.2016).

European Commission, (july 2016) “Public Report Of The 14th Round Of Negotiations For The Transatlantic Trade And Investment Partnership”, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/august/tradoc_154837.pdf, (E.T: 25.07.2016).

European Commission,(2013). “Transatlantic Trade And Investment Partnership: The Regulatory Part” , http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151605.pdf,(E.T: 20.07.2016).

Güllü, İ. (2014). “AB-AD Serbest Ticaret Anlaşması Sürecine Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması Özelinde Bir Bakış”, *Bilge Strateji*, Cilt:6, Sayı:11, ss.89–106.

Güneş, D. ve Diğerleri (2013). “AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri”, *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ekonomi Notları*, Sayı:30/26, ss.1–13.

Hgnloopen, J. and Marrewijk, C. (2000). “On The Empirical Distribution Of The Balassa Index”, *Review Of World Economics*, No:137 ss.1–35.

Hobikoğlu, E. (2007). “Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri Ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, dergipark.ulakbim.gov.tr.

[http:// www.tuik.gov.tr](http://www.tuik.gov.tr), Türkiye İstatistik Kurumu Veri Tabanı, E.T:15.06.2016

<http://unctadstat.unctad.org>, UNCTADSTAT(United Nations Conference On Trade and Development), E.T: 12.07.2016

<http://www.ab.gov.tr> , Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, (Avrupa Birliği'nin Tarihçesi), E.T: 03.05.2016.

<http://www.diab.gov.tr>, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, (Avrupa Tarihi) E.T: 12.05.2016

<http://www.ikv.gov.tr>, İktisadi Kalkınma Vakfı, (Avrupa Birliği Tarihçesi)
E.T:18.05.2016

<http://www.mfa.gov.tr>, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, E.T:25.05.2016

<http://www.trademap.org/index.aspx>, Trade Statistics For International Business
Development Yearly Trade Data, E.T:13.06.2016

<http://www.trademap.org>, Trade Statistics For International Business
Development Yearly Trade Data, E.T:13.06.2016

<http://www.tuicakademi.org.tr>, TUIC Akademi,(Avrupa Birliğinin Tarihsel
Gelişimi), E.T: 18.05.2016

<http://www.wto.org/statistics>, WTO ITC UNCTAD World Tariff Profiles 2015,
E.T: 05.10.2016

Kalaycı, C. Ve Artan, S. (2009). “Gümrük Birliğinin Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkileri: Panel Veri Analizi”. *EconAnadolu2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi’nde Sunulmuş Tebliğ*, Eskişehir, Türkiye.

Karluk, R. (1996). “*Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar*”. Tütünbank Yayınları, İstanbul, Türkiye.

Karluk, R. (2003). “*Avrupa Birliği ve Türkiye*”. Beta Yayınları, İstanbul, Türkiye.

Kerman, U. (2009). “Avrupa Birliği: Yerel ve Bölgesel Yönetimler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, s.273–286.

Kılıç, R. (2002) . “*Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği*”. Siyasal Kitapevi, Ankara.

Kindleberger, C. (1970). “*Uluslararası İktisat*” .(Çev. Serin, N.) , Ankara, Türkiye.

Kirişçi, K. (2013). “Turkey and the Transatlantic Trade and Investment Partnership: Boosting the Model Partnership wit the United States. *Center On The United States And Europe At Brookings, Turkey Project Policy Paper, No:2*, ss.1–24 Eylül.

- Kotzios, N. ve Liacouras P. (2006). *EU-US Relations: Repairing The Transatlantic Rift*. Palgrave Macmillan:Houndmills.
- Kubicek, P. (2005). “The European Union and Democratization in Ukraine”. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 38, pp. 269- 292.
- Kubicek, P. (2011). “Political Conditionality and European Union's Cultivation of Democracy in Turkey”, *Democratization* ,Vol.18–4, pp. 910–931.
- Küçükahmetoğlu, O. (2000). “Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin İktisadi Etkileri”. *İktisat Dergisi*, s. 408, ss.84–85.
- Küçükkocaoğlu, G. (2014). <http://www.baskent.edu.tr/gurayk/finpazartesi15.doc>, Başkent Üniversitesi, E.T:20.04.2016.
- Liesner, H. (1958). “The European Common Market and British Industry”, *Economic Journal*, Number:68, p.302-316.
- Manisalı, E. (2001). “İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı: Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri”, Otopsi Yayınevi, İstanbul, Türkiye.
- OECD. (2013). “The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Why Does It Matter”. <https://www.oecd.org/trade/TTIP.pdf>. (E.T:15.08.2016).
- Oğuz, O. (1996). “Avrupa Ekonomik Topluluğu”. *Eskişehir İktisadi Ticari ve İlimler Akademisi Yayını*, Ankara.
- Özdemir, G. (2013). “AB-ABD Transatlantik Ticaret Ortaklığı Anlaşması ve Türkiye Toplantısı”, İstanbul sanayi odası(İSO-Odakule) (ftp://ftp.iso.org.tr/AB/AB_ABD_STA/AB-ABD_STA_IMMIB.)
- Özdemir, O. (2015). *Avrupa Birliği – Amerika Birleşik Devletleri Serbest Ticaret Anlaşması (TTIP) : Türkiye Dış Ticareti İle Tarım Sektörü Üzerine Etkileri*, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Özturak, F. ve Duvan, O. (2014). *AB-ABD Arasında Gerçekleştirilecek Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması: Türkiye Ekonomisi Üzerine Olası Etkileri*, Toplumcu Düşünce Enstitüsü Değerlendirme Raporu; RPR-Ekon/14–001.

- Pehlivan, G. (2013). *Avrupa Birliğinde Ekonomik Entegrasyonun Büyüme Etkisi: Türkiye Eksenli Bir Analiz* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sağbaş, İ. (2003). “*Avrupa Birliği Bölgesel Politikası*”, pp. 261–279: Editörler Muhsin K. ve Harun A. (2004). “*Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye*”, 1 Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, Türkiye.
- Sandalcılar, A. (2011). “Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Sektörel Analizi” *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:25, Sayı:3-4, ss.213-229.
- Sandalcılar, A ve Palyoş E. (2016). “Türk Dış Ticareti Üzerindeki Olumsuz Beklenti: Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı” *Erzurum2016: II. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi'nde Sunulmuş Tebliğ*, Erzurum, Türkiye.
- Schott, J. ve Cimino, C. (2013). “Crafting a Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done?”, *PIIE Policy Brief*, Washington: The Peterson Institute for International Economics.
- Seyidoğlu, H. (2009). “*Uluslararası İktisat-Teori Politika ve Uygulama*”. Güzem Yayınları, Geliştirilmiş 17.Baskı, İstanbul, Türkiye.
- Seymen, D. (2009). “*Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Rekabet Gücü*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir.
- Şanlı, B. (2004). “Küreselleşme ve Ekonomik Entegrasyonlar”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Politikası A.B.D- İSTANBUL
- Şanlı, B. (2008). “Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği”. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1, ss.13–30.
- Şimşek, N. ve Diğerleri (2007). “Turkey’s Competitiveness in the EU Market: A Comparison of Different Trade Measures”, European Trade Group, 9th Annual Conference, Athens University of Economics and Business, p.4-7.

- Tecer, M. (2007). “*Avrupa Birliği ve Türkiye: sorular- yanıtlar*”. Todaie Yayını,1.Baskı, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Tigrel, A. (1998). “Lüksemburg Zirvesi Sonrası Türkiye-Ab İlişkileri”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, s.383, ss.22–24.
- Tinbergen, J.(1965). “*International Economic Integration*”. Amsterdam, Netherlands.
- TÜİK, (2008). “*Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri; Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi–2*”, TÜİK Matbaası, Ankara, s.30–31
- Türker, H. (2015). İzmir Ticaret Odası, Amerika Birleşik Devletleri Ülke Raporu, TTIP ve Türkiye.
- TÜRKONFED: Türkiye Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu. (2016). “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı’nın(TTIP) Türkiye’deki Kobi’lere Etkisi ve Politika Önerileri”. http://turkonfed.org/Files/ContentFile/turkonfed_ttip_kitapcık_press.pdf. (E.T:15.08.2016).
- Utkulu, U. (2005). “*Türkiye’nin Dış Ticareti ve Değişen Mukayeseli Üstünlükler*”. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, ss.14–17.
- Utkulu, U. ve İmer H. (2008). “Türk Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörünün Avrupa Birliği Tekstil Ve Konfeksiyon Sektörü Karşısındaki Rekabet Gücünün Alt Sektörler Düzeyinde Ölçülmesi (1994–2005)”, *Rekabet Dergisi*, sayı:36.
- Uyar S. (2000). "Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi". *Dış Ticaret Dergisi*, sayı:19, Ankara.
- Uyar, S. (2006). “*Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*”, http://www.ceterisparibus.net/ab/ab_makaleler.htm.
- Üstün, Nazlı. “AB-ABD Ticaret ve Yatırım Anlaşması ve Türkiye’ ye Etkileri”, Konya Ticaret Odası (www.kto.org).
- Üstünel, B. (1960). “*Milletlerarası İktisadi Bütünleşme Teorisi*”. Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, Türkiye.

- Viner, J. (1950). *“The Customs Union Issue”*. New York: Carnegie Endowment for International Peace.
- Vollrath, T. (1991). “A Theoretical Evaluation of Alternative Trade Intensity Measures of Revealed Comparative Advantage”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, No:130, p.265–279.
- Yıldırım E. ve Dura C. (2007). “Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı.28.
- Yıldız, B. (2008). *“Avrupa Birliği Ve Türkiye”*. İzmir Ticaret Odası Yayınları, İzmir, s.9.
- Yiğit, M. (2002). “Ekonomik Entegrasyon”. Beta Yayınları, İstanbul.
- Yücel, F. (2006). *Türkiye ve Seçilmiş AB Üyesi Ülkeler Arasındaki Dış Ticaret Akımları Üzerine Analitik Bir Yaklaşım: Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

ÖZET

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısına Muhtemel Etkileri

(Yüksek Lisans Tezi)

EDA PALYOŞ

Yüksek Lisans, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

Kasım, 2016

Bu çalışmada AB ve ABD arasında gerçekleştirilmesi planlanan “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı”, kısaca TTIP’in dünya ticareti ve Türk dış ticareti açısından önemini vurgulamak; gerçekleşmesi halinde Türk dış ticaretinin karşılaşılabileceği olumsuz etkilerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmada öncelikle; TTIP’in, Dünya ve Türk dış ticareti açısından öneminin anlaşılması için TUIK’ten elde edilmiş olan 2000–2015 dönemi dış ticaret verileri kullanılmış; mevcut ticari dengeye bakarak, Türkiye ile bu bloklar arasında gerçekleşecek olası ticaret dengesi değişikliklerinin öngörülmesi için ikili ticaret ilişkileri incelenmiştir.

Analiz kısmında ise, Geniş Ekonomik Kategorilere Göre Sınıflandırma (BEC) ve Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması (SITC) kullanılarak mal grupları bazındaki dış ticaret analizi yapılmıştır. Daha sonra Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksi yardımıyla, Türkiye’nin ABD pazarında rekabet gücünün; yüksek olduğu, dezavantajlı olduğu ve karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal grupları tespit edilmiştir.

Analiz sonucunda SITC-3 basamak 2 mal sınıflandırılması bazında; Türkiye'nin ABD pazarında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu mal gruplarının numaraları şunlardır; 27,06 84, 52, 34, 07, 96, 03, 29, 83, 78, 67, 85, 58, 05, 66, 56, 55, 42, 26, 93,82.

Analizde dezavantajlılık sırasıyla; 32, 41, 00, 25, 24, 21, 23, 43, 08, 64, 88, 87, 63, 22, 75, 28, 11, 57, 59, 04, 76, 69, 68, 61, 77, 02, 97 ve 01 numaralı mal gruplarında ise Türkiye'nin, ABD'ye karşı üstünlüğünün bulunmadığı yani dezavantajlı konumda olduğuna ulaşılmaktadır. Analiz sonucuna göre Türkiye'nin ABD'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğünün sınırda olduğu mal grupları numaraları ise; 33, 81, 71, 72, 09, 73, 12, 99, 89, 74, 53, 54, 51, 79, 62'dir.

Çalışma sonucunda; Türkiye'nin ABD'ye yaptığı ihracatın %64'ü avantajının bulunduğu mal gruplarından; %6'sı dezavantajlı olduğu mal gruplarından; %30'u üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarından oluştuğu tespit edilmiştir.

Türkiye'nin ABD'den yaptığı ithalatın içerisinde ise; avantajının bulunduğu mal gruplarından yaptığı ithalatın payı %15; dezavantajlı olduğu mal gruplarından yaptığı ithalatın payı %45; üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarından yaptığı ithalatın payı %40'a karşılık geldiği tespit edilmiştir.

Türkiye'nin, TTIP'e dâhil olmadığı veya ABD ile eşzamanlı olarak herhangi bir STA varsayımı altında, TTIP sonrası Türkiye'nin büyük oranda pazar payını kaybetmesi beklenmektedir. Dolayısıyla üstünlüğünün bulunduğu mal gruplarındaki üstünlüğünü kaybederek dezavantajlı konuma gelmesi, mevcut durumda dezavantajlı konumda olduğu mal gruplarındaki dezavantajlılığının daha da artması, üstünlüğünün sınırda olduğu mal gruplarında ise dezavantajlı konuma geleceği tahmin edilmektedir.

Ayrıca Türkiye'nin mal gruplarında dezavantajlı konuma gelmesi, yani dış ticaret hadlerinin kötüleşmesi sonucunda; Türkiye'nin ABD ile gerçekleştirmiş olduğu mal gruplarındaki dış ticaretinin azalacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Ekonomik Bütünleşme, Gümrük Birliği, Avrupa Birliği, TTIP

ABSTRACT

The Possible Effects of Transatlantic Trade and Investment Partnership on Turkey's Foreign Trade Structure

(Master's Thesis)

EDA PALYOŞ

Master's Thesis, Department of Economics

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ali Rıza SANDALCILAR

November, 2016

In this study it is intended to emphasize the importance of the “Transatlantic Trade and Investment Partnership” shortly the TTIP in terms of world trade and Turkish foreign trade and to reveal the adverse effects that Turkish foreign trade may face if it becomes a reality.

In the study in order to understand the TTIP's importance in terms of World and Turkish foreign trade, primarily, foreign trade data obtained from TUIK, based on the 2000-2015 period was used and the bilateral trade relations have been examined in order to predict possible changes in trade balance between Turkey and these blocks based on the current trade balance.

In the analysis part, foreign trade analysis of goods groups was carried out by using the Classification by Broad Economic Categories (BEC) and the Standard International Trade Classification (SITC). Afterwards, with the aid of the Revealed Comparative Advantage (RCA) index, goods groups that have

Turkey's high competitive power in USA market, disadvantageous goods groups and goods groups with limited comparative advantages were identified.

As a result of the analysis, based on the 2 digit SITC-3 classification of goods, the numbers of the groups of goods that Turkey has competitive advantage in the USA market are 27, 06, 84, 52, 34, 07, 96, 03, 29, 83, 78, 67, 85, 58, 05, 66, 56, 55, 42, 26, 93 and 82.

The disadvantageous goods groups in the analysis respectively 32, 41, 00, 25, 24, 21, 23, 43, 08, 64, 88, 87, 63, 22, 75, 28, 11, 57, 59, 04, 76, 69, 68, 61, 77, 02, 97 and 01 are the ones that Turkey has no advantage over the USA, in other words they are found to be in a disadvantageous position. According to the analysis result, goods groups that Turkey has limited comparative advantage are 33, 81, 71, 72, 09, 73, 12, 99, 89, 74, 53, 54, 51, 79 and 62.

Finally, it was found out that 64% of Turkey's export is of the goods groups that Turkey has competitive advantage, 6% is of the disadvantageous group and 30% is of the limited comparative advantage group.

As for the import from the USA, import from the competitive advantage group is 15% while the import from the disadvantageous group is 45% and the limited comparative advantage group is 40%.

Assuming Turkey is not included in TTIP or signing any FTA with the USA, it is expected that Turkey will lose its market share substantially. Therefore it is expected that Turkey will lose its superiority in the group of goods in which it has superiority and come to a disadvantageous position, deteriorate its already disadvantageous position in the disadvantageous goods groups and move to a disadvantageous position in the limited comparative advantage group.

Turkey's moving to a disadvantageous position in the goods groups, in other words result of Turkey's deteriorating foreign trade limits will further decrease the foreign trade of goods between Turkey and the USA.

Keywords: Foreign Trade, Economic Integration, Customs Union, European Union, TTIP

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı :Eda PALYOŞ

Doğum Tarihi :28/02/1990

Doğum Yeri :Arhavi/Artvin

Medeni Hali :Bekâr

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Musazade Mah. Kazımkarabekir Cad. Elif Apt.
Arhavi /ARTVIN

E-posta : eda_palyos@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans : Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İktisat Bölümü (2009–2013)

Yüksek Lisans : Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı (2014–2016)